

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANABİLİM DALI
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI BİLİM DALI

KONYA MEVLANA MÜZESİ'NDE BULUNAN XV.-XVI.
YÜZYILA AİT TEZHİPLİ KUR'AN-I KERİMLER

Ayşe TUNÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Zuhâl TÜRKTAŞ

Konya-2018

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANABİLİM DALI
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI BİLİM DALI**

**KONYA MEVLANA MÜZESİ'NDE BULUNAN XV.-XVI.
YÜZYILA AİT TEZHİPLİ KUR'AN-I KERİMLER**

Ayşe TUNÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Doç. Dr. Zuhal TÜRKTAS**

Konya-2018

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin

Adı Soyadı: Ayşe TUNÇ

Numarası: 154254001008

Ana Bilim / Bilim Dalı: Geleneksel Türk Sanatları / Geleneksel Türk Sanatları

Programı: Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tezin Adı: Konya Mevlana Müzesi'nde Bulunan XV.- XVI. Yüzyıla Ait Tezhipli Kur'an-ı Kerimler

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Ayşe TUNÇ

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı: Ayşe TUNÇ
	Numarası: 154254001008
	Ana Bilim / Bilim Dalı: Geleneksel Türk Sanatları / Geleneksel Türk Sanatları
	Programı: Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zuhal TÜRKTAS
Tezin Adı: Konya Mevlana Müzesi'nde Bulunan XV.- XVI. Yüzyıla Ait Tezhipli Kur'an-ı Kerimler	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan "Konya Mevlana Müzesi'nde Bulunan XV.-XVI. Yüzyıla Ait Tezhipli Kur'an-ı Kerimler" başlıklı bu çalışma 29/05/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Zuhal TÜRKTAS

Danışman

Doç. Dr. H. Melek HİDAYETOĞLU

Üye

Prof. Dr. Ahmet ÇAYCI

Üye

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ	II
ÖZET	III
SUMMARY	IV
KISALTMALAR.....	V
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
1.2. Araştırmanın Kapsamı.....	2
1.3. Araştırmada Kullanılan Yöntem	3
1.4. Araştırma İle İlgili Literatür Özetleri	5
2. TEZHİP SANATI	7
2.1. Tezhip Sanatı Tanımı, Tarihçesi	7
2.2. Tezhip Sanatının Kur'an-ı Kerim'lerde Kullanıldığı Alanlar	16
2.3. Tezhip Sanatında Kullanılan Malzemeler.....	20
2.4. Tezhip Sanatında Kullanılan Teknikler	23
3. KATALOG.....	25
3.1. 3 Numaralı Kur'an-ı Kerim	25
3.2. 8 Numaralı Kur'an-ı Kerim	68
3.3. 9 Numaralı Kur'an-ı Kerim	88
3.4. 25 Numaralı Kur'an-ı Kerim.....	96
3.5. 41 Numaralı Kur'an-ı Kerim.....	117
4. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ	136
KAYNAKÇA	143
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	146
ÇİZİMLER LİSTESİ	151

ÖNSÖZ

Milattan önce IX. yüzyıla kadar uzanan tezhip sanatı, kutsal olana verilen kıymeti gösterme gayreti ile her geçen yüzyıl farklı bölgelerde farklı üsluplarla gelişerek, XV. ve XVI. yüzyılda en güzel örneklerini vermiştir. Tezhip sanatının en parlak çağı olan XV. ve XVI. yüzyılda Tebriz, Şiraz ve Herat' tan getirilen sanatçılar, kendi kültür izlerini taşıyan üslupları Osmanlı saray nakışhanelerinde geliştirerek devam ettirmişlerdir. Dönem eserlerinde olgun renkler kullanılarak bezenen desenler, mükemmel bir ahenk ve ince bir işçilik ile günümüz tezhip sanatı uygulamalarına örnek teşkil etmektedir.

Osmanlı İmparatorluğunun en güçlü devri olan XV. ve XVI. yüzyılın zengin kültür ve sanat ortamı içinde ortaya çıkan eserler klâsik dönemin doğuşunu gerçekleştirmiştir. Günümüze ulaşan bu eserlerin büyük çoğunluğu, geçmişimizle tanışma ve bağ kurma adına kütüphane ve müzelerde koruma altına alınmıştır.

Araştırmaya Abdülbaki Gölpınarlı'nın Mevlana Müzesi Müzelik Yazma Kitaplar Kataloğu'ndan yola çıkılarak Mevlana Müzesi'nde bulunan 50 adet Kur'an-ı Kerim dijital ortamda incelenmiş ve tarihi belli olmasa da tezhip özellikleri bakımından XV. ve XVI. yüzyılı yansıttığını düşündüğümüz, daha önce herhangi bir çalışmaya konu olmadığı tespit edilen beş adet tezhipli Kur'an-ı Kerim ele alınmıştır.

Araştırma konusunun belirlenmesinde ve çalışma süresince bana yol gösteren kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Zuhal TÜRKTAS'a, incelenen eserlerin dönemsel özelliklerinin tespitinde yardımcı olan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Ali Fuat BAYSAL'a, her zaman destekleri ile yanımda olan eşime ve aileme teşekkürlerimi sunarım.

Ayşe TUNÇ
Konya-2018

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı: Ayşe TUNÇ

Numarası: 154254001008

Ana Bilim / Bilim Dalı: Geleneksel Türk Sanatları / Geleneksel Türk Sanatları

Programı: Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zuhal TÜRKTAŞ

Tezin Adı: Konya Mevlana Müzesi'nde Bulunan XV.- XVI. Yüzyıla Ait Tezhipli Kur'an-ı Kerimler

ÖZET

Bu araştırma, XV. ve XVI. yüzyıla ait tezhipli Kur'an-ı Kerim'lerin incelenmesi ve dönem özelliklerinin belirlenmesine katkı sağlamak amacı ile Konya Mevlana Müzesi'nde bulunan 5 adet tezhipli eseri içermektedir.

Üç ana bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde; XV. ve XVI. yüzyıl tezhip sanatının öneminden bahsedilerek bu dönemlerin niçin detaylı bir şekilde incelenmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, üzerinde çalışılan yazma eserlerin nasıl bir yöntemle incelendiği ve çalışma esnasında karşılaşılan güçlüklerle değinilmiş, kısaca konu ile ilgili literatür özetleri verilerek birinci bölüm sonlandırılmıştır.

İkinci bölümde, tezhip sanatı başlığı altında; tezhibin tanımı yapılarak tarihi seyri hakkında bilgi verilmiştir. Katalog bölümü eser anlatımında sıklıkla kullanılacak olan tezhip sanatının Kur'an-ı Kerim'lerde kullanıldığı alanlar bu bölümde açıklanmış, kullanılan malzeme ve teknikler hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölüm, çalışmaya esas teşkil eden yazma eserlerin künyeleri, fotoğrafları, anlatımları ve çizimlerini içeren katalog bölümünden oluşmaktadır. Bu bölümde incelemiş olduğumuz beş eser, envanter numarasına göre sıralanmış; eserlerin tezhipli sayfaları form, teknik, motif ve renk özellikleri açısından incelenerek her bir eser sonunda değerlendirme yapılmıştır.

Değerlendirme bölümünde ele alınan tüm eserlerin tezhip tasarımı özellikleri sıralanarak, bu özellikler aracılığıyla yüzyıllar içerisinde farklı kültür izlerini taşıyan eserlerde etkilenmelerin yansımaları tespit edilmiştir.

Osmanlı kitap sanatlarının oluşması ve gelişmesinde farklı birçok devletin etkisi olduğu vurgusu yapılmış ve ele alınan eserler üzerinde çeşitli kültür izlerinin varlığı kanaatine ulaşılmıştır. Kültürel etkileşimin yüzyıllar içerisinde farklı coğrafyalarda iç içe geçmiş olmasından kaynaklanan durum, eserler hakkında tarihsel bir netliğe ulaşılmasını mümkün kılmazken, yapılan çizim ve detaylı incelemeler sayesinde eserlerin XV. ve XVI. yüzyıla ait oldukları tahmini güçlenmiştir.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı: Ayşe TUNÇ

Numarası: 154254001008

Ana Bilim / Bilim Dalı: Geleneksel Türk Sanatları / Geleneksel Türk Sanatları

Programı: Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zuhal TÜRKTAŞ

Tezin İngilizce Adı: Illuminated Qurans in the XV- XVIth Century in Konya Mevlana Museum

SUMMARY

In this work, five illuminated Quran manuscripts dating to the XV. and XVI. centuries are studied in order to survey illumination characteristics of the era. The manuscripts are currently preserved at Konya Mevlana Museum.

In the first chapter of the thesis, our motivation behind studying XV. and XVI. century illumination styles is explained by reviewing the significance of those centuries in the context of illumination art. A short literature review, the methodology that is adopted in technical analyses, and the challenges confronted are also provided in the first chapter.

The second chapter consists of a conceptual and methodological background, including an introduction to illumination art and a historical narrative. The details on traditional materials and illumination techniques, specifically those that are referred in the third chapter, are also discussed.

The third chapter is structured as an inventory of the five manuscripts that are studied in the thesis, along with their technical analysis. Their physical features, photos, and drawings are presented. The illuminated pages of each manuscript are reviewed and discussed in terms of design layouts, illumination techniques, included motifs, and color choices.

In the last two chapters, namely discussions and conclusions, an overall analysis of the five manuscripts and their illumination characteristics is given. A cultural analysis of the manuscripts is performed to assay possible influences on their illumination styles from multiple cultural sources.

As a concluding remark, the demonstrated multi-cultural features of the manuscripts are discussed in the context of Ottoman book art, which is known to be influenced by numerous cultures. Although such a multi-cultural background renders it difficult to have an exact historical opinion on the studied manuscripts, the provided detailed examinations and drawings support the hypothesis that the manuscripts indeed date to the XV. and XVI. centuries.

KISALTMALAR

- Ç. : Çizim
- Env : Envanter
- F. : Fotoğraf
- H. : Hicrî
- H : Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine Bölümü
- İÜK : İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi
- KMM. : Konya Mevlana Müzesi
- M. : Milâdî
- MHK : Manisa İl Halk Kütüphanesi
- MSGSÜ : Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
- MÜ : Marmara Üniversitesi
- cm : santimetre
- No : Numara
- SK : Süleymaniye Kütüphanesi
- SÜ : Selçuk Üniversitesi
- TİEM : Türk İslâm Eserleri Müzesi
- TDVİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
- TSMK : Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
- YTA : Yeni Türk Ansiklopedisi
- YY : Yusuf Ağa Yazma Eser

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Tarihi Uygurlara kadar uzanan ve geleneksel sanatlar içerisinde önemli bir yere sahip olan tezhip sanatı, İslam'ın ilk yıllarında Kur'an'ın yazılması ve sayfaların bir araya getirilme çabasının ardından, sonraki yıllarda daha güzel yazılarak süslenmesi gayretiyle her geçen gün ileriye gitmiştir. Yüzyıllar boyunca geniş bir coğrafyada, farklı tarz ve üsluplarla bezenen Kur'an-ı Kerim'ler tezhip sanatını yansıtan en önemli yazma eser grubunu oluşturmaktadır. Günümüze ulaşan bu kıymetli eserleri, kültür mirasımızı yaşatmak amacıyla incelemek ve değerlendirmek şüphesiz tezhip sanatı adına bildiklerimize çok şey katacaktır. Türkiye'de farklı dönemlere ait yüz binlerce yazma eser kütüphane, müze ve koleksiyonlarda yer almaktadır. Bu yazma eserlerin çeşitli amaçlarla incelenmesi tezhip sanatının ilerlemesi açısından büyük önem arz etmektedir.

Osmanlı Devleti'nin en parlak dönemi olan XV. ve XVI. yüzyılın zengin kültür ve sanat ortamı içinde ortaya çıkan eserler klâsik dönemin temelini teşkil etmektedir. Bu yüzyıllarda devlet sınırlarının oldukça geniş alanlara ulaşması Anadolu topraklarında tezhip sanatı bakımından farklı üslupların uygulanmasına ve farklı coğrafyalardan çeşitli eserlerin toplanmasına sebep olmuştur.

Bu çalışmada Konya Mevlana Müzesi'nde bulunan ve tezhip özellikleri bakımından XV. ve XVI. yüzyıla tarihlenebileceği düşünülen beş adet Kur'an-ı Kerim; kullanılan form, teknik, motif ve renk açısından incelenerek, gerekli değerlendirmelerin yapılması amaçlanmıştır. Araştırmada, dönem üslubunu yansıtan örneklerin çizimleri yapılarak, detaylı değerlendirmeler ışığında tezyînî özelliklerinin belirlenmesi ve desen analizleri ile geleceğe aktarılması hedeflenmektedir.

Desen analizi ve aynı dönemlere ait benzer Kur'an-ı Kerim'lerle motif, desen ve renk kıyaslamaları yapılan eserlerin, benzerlik ve farklarının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Çizimlerle desteklenen bu gibi değerlendirme ve analizlerin, eserlerin dönem özelliklerini tüm detaylarıyla kavrayabilme, tezhip sanatının XV. ve

XVI. yüzyıl boyunca gelişimini ve zenginliğini anlayabilme noktasında oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın konusunu, Mevlana Müzesi'nde bulunan Kur'an-ı Kerim'lerden tezhip özellikleri bakımından XV. ve XVI. yüzyıllara ait olduğu düşünülen beş adet tezhipli eser oluşturmaktadır. Bu eserler kütüphanede; 3, 8, 9, 25, 41, envanter numaralarıyla kayıtlı olup katalog içerisinde sırasıyla bu numaralara göre incelenmiştir. Araştırmamız üç bölümden oluşmaktadır:

I. Bölüm'de "Giriş" başlığı altında araştırmanın amacı ve önemi, sınırları, yöntemi ve konu ile ilgili literatür özetleri yer almaktadır.

II. Bölüm'de tezhibin tanımı, kısaca tezhip sanatı tarihi, tezhip sanatının Kur'an-ı Kerim'lerde kullanıldığı alanlar, kullanılan malzeme ve teknikler hakkında bilgi verilmiştir.

III. Bölüm, katalog bölümünden oluşmaktadır. Bu bölümünde incelemiş olduğumuz beş eser, envanter numarasına göre sıralanmış; eserlerin tezhipli sayfaları form, teknik, motif ve renk özellikleri açısından incelenerek her bir eser sonunda değerlendirmeler yapılmıştır.

Değerlendirme bölümünde ise ele alınan tüm eserlerin genel bir değerlendirmesi yapılarak sonuç bölümüne gidilmiştir.

1.3. Araştırmada Kullanılan Yöntem

Araştırmaya ilk olarak Mevlana Müzesi'nde bulunan yazma eserlerin katalogları taranarak başlanmıştır. Abdölbaki Gölpınarlı'nın Mevlana Müzesi Müzelik Yazma Kitaplar Kataloğu'nda bulunan 50 adet Kur'an-ı Kerim kütüphanede dijital veriler üzerinden incelenmiştir.

İnceleme ve eser tespiti aşamasında katalogda yer alan Kur'anı Kerim'lerin katalogdaki bilgilerle bazen uyuşmadığı farkedilmiş, bu sebeple XV. ve XVI. yüzyıla ait olabileceği düşünölen eserlerin dijitallerine tek tek bakma ihtiyacı hissedilmiştir.

Türkiye'de müzelerde araştırma yapmanın zorlukları herkesin malumudur. Aynı muameleye benimde maruz kaldığıı üzülererek ifade etmek isterim. Müze yönetimince tez konusunu oluşturan eserlerin önceden tespit edilerek dijital veri taraması yapılmaksızın sadece çalışılacak eserlerin verilerine ulaşılması gerektiği düşünölmektedir. Bu düşünce ile eser dijitallerini tararken oldukça zorluk yaşanmış, tarama sonucunda fotoğrafları alınan eserlerin görüntü kaliteleri çalışmamız için yetersiz kalmıştır. Daha iyi bir görsel paylaşımına, eser ölçülerinin belirlenmesine ve eserlerin orjinelleri görölerek kağıt dokusu, renk tonları, altın ve lapis gibi malzeme kalitelerini anlayabilme noktasında yeterli bilgiye ulaşılmasına olanak sağlanmamıştır.

İncelenen eserler içerisinden tezhip özellikleri bakımından XV. ve XVI yüzyıla ait olabileceği düşünölen Kur'an-ı Kerim'ler tespit edilerek daha önce herhangi bir çalışmaya konu olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışılmadığı tespit edilen beş adet tezhipli Kur'an-ı Kerim'in çizim aşamasına geçilmiştir. Elimizde bulunan görsel verilerin sunduğu imkan dahilinde desen analizi yapılabilecek nitelikte olan eserlerin çizimleri birebir ölçüleriyle çizilerek bilgisayar ortamına aktarılmıştır. 8 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'in görsellerinden kaynaklanan yetersizlikler nedeni ile çizim aşamasına geçilememiştir.

İncelenen eserler müzede; 3, 8, 9, 25, 41, envanter numaralarıyla kayıtlı olup katalog içerisinde sırasıyla bu numaralara göre ele alınmıştır. Her bir katalog aşağıda verilen tablodaki ölçütlere göre incelenmiştir.

Katalog No :
Envanter No :
Eser Adı :
İstinsah Tarihi :
Vakıf Tarihi :
Hattat :
Müzehib :
Yazı Çeşidi :
Cild :

Eserin Ölçüleri

Cild Ölçüsü : **Sayfa Sayısı** :
Yazı Ölçüsü : **Satır Sayısı** :

Kur'an-ı Kerim'ler hakkında genel bilgilerin yer aldığı katalogların ilk sayfasından sonra eserin cild özellikleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Daha sonra tezhipli alanlar sırasıyla ve eserde mevcutsa; zahriye, serlevha, sûre başı, durak ve güller ve eğer mevcutsa hâtime tezhibi sayfalarının analizi yapılmıştır.

Tezhipli alanların detaylı fotoğrafları ve çizimleri, eser analizinin daha anlaşılır olabilmesi bakımından, ilgili metnin hemen üzerine yerleştirilmiştir. Eserin genel sayfa fotoğrafından sonra, anlatılan bölümün detaylı fotoğrafına ve varsa çizimine yer verilmiş ve devamında tezhipli kısımlar incelenmiştir.

İncelenen her tezhipli sayfa iç kısımdan dışa doğru çeşitli bölümlere ayrılarak ele alınmıştır. Bu bölümlerin ölçüleri santimetre birimi olarak belirtilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'lerin görselleri, çizimleri ve tahlilleri yapıldıktan sonra değerlendirme bölümlerine yer verilmiştir. Bu bölümlerde eserlerin, önemli özelliklerinin yanı sıra aynı döneme ait diğer bazı eserlerle benzerlik ve farklılıkları da belirtilmiştir.

1.4. Araştırma İle İlgili Literatür Özetleri

1. ÖZÖNDER, Hasan (2003). Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü, Konya.

Hat ve tezhip sanatına dair deyim ve terimlerin yer aldığı sözlük, alfabetik olarak sıralanmıştır. Söz konusu sanatlardaki teknik ve tabirlerin anlaşılmasını büyük ölçüde kolaylaştıran eser, “Âbâdî Kâğıt” teriminin açıklanması ile başlayıp “Zümrüdü Anka” kuşunun tarifi ile sonlanmaktadır. Bibliyografya bölümünde ise geleneksel sanatlarımız açısından oldukça kıymetli olduğu düşünülen temel kaynaklar yer almaktadır.

2. ULUÇ, Lâle (2006). Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz El Yazmaları, İstanbul.

Birinci bölümde, Şiraz'ın efsaneleri ve ekonomik tarihi hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde, Safevi saray yazmaları başlığı altında erken Safevi, Safevi öncesi ve Şah Tahmasp dönemleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde 1503-1565 tarihli Şiraz yazmaları, dördüncü bölümde ise 1550-1600 tarihli Mecâlîs-ül Uşşak isimli yazma hakkında bilgiler verilmiştir. Beşinci bölümde 1565-1580 tarihli, altıncı bölümde 1580-1590 tarihli, yedinci bölümde ise 1590-1603 tarihli Şiraz yazmaları incelenmiştir. Sekizinci bölümde Şiraz yazmalarının Hâmiler'i ve dokuzuncu bölümde Osmanlı-Safevi kitapseverleri hakkında bilgiler yer almaktadır. Sonuç bölümünde ise incelen eserlerin genel bir değerlendirilmesi yapılmış ve eserlerin fotoğraflarına yer verilmiştir.

3. ÖZKEÇECİ, İlhan ve Şule Bilge (2007). Türk Sanatında Tezhip, İstanbul.

On beş bölümden oluşan kitapta sırasıyla; yazma kitap sanatları içerisinde tezhip, tezhibin tanımı, Türk tezhip sanatının kısa tarihçesi, çizgi çalışmaları, tezhipte kullanılan motifler, kompozisyon, renk, tezhibin yapılışı, süsleme üslûpları, uygulama alanları, kullanılan formlar, malzemeler, diğer yazma kitap sanatları ve süslemenin uygulandığı diğer sanat alanları yer almaktadır. Kitabın sonunda renkli resimler ve sözlük bulunmaktadır.

4. TANINDI, Zeren, (2009) "*Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı*", *Hat ve Tezhip Sanatı*, s. 243-281. Ankara.

Orta Çağ'ın ilk dönemlerinin tezhip özellikleri ile başlayan makale, kronolojik olarak Anadolu Selçuklu, Mağrib, Endülüs, İlhanlı, Memlük, Timur, Türkmen, Osmanlı, Safevi, Özbek, Babür dönemlerinin tezhip sanatı özellikleri ile devam etmektedir. Tezhipte modern dönemlere doğru başlığı altında ise on yedinci yüzyıldan yirminci yüzyıla kadar batı etkisinin tezhip sanatına yansımaları incelenmiştir.

5. DERMAN, Fatma Çiçek (2009). "*Türk Tezhip Sanatının Muhteşem Çağı: 16. Yüzyıl*", *Hat ve Tezhip Sanatı*, s.343-360. Ankara.

16. yüzyıl tezhip özelliklerinin yer aldığı makale, dönemin mushaflarında yer alan tezhiplerin form ve teknik özelliklerini içermektedir. Mushafların dışında, murakkaa ve tuğra çalışmalarında yer alan tezhipler, kullanılan form, teknik, motif ve renk özellikleri itibari ile ayrıntılı olarak fotoğraflar ile anlatılmıştır.

6. BİROL, İnci Ayan (2011). *Klâsik Devir Türk Tezyîni Sanatlarında Desen Tasarımı Çizim Tekniği ve Çeşitleri*, İstanbul.

Giriş kısmında Türk tezyîni sanatları başlığı altında sanata bakış ve temel kavramlar, tezyîni sanatlarda eğitim, sanatta hür düşünce ve sanatta geleneğin yeri gibi konulara değinilmiştir. Birinci bölümde tezyîni sanatların genel bir tanıtımı yapılmış, nakışhâne geleneği ve ehl-i hiref anlatılmıştır. İkinci bölümde Türk tezyîni sanatlarında desen tasarımı ve çizim teknikleri hakkında detaylı bilgiler sunulmuştur. Üçüncü bölümde desen çiziminde yardımcı unsurlar olan cetvel, iplik, arasuyu, kenarsuyu, tığlar v.b. anlatılmış ve dördüncü bölümde ise desen çeşitleri hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca her bölüm sonunda bölüm konuları ile ilgili şekil ve resimler bulunmaktadır.

2. TEZHİP SANATI

2.1. Tezhip Sanatı Tanımı, Tarihçesi

Tezhip, Arapça bir kelime olup altın sürme, yıldızlama ve süsleme anlamındadır (Develioğlu, 1998:1106). Tezhibin tarifi ise; eskiden yazma kitapları ve hüsn-i hat murakkâ'larının kenarlarını boya ve altınlı süslemelerle tezyîn etmek işine verilen isimdir (Arseven, 1952: 1982).

Tezhibin bir başka tarifi ise; ezilerek fırçayla sürülecek hale getirilmiş olan varak altın ve muhtelif renklerin kullanılmasıyla gerçekleştirilen, parlak ve câzip bir kitap sanatıdır (Derman, F. Ç., 1994: 487).

Tezhip yapan erkek sanatçıya müzehhip, bayan sanatçıya ise müzehhibe denilmekle birlikte tezhipli esere müzehhep adı verilmektedir.

Kitap sanatlarında müzehhep eserlerin arasında başta mushaflar olmak üzere ilmî, edebî, tarihî el yazması kitaplar, hilyeler, murakkalar, kıt'alar, dîvanlar, tuğralar, fermanlar ve minyatürlü yazmalar gelir.

Türk sanatının, bugüne kalan ilk yazma örnekleri bir Uygur şehri olan Karahoço' da bulunan iki yazmadır. A. Von le Coq tarafından ortaya çıkarılan Mani yazmaların sayfaları, tezhip ve minyatürlerle bezenmiştir ve bu sayfaları örten cildin tezyinatı geometriktir (Aritan, 2010, s.178).

Uygurlar' dan günümüze kalan yazma eserler dikdörtgen formludur. Mani alfabesi ile yazılmış, dini ve felsefi konuları ele alan bu eşsiz yazmalarda; olgun kompozisyonlar içinde metinle alakalı simgesel ağırlıklı resimler yer alır. Bu kompozisyonların çeşitli kısımlarında tamamlayıcı unsurlar olarak stilize bitkisel süslemeler görülür (İ.Özkeçeci, Ş.Özkeçeci, 2007: 32). Yazmalarda görülen ağaç motifleri ve çiçekler, İslâmi dönemde ortaya çıkan hatâyî üslûbunun hazırlayıcıları sayılır. Bu üslûp aynı zamanda, XV. yüzyılda en parlak dönemini yaşayan Herat klâsik tezhip ekolünün temelini oluşturmuştur (YTA, 1985: 4089).

Uygurların, önce Manihaizm dinini daha sonra Budizm'i kabul etmeleri sanatın gelişmesinde rol oynamıştır (YTA, 1985: 4089). Çünkü dinlerinin kurucusu

Mani, aynı zamanda devrinin en ünlü ressamlarından olup, kan dökmeye ve savaşa karşıydı. Mani'nin bu hayat görüşü Uygurlar' ı, cengâver yapılarından uzaklaştırarak güzel sanatlardaki büyük başarılarının dayanağı olmuştur (Biol, 2008: 34).

Bu sanatkâr milletin, lacivert renkli sert taş (lapis lazuli)'tan boya elde etmesi, kaliteli kağıt imal etmesi, altın varak kullanması, tezyînî sanatlarda ne kadar ileri tekniklere sahip olduğunu açıkça göstermektedir. Uygurlar, XVI. yüzyıla kadar varlıklarını devam ettirerek buldukları ülkelerde yaptıkları sanat çalışmalarıyla pek çok kültüre destek vererek, onları etkileri altına almışlardır (Biol, 2008: 35).

Tulunlular ve Ahşitlerle, Mısır'da IX. yüzyılın ikinci yarısından X. yüzyılın ikinci yarısına kadar kurulan iki Türk devleti ile İslâm sanatında sağlam gelişmeler olmuştur. Türklerin kendi istekleri ile İslâmlığı kabul edip bu yeni din içinde, tamamıyla orijinal, büyük bir sanat geliştirmeleri hareketi ise Asya'da kurulan Müslüman Türk Devletleri ile başlamış, bunların birincisi olan Karahanlılar zamanında ilk sağlam temelleri atılmıştır (Aslanapa, 2003: 25).

Selçuklu Döneminde (1077 / 1308), Türkler' in Anadolu'ya yerleşmelerinin ardından Konya merkez olmak üzere sanat faaliyetlerine ve kitap sanatına ilginin arttığı bilinmektedir. XIII. yüzyılda medeniyet ve sanatlarının zirvesine çıkan Selçukluların başkenti ve aynı zamanda önemli bir sanat merkezi olan Konya'da; Selçuklu sarayına bağlı sanatkârların elinden çıkmış sade, ancak olgun tezhipli eserler dönemin en güzel örnekleridir.

Fotoğraf No 1: TiEM: 438, Kur'an Cüzü, v.1a.

Anadolu Selçuklu Döneminden (1077 / 1308) sonra Beylikler Dönemi, Türk tezhip sanatı açısından bir önceki yüzyıla göre daha verimli bir dönemdir. Osmanlı dönemi için bir hazırlık aşaması olan bu yüzyılda müzehhipler, Türk İslam sanatından aldıkları tüm plan, süsleme ve motif değerlerini, İlhanlı ve Memlûk sanatından gelen etkilerle kaynaştırarak Beylikler Dönemi'ne özgü tezhip üslûbunu oluşturmuşlardır (Aksoy, 2010: 447) .

XV. yüzyıl başlarından itibaren; Semerkant, Herat ve Şiraz'dan Bursa ve Edirne'ye doğru göç eden ilim ve sanat erbâbının beraberinde getirdiği tarz, Osmanlılar'ın ilk yazmalarında seyredilir (Biol, 2008: 42). Selçuklu döneminde de olduğu gibi Osmanlı döneminde de saray nakışhânelerine önem verilmiştir. Bu nakışhâneler, Osmanlı döneminin ilk devirlerinde kurulmuştur ve her yüzyılda nakışhânelerde ayrı bir üslûp görülmektedir.

İlme ve sanata büyük önem veren Fatih, her ikisini de bünyesinde toplayan "kitap"ın üretilmesi ve bu üretimin belli bir kalitede olabilmesi için Topkapı Sarayı'nda bir nakışhane kurarak Edirne ve Anadolu'dan en iyi hattat, müzehhib, nakkaş ve mücellitleri getirtmiştir. Nakışhânenin başına ilk sernakkaş olan Özbek asıllı Babanakkaş'ı atamış ve Selçuklulardan beri süregelen milli karakterdeki sanat anlayışını geliştirmek için sanatkârların daima orijinal eserler vermeleri konusunda teşvik etmiştir (Aşıcı, 2009: 306).

Fatih Devri (1451-1481) tezhipleri için genelde üç üslûptan bahsedilmektedir: "Naif" olarak adlandırılan tezhip üslûbu, XV. yüzyılın ikinci yarısı Timurî Herat üslûbundan esintiler taşıyanlar ve Babanakkaş üslûbu olarak tanımlanan bezeme tarzı. Bu üç üslûpta meydana getirilmiş olan yazmalar, bezeme özellikleri ile birbirlerinden kolayca ayırt edilebilmektedir (Aşıcı, 2009: 310-311).

Fotoğraf No 2: İÜK. F.1423, Mecmâü'l-acâib, v.13a. Fotoğraf No 3: S.K. Süleymaniye 1025, En-Nihâye fi Garâibi'l-Hadîs, v.2b.

Fotoğraf No 4: S.K. Süleymaniye 1009, Firuzabadi, Kamusû'l-Muhit ve'l-Kabusi'l-Vasıt

Fatih devri (1451-1481) tezhiplerini en belirgin şu özellikleriyle tanımak mümkündür; Desen zemininde koyu lapis lacivert, küçük pafta zemininde acı yeşil, turuncu ve siyah renklere sık rastlanır. Lacivert veya siyah zemin üzerinde, desen arasına serpiştirilmiş turuncu veya beyaz renkteki üç noktalar, sıvama altın ile boyanmış yaprak uçlarında yarı şeffaf lâl mürekkebinden foyalar, tığlarda Selçuk ve Beylikler devrine göre daha ayrıntılı desenler, devrin belirleyici hususiyetlerindedir. İşçilik daha incelmış, motifler küçülmeye başlamıştır (Biol, 2008: 43).

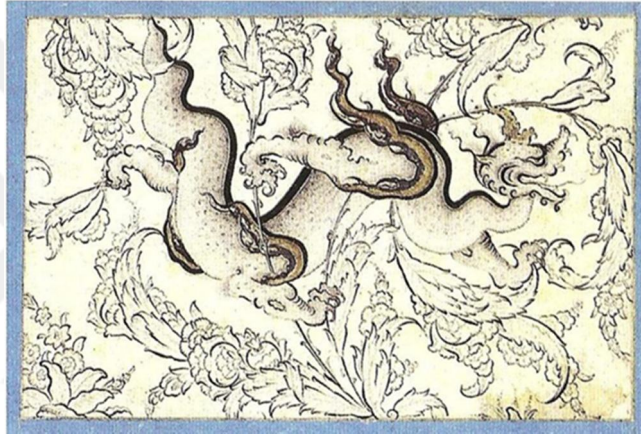
Fotoğraf No 5: İÜK. F.1423, Mecmâü'l-acâib.

Fatih Sultan Mehmed'den (1451-1481) sonra, 1481-1512 yılları arasında hüküm süren Sultan II. Bayezid'in saltanat yıllarında, tezhip sanatında açıkça belirlenen yenilikler gerçekleşmiştir. Nakışhâne kurumu ve kitap sanatları, gelişmeye devam etmiştir. Bu tarih aynı zamanda tezyinatta klasik devrin başlangıcı kabul edilir. Çünkü eserlerde, motif ve desenlerdeki gelişme, renklerdeki olgunluk, işçilikteki akıl almaz incelik ve kullanılan malzemenin kalitesi, hemen göze çarpar (Biro, 2008: 43-44). Şeyh Hamdullah (1429-1520) hattı ile yazılmış pek çok Kur'an'da görülen tezhipler bu devrin karakteristik temsilcileridir. Son şeklini alan mushaf tezhibi ve sayfa düzeni, daha sonraki yıllarda da aynen korunmuştur (Derman, F. Ç., 2012: 294).

Fotoğraf No 6: TİEM 402, Kur'ân-ı Kerîm, v.1b-v.2a.

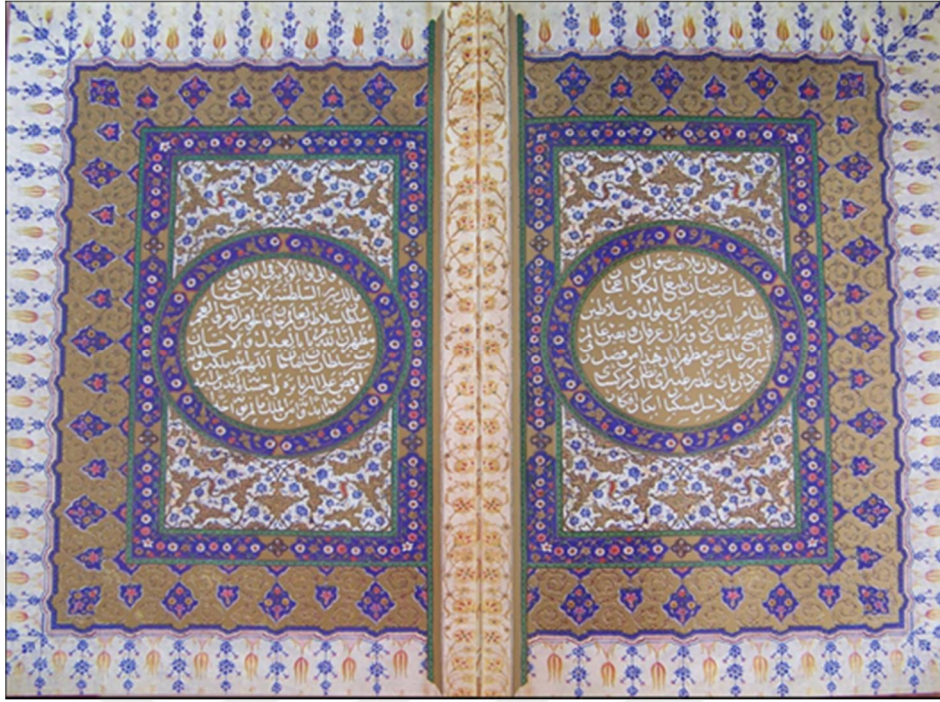
XVI. yüzyıl tezhip sanatının en ihtişamlı çağı olarak kabul edilir. Bu dönemin başnakkaşı Şahkulu, 1514 Çaldıran Savaşı sonrasında Yavuz Sultan Selim (1512-1520) tarafından Tebriz'den Amasya'ya sürgün getirilen sanatçılardan biridir. 1520'de İstanbul'daki Saray nakkaşhânesinin başına geçmiş ve 1556' da ölümüne değin Kanunî Sultan Süleyman Döneminin en yetenekli nakkaşı olmuştur (Mahir, 2009: 381). Şahkulu, Türk tezhip sanatına yenilikler getirmiş ve geliştirdiği saz üslûbu ile Osmanlı süsleme sanatında yeni bir uslub yaratmıştır. Daha çok orman hayvanlarının ve efsanevi niteliği olan yaratıkların, bitkisel motiflerle-hatâyî ve hançerî yapraklarla bütünleştirilmesi, saz üslubundaki desenlere özelliğini verir (Mahir, 2009: 379).

Fotoğraf No 7: İÜK. F.1426, v.48a.

Şah Kulu'nun kompozisyon düzenlemelerindeki motifleri; tek tek görmek yerine, yoğun ve birbiri içine geçmiş halde, -farklı motif grupları dahi olsa- bir bütün halinde görmek sanatkârın desen üslûbunun en önemli özelliklerinden biridir (Atila, 2002: 124-125).

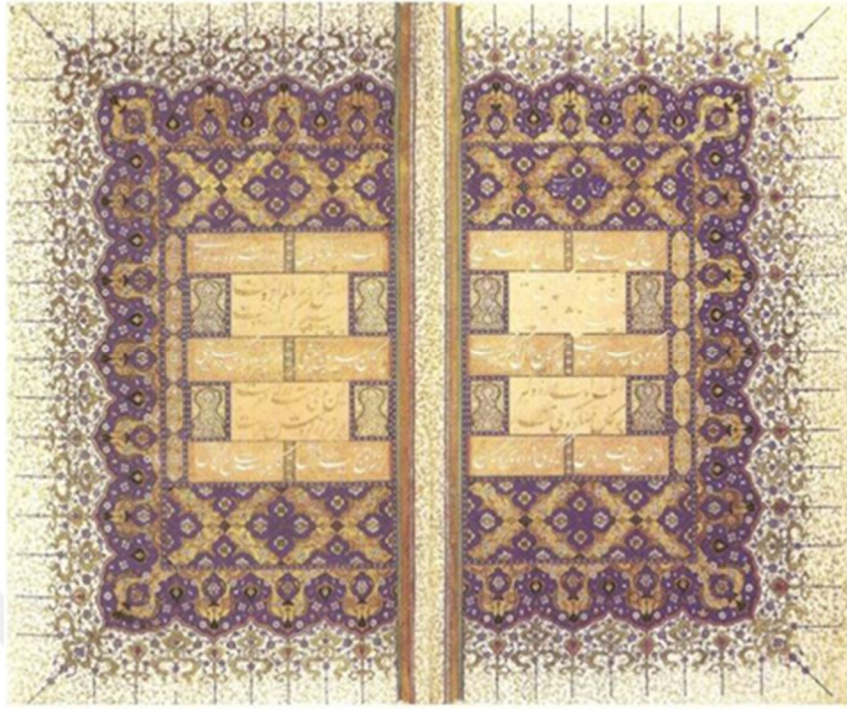
Ortaya koyduğu yeni bir üslûpla, XVI. yüzyılın ikinci yarısında, Osmanlı bezeme sanatına damgasını vuran bir başka sanatkâr, Karamemi'dir. Şahkulu'nun öğrencilerinden olduğu bilinen bu sanatkârın üstün başarısı sarayın dikkatini çekmiş ve hocasının vefatından sonra (1556) Padişah tarafından, sernakkaşlığa getirilmiştir. Doğum ve vefat tarihleri tam bilinmemekle beraber belgelerden, Kanuni Sultan Süleyman devri (1540) ile Sultan II. Selim devri (1566) yılları arasında eser verdiği anlaşılmaktadır (Mahir, 2009: 381).

Fotoğraf No 8: İ.Ü.K. T.Y. 5467, Dîvân-ı Muhibbî, 1b-2a Zahriye Sayfası

XVI. yüzyıl Osmanlı dönemi kitap sanatlarındaki tezhiplerde, motifler öylesine küçülmüş, ayrıntılar çoğalmış, işçilik incelmıştır ki, zanaattaki başarı göz kamaştırır. Desenlerdeki ahenk, renklerdeki olgunluk ve işçilikteki mükemmellik tezyini sanatları zirveye taşımıştır. Sarılma ve hurdeli rûmîler ustalıklı işlenmiş; altın, mat-parlak kullanılarak zer-ender-zer tekniğine bolca yer ayrılmış; altın serpmeye demek olan zer-efşan ile çift tahrir (havalı) işleme usûlü en güzel örneklerini vermiştir (Birol, 2008: 45).

XVI. yüzyılda pek rağbet gören halkârî, farklı renkte altın kullanılarak daha zengin ve gösterişli biçimde işlenmiş, gölgelendirmesi sulu altın ile yapıldığı gibi, tarama olarak da uygulanmıştır. Bu yüzyılın tezhip sanatındaki renkler, kendinden sonra da kullanımı devam eden ve milli sayılabilecek renklerdir. Limonküfü, bedahşî lacivert ve domates kırmızısı Osmanlıya has renklerin başında gelir. Bu devirde gördüğümüz muhteşem bezemelerde renk zenginliği, uyumu ve olgunluğu zirvededir (Derman, F. Ç., 2009: 344).

Fotoğraf No 9: TSMK. H.845, Guy-u Çevgan, 1539-40, v.1b-v.2a.

XVII. yüzyıl, tezhip sanatı bakımından yenilik göstermeyen bir devirdir. İlk yarısına ait eserlerde, geçmiş asrın kuvvetli tesiriyle klasik anlayışın devam ettiğini görüyoruz. XVII. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı Devletinde başlayan sosyal ve beşeri gerilemeler, sanat faaliyetlerini de büyük ölçüde etkilemiştir. İşçilik eski inceliğini, kıvraklığını koruyamamış, renkler parlak ve canlı görünüşlerini kaybetmiştir (Derman, F. Ç., 2012: 295). Altının aşırı kullanılması ile gösterişli eserler ortaya çıkmıştır. Az da olsa Batı etkilerinin bu yüzyılda tezhip sanatımıza girmeye başladığını görürüz (Demiriz, 1982: 924).

XVIII. yüzyıl, Türk bezeme sanatlarında Batı'nın etkili olduğu bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. XVII. yüzyılın klasik tarzı biraz kabalaşmış haliyle renk, desen ve motiflerini kısmen koruyarak devam eder. Klasik devir anlayışındaki tezhiplerde kullanılan motiflerin çok sadeleşerek, tek biçimde tekrarlandığı dikkati çeker. Asrın ilerleyen yıllarında Batı ağırlığı artmış ve gelenekli tesirler yavaş yavaş kaybolmaya başlamıştır. Vazo içinde çiçekler, bükülmüş, kıvrılmış uzun saz yolu tarzı yapraklar, örgülü şerit ve kurdelelerle ışık-gölge kullanılarak derinlik tesiri sağlamaya başlaması bu dönemde karşılaştığımız yeniliklerdir.

Fotoğraf No 10: TSMK. Y.332

Bu sanat ortamı içinde yaşamış, Türk bezeme sanatı tarihinin en önemli sanatkârlarından biri de Ali Üsküdarî'dir. Ali Üsküdarî'nin (1721/1765) motiflerindeki zenginlik ve teferruatlı iri motiflerin adeta tek başına bir kompozisyon niteliği taşıması onun üslûbunu belirleyen özelliklerden biridir (Duran, 1999: 129).

Fotoğraf No 11: TSMK. CY.412

XIX. yüzyıl, tezyîni sanatların klasik Türk üslûbunu tamamen terk ederek yüzünü Avrupa sanatlarına çevirdiği dönemdir. Bu sırada Üstad Ahmed ve kardeşi çiçek ressamı Atâullah Efendi gibi başarılı sanatkarlar yetişmişse de, bunların eserlerinde milli çizgilere rastlamak mümkün değildir (Biro1, 2008: 50). Bu asra

kadar yapılan tezhiplerde hat daima birinci derecede yer almış ve ona uygun çizilen desenlerle bezeme ikinci derecede kalmıştır. Ancak XIX. Asra gelindiğinde tezyinatın diğer bütün hususiyetleri gibi bu anlayışın da kaybolduğunu görüyoruz. Rokoko tarzında yazıdan önce tezhip dikkat çeker. İlk bakışta yazının olup olmadığı bile fark edilmez (Derman, F. Ç., 2012: 297).

XX. yüzyıl tezhip sanatında etkili olan sanatkârlar ise; Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver, Feyzullah Dayıgil, Muhsin Demironat, Rikkat Kunt ve yetiştirdikleri sanatkârlardır.

XXI. yüzyılda ise üniversitelerde eğitim veren Geleneksel Türk Sanatları Bölümleri akademik anlamda öğrenci ve hoca yetiştirmeye devam ederken, birçok atölye ve kurslarda da bu sanatlar icra edilmektedir. Klasik eserler ışığında yeni tasarımlar, yeni yorumlar ile tezhip sanatı her geçen gün kültürel hazinemize zenginlik katmaya devam etmektedir.

2.2. Tezhip Sanatının Kur'an-ı Kerim'lerde Kullanıldığı Alanlar

Zahriye

Arapça zahr sözcüğü "arka, sırt", zahriye ise "bir kağıdın arka tarafına yazılan yazı, şerh" anlamına gelmektedir. Yazma eserlerde, kitabın başladığı ilk sayfanın arka yüzüne zahriye denmektedir. Kitaplar genellikle birinci yaprağın (b) yüzünden başlamaktadır. Buna göre bu sayfanın (a) yüzü 'zahriye'dir. Burada bazen kitabın adı, müellifi, meşhurların hükmü, kitaba sahip olan kişi veya kişiler (temellük kaydı), kitabın satın alındığı tarih, bir ya da birkaç beyit, vakıf kaydı v.b. yazılarla mühürler bulunur. Bazen de zahriye boş bırakılmıştır (Özen, 2003: 14).

Zahriye sayfaları tek sayfa veya karşılıklı çift sayfa halinde düzenlenmiştir. Bu sayfanın tezhipleri dikdörtgen, kare formda tam sayfa halinde levha tezhip olarak veya oval, daire madalyonlar (şemse) şeklinde tasarlanır (İ.Özkeçeci, Ş.Özkeçeci, 2007: 32).

Zahriyeler dönemlerine göre değişiklikler gösterir. Selçuklu Dönemi'nde tek sayfa şeklinde olan zahriyeler XV. ve XVI. yüzyıllarda karşılıklı çift sayfa

şeklindedir. XVI. yüzyıl zahriyelerinin plan ve tezyinat itibarıyla en mükemmel derecede olduğu görülür (Taşkale, 1994; 68).

Serlevha

Ser, baş anlamına gelmektedir. Yazıda başlık anlamına gelen ser-levha (baş levha), zahriyeden hemen sonra gelen ve metnin başladığı ilk sayfadır (Taşkale, 1994; 68). Mushafın, zahriyeden sonra gelen ilk sayfasına Fatiha'nın tamamı ve ikinci sayfaya da Bakara sûresinin ilk ayetleri karşılıklı yazılarak etrafına zengin bir tezhip yapılır. Zahriye sayfasından sonra en yoğun bezemenin bulunduğu ve yazılı alanın sınırlı tutulduğu bu sayfalara *serlevha*, *dibâce* (Derman, F. Ç., 2012, 292). veya *mihrabiye* (Taşkale, 1994; 69) de denilmektedir.

Serlevha tezhibi, eserin tezhip bütünlüğünü korumak amacıyla renk, desen ve motif bakımından zahriye tezhibinin devamı niteliğinde olmalıdır. *İklil*, *kubbeli* ve *mürekkep* gibi çeşitli formlar ihtiva eden serlevhalar, ender olmakla beraber mushaf haricindeki yazma eserlerde de bulunmaktadır. Serlevha sayfaları mutlaka karşılıklı ve çift sayfa halinde olmalıdır (Derman, F. Ç., 2012, 292).

XIV. yüzyıla kadar serlevha tezhipleri sadece sağ başlangıç sayfasının tezhiplenmesi şeklindedir. Kur'ân-ı Kerîm'lerde karşılıklı sağ ve sol sayfaları tezhiplene geleneği XIV. yüzyılda başlar ve gelişir (Taşkale, 1994; 69). XVI. yüzyıl Kur'anlarında serlevha sayfaları tezhip sanatımızın zirvelerini yansıtır (Özcan, 1990: 37).

Sûre Başları

Kur'ân-ı Kerîm'de 114 sûre vardır. Her sûrenin isminin yazılı olduğu yatay formu, dikdörtgen alanların tezyin edilmesine, sûre başı tezhipleri denilmektedir. Bu küçük alanlarda uygulanan tasarım, 112 sûre başında da aynı olabileceği gibi, zengin müzehhep eserlerde, üslûp karakterlerindeki bütünlük içerisinde, farklı desen ve renklerde tezyin edilen sûre başlıkları da olabilmektedir (Tuncel, 2002: 78-79).

Sûre başı kubbeli taç şeklinde olup üst taraflarında tığ denilen, dolu zeminden, boşluğa geçişinde gözü rahatlatan süslemeler bulunur. Kubbeli formların

yanında, dikdörtgen formlu gibi çeşitli şekil ve kompozisyonlarda sûre başı tezyin edilmiştir (Aksu, 1999: 132).

Koltuk

Koltuklar metinlerin iki tarafında yer alan küçük dikdörtgen alanlardır. Bu bölümlerin süslemeleri aynı kompozisyonla veya simetrik olarak tasarlanır. Koltuklar en çok serlevhalardaki metinlerde, başlık metinlerinde, kıtalarda veya levha olarak yazılan bazı yazıların iki yanında görülür (İ.Özkeçeci, Ş.Özkeçeci, 2007: 159).

Duraklar ve Güller

Yazma eserlerde hattatın ayet ve cümle sonlarında bıraktığı boşluğa yapılan, genellikle rozet biçiminde tezyîni noktalarıdır (Duran, 2012: 63). Bir mushafta 6236 tane ayet bulunduğu için, duraklar zengin örneklerle sahiptir. Devirlere göre farklılıklar gösteren duraklar gözü dinlendirmek amacı ile de kullanılırlar.

Yapıldıkları şekillere göre isim alırlar; "mücevher durak", geometrik olarak işlenenlerdir. "Şeşhane durak", daire formunda olup altı parçaya bölünmüştür. Üç yapraklılara "seberk", beş yapraklı duraklara "pençberk", iki helezonun iç içe geçmesiyle elde edilen duraklara "helezon durak" denir. Muntazam biçimde yaprak formlarından yapılmış yuvarlaklarda "yaprak durak" ismini alır. Altın zemin üzerine altınla yapılan duraklara ise "zerenderzer durak" denir (Aksu, 1999: 132).

Güller, yazmalarda metnin önemli yerlerini belirtmek için veya Kur'ân'da sûrelerin başları ve Kur'ân için özel anlamı olan işaretleri belirtmek için sayfa kenarına yapılan gülü andıran dairevi formda süslemelerdir (İ.Özkeçeci, Ş.Özkeçeci, 2007: 159). Daha çok Kur'ân'da, durulacak veya secde edilecek ayetler hizasında görülür (Aksu, 1999: 133). Mushaf gülleri dönemin bezeme üslûp ve özelliklerine göre işlenmiştir. Aynı sayfada sayıca birden fazla Mushaf gülü olduğunda aynı eksen üzerinde tıglarla birleştirilmiştir (Duran, 2012: 64). Güller işaret ettikleri yerlere göre şu şekilde isimlendirilir:

Cüz Gülü: Cüzlerin başladığı sayfalarda bulunur. Mushafta 30 cüz vardır.

Sûre Gülü: Sûrelerin başlangıcında bulunur. Mushafta 114 sûre vardır.

Hizib Gülü: Her beş sayfada bulunur. Mushafta 120 tanedir.

Aşere Gülü: Her on sayfada bulunur. Mushafta 60 tanedir.

Secde Gülü: Secde ayetinin hizasında bulunur. Mushafta 14 secde âyeti vardır (Özcan, 1990: 39).

Beyne's-sutur (Satır Araları)

El yazmalarında açık olan satır araları göze hoş gelecek şekilde tezhiplenir. Beyne's-sutur yazıyı bozmayacak biçimde, genellikle üç şekilde yapılır:

a- Yazı dendan içine alınır. Diğer zemin altınlanıp mührelenir. İstenirse bu parlak zemine iğne perdahı yapılabilir.

b- Yazı dendan içine alınır. Diğer zemine boya ile motifler işlenir.

c- Yazı dendan içine alındıktan sonra zemin altınlanıp mührelenir. Daha sonra bu parlak zemin üzerine renkle "üç nokta" konur (Taşkale, 1994; 70).

Cetvel ve Sayfa Kenarları

Yazıların etrafında ya da iki farklı alanın arasında bir sınır teşkil eden, bir kalın çizgi ile bu kalın çizginin sağ ve sol taraflarına çizilen ince çizgilerdir. Cetvellerin başlıca amacı yazıya sınır oluşturup, göze ferahlık vermek ve iki desen arasında ayırıcı eleman olarak kullanılmasıdır. Eskiden yazma eserlerde cetvel işlerini "cetvelkeş" tabir olunan kişiler yapardı (Aksu, 1999: 132-133).

Yazma kitaplarda zahriye sayfalarından sonra bütün sayfalara cetvel çekilir ve bazen cetvel çekildikten sonra sayfaların dört kenarına hafif zerefşan atılır ya da hafif bir halkârî yapılır (Taşkale, 1994; 71).

Hâtime

Yazma kitaplarda müellifin eserini bitirirken yazdığı duaları, hattatın adını, nüshanın yazıldığı tarihi, varsa müzehhibini belirten yazıları kapsayan son sayfadır (İ.Özkeçeci, Ş.Özkeçeci, 2007: 158). Bu sayfalara eserin diğer sayfalarına göre daha hafif bir tezyinat yapıldığı görülür (Taşkale, 1994; 71).

Yazı satırları yanlardan eşit miktarda kısaltılarak bitirilirken kenarlarda meydana gelen üçgen veya yamuk alanların içi tezhip edilir. Dikdörtgen ve kare biçiminde yapılan hâtime tezhibi sık görülen örneklerdir; daire ve beyzî olanlarına ise nadiren rastlanmıştır (Duran, 2012: 65). Hâtime sayfasına sadece tezhip yapıldığı gibi, bazen sadece halkârdan ibarettir. Halkâr ve tezhibin bir arada kullanıldığı örnekler de vardır (Özcan, 1990: 38).

2.3. Tezhip Sanatında Kullanılan Malzemeler

Kağıt

Hayatımızın vazgeçilmez malzemelerinden biri olan kağıt milattan bir veya iki yüzyıl önce Çin'de icat edilmiştir fakat kağıdı ilk yazı malzemesi olarak kullananlar, IX. yüzyılda Batı Asya müslümanları olmuştur (Bloom, 2003: 15-34). 900'lü yıllarda Kahire'ye ulaşan kağıtçılık, XII. asırda Endülüs'e geçmiş ve oradan Avrupa memleketlerine yayıldıktan sonra 1690 tarihinde Amerika'ya kadar ulaşmıştır (Arseven, 1950: 895).

Hat ve tezhip için seçilecek kağıdın, çalışmanın sağlığı ve kalıcılığı açısından asitsiz olmasına dikkat edilmelidir. Tezhipte kullanılan kağıtlar; eserin kalıcı olması, altının güzel parlaması, kompozisyonu daha net ortaya koyması için mutlaka boyanıp terbiye edilmelidir (İ.Özkeçeci, Ş. B. Özkeçeci, 2007: 177).

Kağıt terbiye edilirken sırasıyla; boyama, aharlama (nişasta aharı-yumurta aharı) ve son olarak mühreleme işlemlerinden geçirilmektedir. Sağlıklı ve düzgün işlenebilir olması açısından bu işlemlerde sıraya dikkat edilmelidir.

Ahâr

Ahâr, hattatların yazı yazacakları kağıt üzerinde kalemin iyi kayması ve mürekkebin kıvamında akması için kağıda önceden sürülen (Arseven, 1950: 24) bir karışımdır. Birçok malzemedan yapılmakla beraber günümüzde nişasta ve yumurta akı aharı en sık kullanılanlardır.

Mühre

Mühre; her çeşit yuvarlak şey, topçuk, cam boncuk, deniz böceği kabuğu (deniz kulağı), billurdan top manalarına gelir (Yazır, 1974: 201). Hat ve tezhip sanatında ise kağıdın yüzeyini düzeltmeye ve parlatmaya yarayan yuvarlakça veya yumurta biçimindeki araçtır (Özönder, 2003: 92; Arseven, 1950: 1480; Derman, U., 2006: 527). Kitap sanatlarında kullanılacak kağıtların aharlandıktan sonra bu tabakanın çatlayıp arasına is mürekkebi dolmaması için bir hafta zarfında mührelenmesi gerekir (Derman, U., 2006: 527). Mührelenen kağıt ne kadar beklerse o kadar demlenir ve iyi olur. Mühreler, kağıt ve altın mühresi olmak üzere ikiye ayrılır. Bu mührelerinde kendi içlerinde kullanılan malzeme ve şekillerine göre çeşitleri vardır.

Altın Varak

Altın; sarı, parlak renkte, yumuşak ve kolayca işlenen kıymetli madendir (Derman, F. Ç., 2009: 525). Tezhip sanatının en önemli malzemesi olan altın, içine katılan madenlerin cinsine göre renk alır. Gümüş ilavesiyle yeşil altın, bakır ilavesiyle kırmızı altın ve diğer tonlar bulunur (Derman, F. Ç., 2012: 289). Eskiden çeşitli işlemlerden geçerek varak haline gelen altın, günümüzde hazır temin edilmektedir. Tezhipte altın varaklar, genellikle ezilerek ya da doğrudan yapıştırılarak kullanılmaktadır

Arap Zamkı

Arap Zamkı, Senegal ve diğer Afrika akasyalarının dal ve gövdelerinden elde edilen bir tutkal çeşididir (Özönder, 2003: 10). Varak altın ezmede ve mürekkep yapımında kullanılır. Arap zamkı bir miktar suyun içinde bekletilip sıvı hale getirilerek kullanıldığı gibi, demir havanda ezilip toz haline getirilerek de kullanılır (Taşkale, 1994: 55).

Jelatinli Su

Hayvan deri ve kemiğinden elde edilen ince tutkal çeşididir. Donmuş pelte gibidir. Renksiz ve kokusuzdur (Özönder, 2003: 92; Arseven, 1950: 877). Ezilmiş

altını fırça veya kamyş kalemle kullanmak için hazırlanmış suya denir. Bu amaç için hazırlanmış jelatinli suyun jelatini fazla olursa altın zor mührelenir. Mührelese bile parlamaz. Eğer jelatin az olursa parlar fakat zamanla sabit kalmaz ve dökülür. Bunun için jelatinli suyu çok dikkatli hazırlamak gerekir. Altın mührelendikten sonra hem parlamalı hem de dökülmemelidir (Taşkale, 1994: 56).

Boya

Eskiden tezhipte, pastel rengin egemen olduğu toprak boyalar kullanılırdı (Alparslan, 1997: 1769). Toprak boyalar arap zamkı ile iki mermer arasında ezilerek ince toz haline getirilir, içine pekmez veya gliserin katılır ve zemin üzerine fırça ile tatbik edilirdi. Boyaların sabit olması için XVIII. yüzyıla kadar içine yumurta sarısı ilave edilmiştir. Yumurta sarılı boyaların ikinci kez kullanılamamasından dolayı sonraları tutkal kullanılmıştır (Aksu, 1999: 133-143). Bilinen en eski boyalar, balmumu isinden yapılan siyah, üstübeçle gümüş suyu eriterek hazırlanan üstübeç beyazı, lapis lazuli ve lahor çividi lacivertlerdir (İ. Özkeçeci, Ş.B. Özkeçeci, 2007: 182). Günümüzde genellikle yurt dışında üretilen çeşitli markalarda boyalar kullanılmaktadır. Bunlar silme tezhip zemini doldurmada ve gölge yapmakta kullanılan, kuruduktan sonra suyla çıkabilen guaj boyalar, renkli halkâr yapımında kullanılan sulu boyalar ve altın halkâr yapmak için koyu renk zemin elde etmekte kullanılan plaka ve akrilik boyalardır (Taşkale, 1994: 64-65).

Fırça

Eski kaynaklarda adı kıl kalem olarak geçen fırça (Derman, F. Ç., 2009: 527), tezhip sanatının en önemli malzemelerden biridir. Eskiden kullanılan fırçaların, üç aylık kedinin ensesinden veya samurdan alındığı, ayrıca çulluk kuşunun ensesinden veya kanat ucundan alınan tüylerle yapıldığı söylenmekte ise de, kesin olarak bilinmemektedir (Aksu, 1999: 133). Bugün Avrupa'dan ithal edilen ve 000 dan 3-4 numaralara kadar değişen samur tüylü fırçalar kullanılmaktadır (Derman, F. Ç., 2012: 289).

Trilin

Tirlin veya tirling olarak da kullanımı vardır. 'Cedvel Kalemî' olarak da isimlendirilen malzeme, genellikle 'cedvel' çekmede kullanılan özel bir kalemdir (Özönder, 2003: 22; Arseven, 1950: 333). Altın cetvel kenarlarını tahrirlemek, altın ve diğer boylarla çizgi çizmek, kuzu çekmek için kullanılır (Taşkale, 1994: 64).

2.4. Tezhip Sanatında Kullanılan Teknikler

Çift Tahrir (Havah, Negatif) Tekniğı

Motiflerin tek renkle ve tahrir kullanılmaksızın işlenmesine *çift tahrir* denir. Bu teknikte hatâyî, penç vb. gibi motiflerin göbek ve can noktası gibi kısımları tam bir daire olarak doldurulur. Kenara eklenen yuvarlak formlu yaprak ekleri de dolu olarak işlenir. Yaprakların her çeşidinde iç bölümler ve kılçıklar zeminden negatif olarak verilir (İ. Özkeçeci, Ş.B. Özkeçeci, 2007: 143).

Zemini Boyalı Klasik Tezhip Tekniğı

Motiflerin ve dalların gerek altın, gerekse normal boya ile boyanmasından sonra zeminin seçilen renk ile dolmasıdır (Tuncel, 2002:111). Klâsik tezhiplerde zemin genellikle lacivert (lapis lazuli) ile doldurulmuştur. Zemini boyalı klasik tezhip tekniğinin uygulanışı şöyledir: Desen hazırlanıp uygulanacak kağıda geçirilir ve renkler hazırlanır. Desendeki dallar ve can noktalarına altın sürülür ve parlatılır. Ardından motiflerin renkleri sürülür ve tahrirler is mürekkebi veya rapido mürekkebi ile nüanssız bir şekilde çekilir. En son aşamada, motif formlarını bozmadan dalgasız olarak zemin boyanır.

Zerenderzer Tekniğı

Zerenderzer, altın üzerine altın manasına gelir. Bu teknik iki renk altınla işlendiğı gibi, aynı renk altının, mat ve parlak tonlarda kullanılmasıyla da uygulanabilir (Derman, F. Ç., 2012: 296; Özönder, 2003: 221; Tuncel, 2002: 148).

Eski zerenderzer örneklerinde eğer kahverengiye çalan tahrir görülüyorsa, bunlar rastıklı mürekkep kullanılarak işlenmiştir. Zerenderzer bezemelerde, istenirse

sadece çiçeklere hafif tonlarda renk uygulanılarak bütünüyle görünüşte altın hâkimiyeti hissedilir (Derman, F. Ç., 2012: 296).

Halkâr Tekniği

Halkârî, Arapça-Farsça birleşmiş iki kelimenin (haly+kâr) sonuna nisbet edatı (î) eklenerek doğmuş bir sanat terimidir ve "altınla işlenmiş iş" manasına gelir. Varak altının ezilip jelatin eriyiğiyle karıştırılması ile hazırlanan zermürekkebin yoğunluğunun dereceli olarak kullanılması sonucunda meydana gelen gölgeli tezyinata *halkârî* adı verilir (Derman, F. Ç., 2009: 505). Türk klasik sanatlarında her türlü bitkisel motif, rûmî ve bulutlarla açık renkli ve koyu renkli zeminler üzerine yapılan renkli ve renksiz, altınlı ve altınsız halkâr çeşitleri çok fazladır (İ. Özkeçeci, Ş.B. Özkeçeci, 2007: 145).

Halkârînin uygulama aşamasına göre değişen gölgeli, tarama, tahrirli, renkli, foyalı gibi çeşitli teknikleri vardır (Derman, F. Ç., 2009: 505).

Zerefşan (Altın Serpme)

Serpme altın ile yapılan süslemedir. Altın tozu, tutkallı su ile karıştırılarak, âhârlı kağıda fırça ile serpilir. Kuruduktan sonra altın mühresiyle mührelenerek parlatılır (Özönder, 2003: 221).

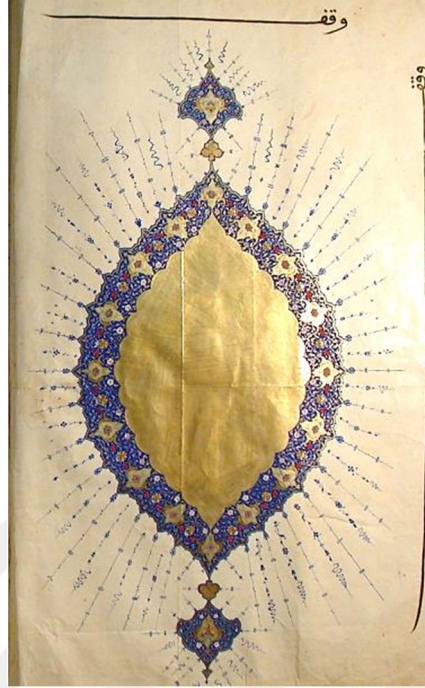
Münhani Tekniği

Münhani motifleri olarak tanımlanan bezeme motiflerinde, koyu renkten açık renge ya da açık renkten, koyu renge doğru tonlamalarla yapılan bir boyama şeklidir.

Bu tarz teknik daha çok Selçuklu ve Beylikler Dönemi'nde kullanılmış olup Osmanlı Dönemi'nde pek rağbet görmemiştir fakat XIX. yüzyılda yeniden kullanılmaya başlanmıştır (Tuncel, 2002:150).

3. KATALOG

3.1. 3 Numaralı Kur'an-ı Kerim

Fotoğraf No 12: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi

Katalog No	: 1
Envanter No	: 3
Çizim No	: 1-17
Eser Adı	: Kur'an-ı Kerim
İstinsah Tarihi	: H.965 (Şâban)-M.1558 Haziran)
Vakıf Tarihi	: -
Hattat	: Seyyid Ahmed-i Şîrazî oğlu Seyyid Mirekî
Müzehhib	: -
Yazı Çeşidi	: Sülüs-Nesih
Cild	: Kahverengi Deri

Eserin Ölçüleri

Cild Ölçüsü	: 66.8 x 41.8 cm	Sayfa Sayısı	: 673 cm
Yazı Ölçüsü	: 39.4 x 25 cm	Satır Sayısı	: 13 cm

Genel Özellik

Kur'an-ı Kerim'in cildi 66.8x41.8 cm ve yazı alanı 39.4x25 cm ölçülerindedir. Serlevha ve sûre başı tezhibi sayfaları hariç her sayfada 13 satır bulunmakta ve 973 sayfadan oluşmaktadır. 1.-7. ve 13. satırlar sülüs, diğer satırlar nesih hatla yazılmıştır. Sülüs satırlar yazı alanını doldururken, aralarda kalan beşer sıra nesih satırların iki yanında uzun ince alanlar yer almaktadır. Son üç sayfa boş bırakılmıştır. Kağıdı aharlı fligransız, açık samani renkte ve kalındır. Yazı alanları içten dışa; altın iplik, altın cedvel ve lacivert kuzu ile sınırlandırılmıştır (Gölpınarlı, 2003: 4).

Fotoğraf No 13-14: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Dış Cild

Cild Özellikleri

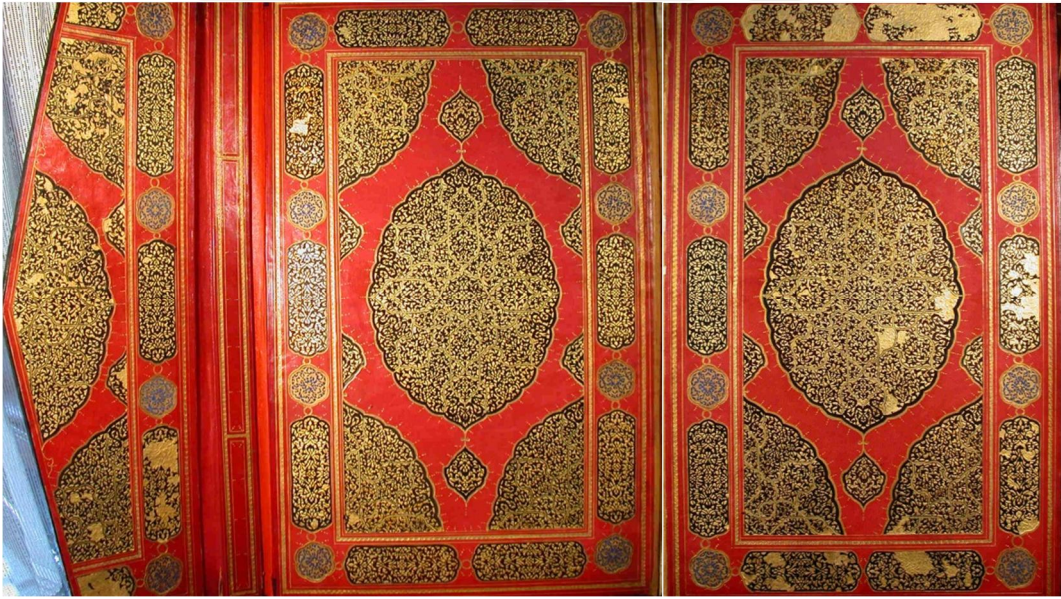
Kur'an-ı Kerim'in dış cildi oldukça iyi durumdadır. Arka kapak, ön kapak ve mikleb bölümlerinden oluşmaktadır. Arka ve ön kapaklar; iç alan ve kenarsuyu bölümlerinden oluşmaktadır ve aynı bezemeye sahiplerdir. Kahverengi renkli deri üzerine sıvama altın boya sürülerek bezeme alanları ön plana çıkarılmıştır.

Kenar suyu, sıvama sarı altın zemin üzerine yeşil altın ile ¼ simetrik bulut ve hatayi grubu motiflerinden oluşan, gömme tekniğinde uygulanan kitabeli zencerek şeklinde tasarlanmıştır. Kenarsuyunu dıştan iki iç kısımdan bir ince arasuyu çevrelemektedir.

İç alan tamamen sıvama sarı altın zeminli olup, şemse, salbek ve köşebent paftaları yeşil renk altın ile zeminden ayrılmaktadır. Şemse, köşebent ve salbekler $\frac{1}{4}$ simetrlili hatayi grubu ve yeşil altın renkli sarılma rumi motifleri ile bezenmiştir. Şemse ve salbekler iri pençlerle birbirine bağlanmıştır. Şemse ve köşebentler arasında kalan alan tamamen sarı altın ile doldurulmuş ve üzerine bulut ve hatayi grubu motiflerinden oluşan $\frac{1}{4}$ simetrlili bir desen tasarlanmıştır.

Sertab kısmı ince arasuyu ile beş dikdörtgen alana bölünmüş ortadaki daha uzun alana sıvama altın zeminli bir kitabe paftası yerleştirilmiştir. Paftanın içerisine Vakı'a Suresi 79-80. ayetler nesih hatla kabartma olarak yazılmıştır.

Mikleb kısmı bezemesi, ön ve arka kapaktaki bezemenin aynısı fakat mikleb şekline göre bir bölümünden oluşmaktadır. Bezemesiz cild yüzeyi mor ile renklendirilmiştir.

Fotoğraf No 15-16: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, İç Cild

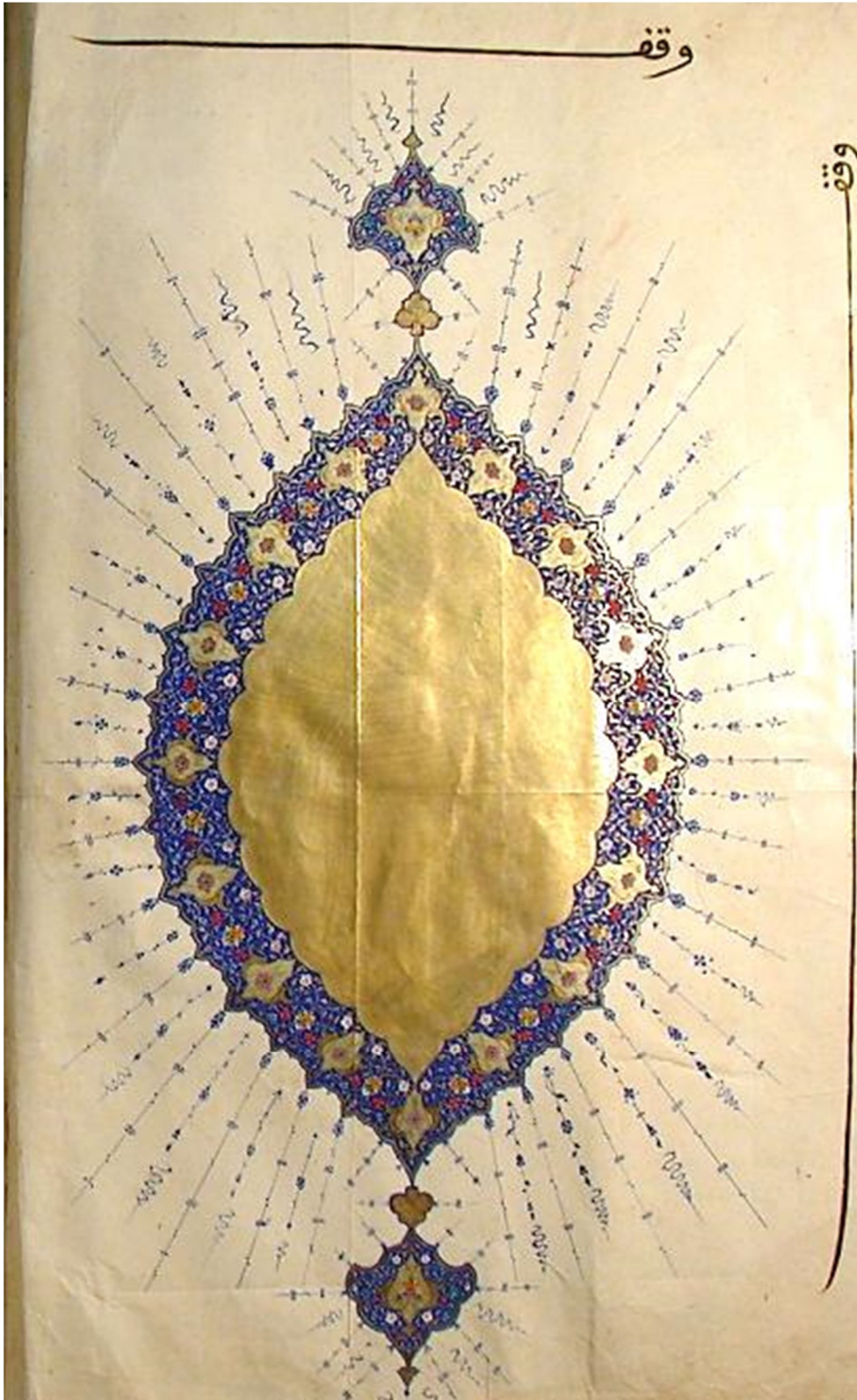
Kur'an-ı Kerim'in iç cildi kırmızı renkli olup arka, ön ve mikleb kısmı aynı bezemeye sahiptir. Kenarsuyu bezemesi kitabeli zencerek şeklinde tasarlanmıştır. Uzun paftalar altın zemin üzerine $\frac{1}{4}$ simetrlili siyah renk rumi deseni ile bezenmiştir. Uzun paftalar arasında kalan daireler, altı dilimli penç şeklinde bir pafta oluşturmaktadır. Bu paftalar lacivert zemin üzerine $\frac{1}{4}$ simetrlili altın rumi deseni ile

bezelidir. Kenarsuyunu iki taraftan iki altın iplik arasında ince birer zencerek çevrelemektedir.

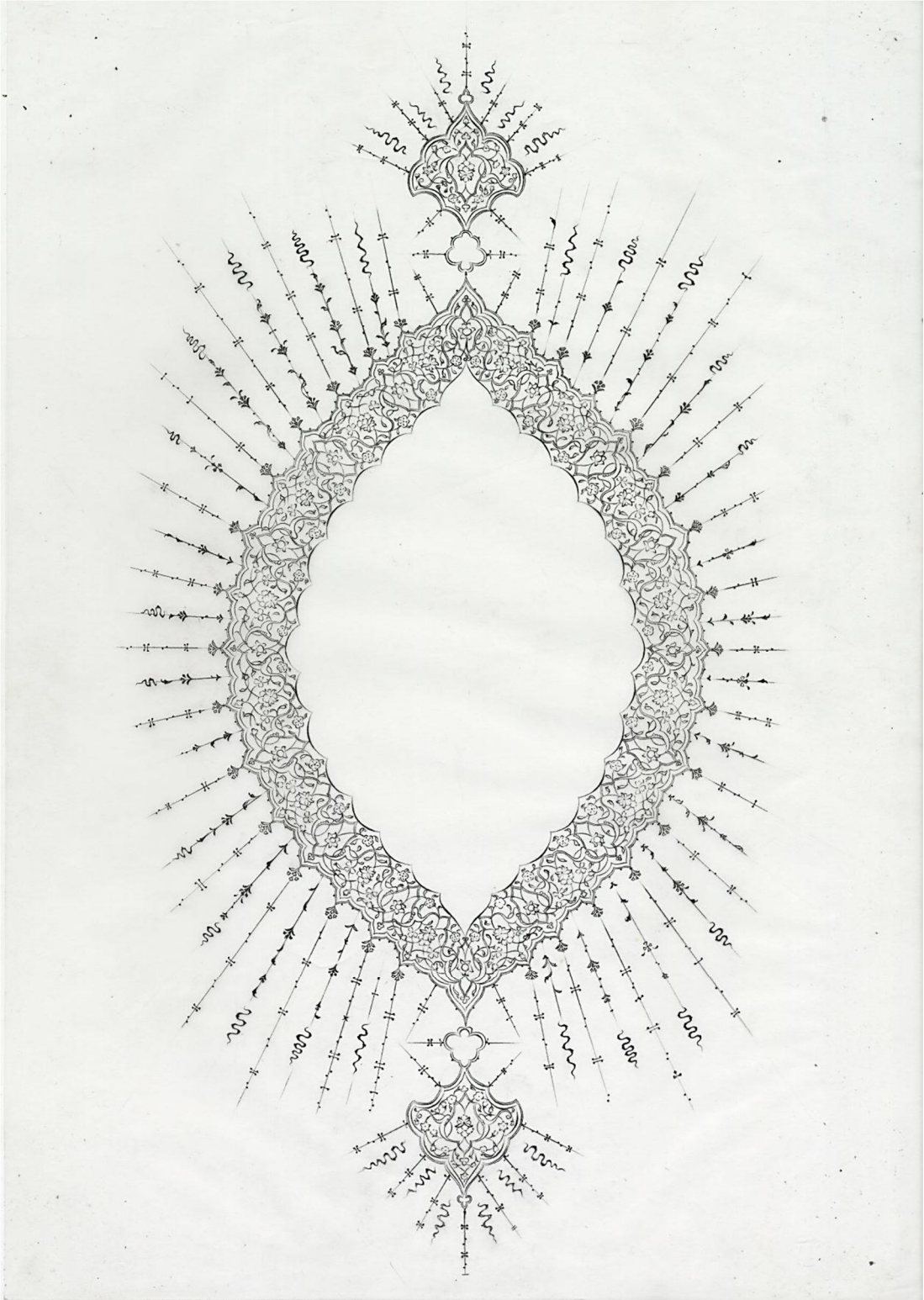
Dikdörtgen iç alan şemse, salbek ve köşebentlerden oluşmaktadır. Şemse $\frac{1}{4}$ simetridir desen tasarımı özelliğine sahiptir. Sıvama altın zeminli alan, geometrik altın geçmelerle paftalara ayrılmaktadır. Pafta desenleri simetridir rumi ve bulut motifleri ile tasarlanmıştır ve desen siyah renk ile uygulanmıştır.

Salbekler $\frac{1}{2}$ simetridir benzer zemin ve renk ile bezenmiştir. Köşebentler, şemse formunda herhangi bir değişiklik yapılmaksızın $\frac{1}{4}$ 'ünün köşelere yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur.

Sertab kısmı ince zencerek ile üç dikdörtgen parçaya bölünmüş ve içleri boş bırakılmıştır. Mikleb kısmı, ön ve arka kapaktaki bezemenin aynısına sahiptir fakat mikleb formunun şekline göre bir bölümünü oluşturmaktadır.

Fotoğraf No 17: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi

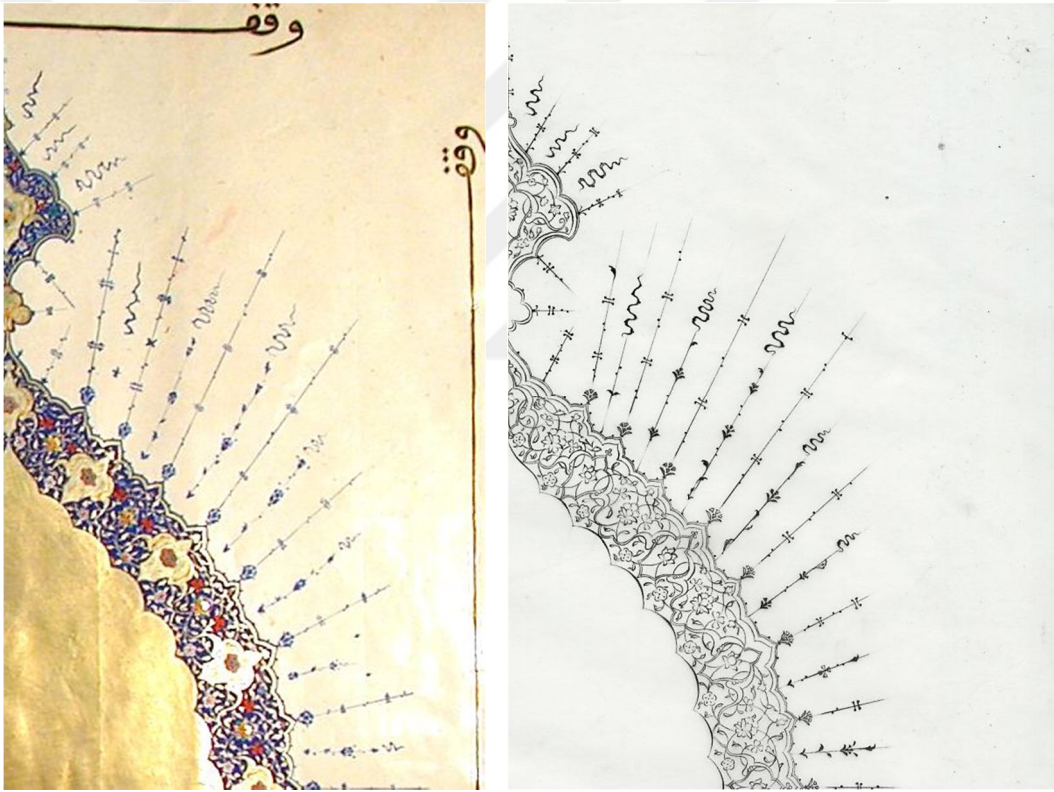

Çizim No 1: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi

Zahriye Tezhibi

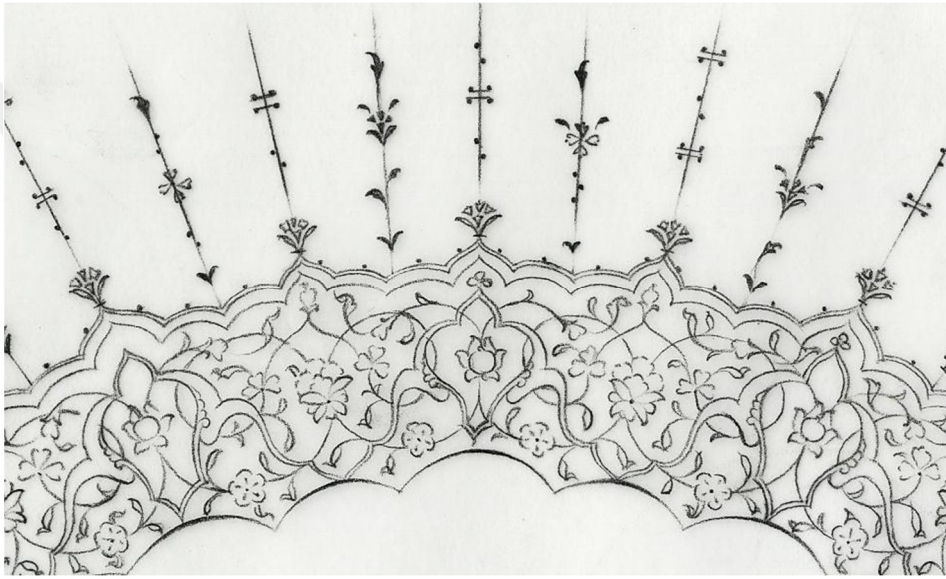
Kur'an-ı Kerim'de ayrı sayfalar halinde iki adet zahriye tezhibi bulunmaktadır. Zahriye tezhibi tek sayfa halinde mekik formunda tasarlanmıştır. Bu mekik formu, iç alan ve kenarsuyu bölümlerinden oluşmaktadır. Dendanlı bir paftadan oluşan iç alan zemini sıvama altın ile boyanarak boş bırakılmıştır. Kenarsuyu ile iç alan arasında herhangi bir cedvel veya arasuyu bulunmamaktadır. Kenarsuyu $\frac{1}{2}$ simetrlili sağa ve sola katlanarak devam eden ulama desen özelliğine sahiptir. Desen mekik formunun şekline göre uç kısımlarda hafif sivrilerek sonlanmaktadır.

Fotoğraf No 18- Çizim No 2: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi

Mekiğin en geniş orta kısmına denk gelen dendanların simetri eksenlerinde altın iplik üzerine ayırma rumi ve tepelik motiflerinden oluşan kapalı bir form oluşturulmuştur. İplik ve üzerindeki rumiler sarı altın, iç kısmın zemini sıvama yeşil altın ile boyanmıştır. Simetrlili bir sıra ile devam eden rumi paftaları mekik formunun

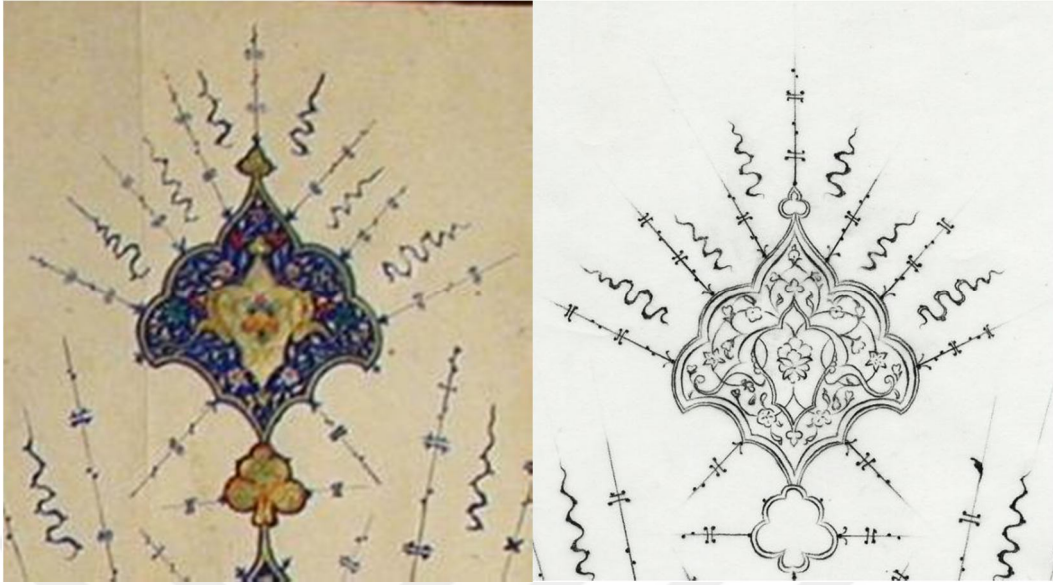
ucunda son bulmaktadır. Paftanın merkezine hatayi motifi yerleştirilmiş ve hatayi grubu motiflerinden oluşan dallar çıkarılmıştır.

Fotoğraf No 19- Çizim No 3: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi, Şemse

Rumi paftalarının arasında kalan dendanların simetri eksenlerine de daha büyük bir hatayi motifi yerleştirilerek simetrik ulama desen oluşturulmuştur. Motif diğer hatayiden çıkan dalları birleştirmektedir. Lacivert renkli zemin yoğun altın dal, yaprak ve hatayi grubu motifleri ile bezelidir. Motifler üzerinde kırmızı, beyaz, sarı, mor ve yeşil renkler olukça canlı bir şekilde kullanılmıştır.

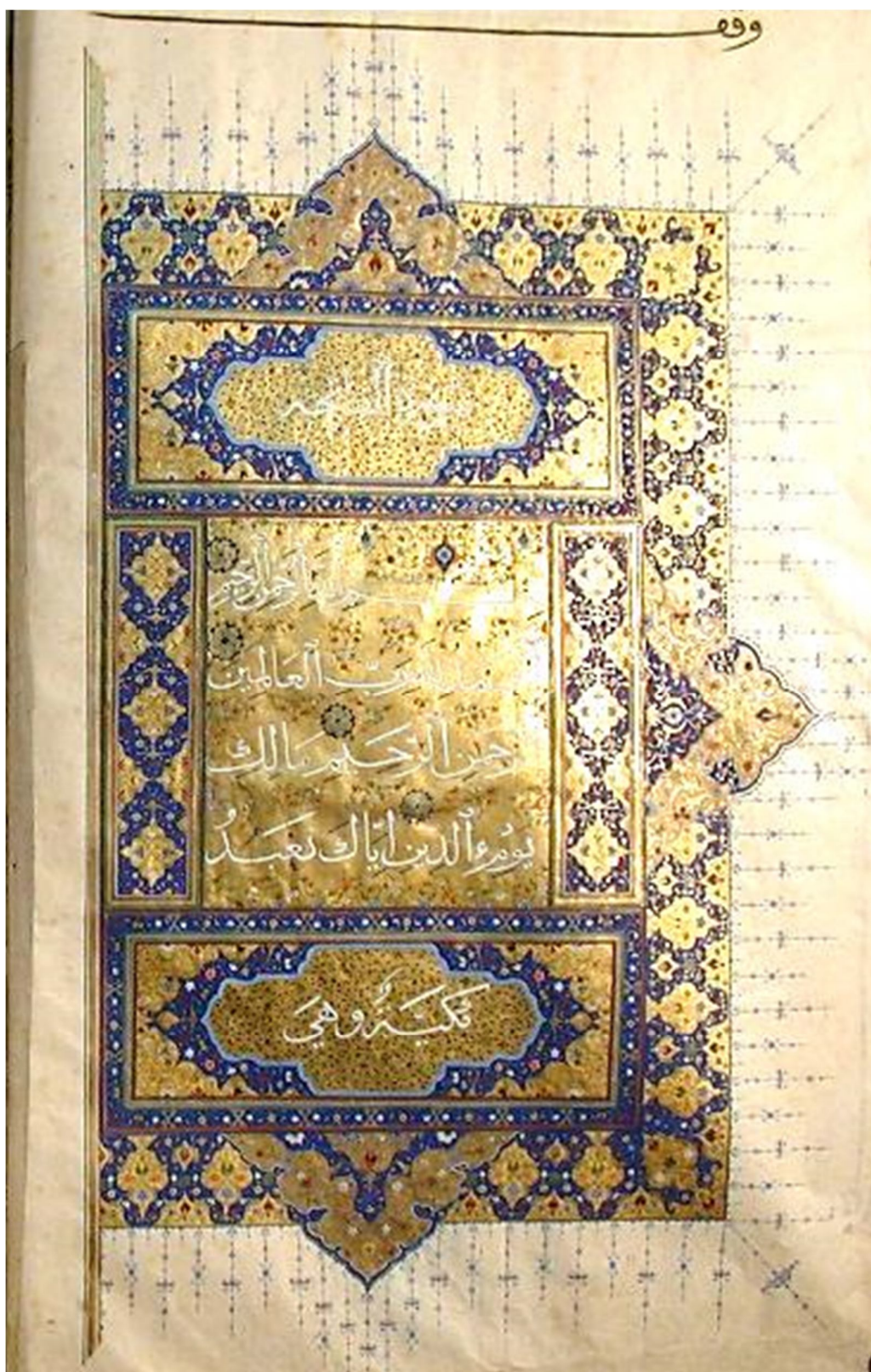
Kenarsuyu paftasının dış kısmı simetri eksenlerinde sivrilerek devam eden dendanlardan oluşmaktadır. Altın iplik ile çevrelenen kenarsuyu dışta lacivert kuzu ile sonlanmaktadır.

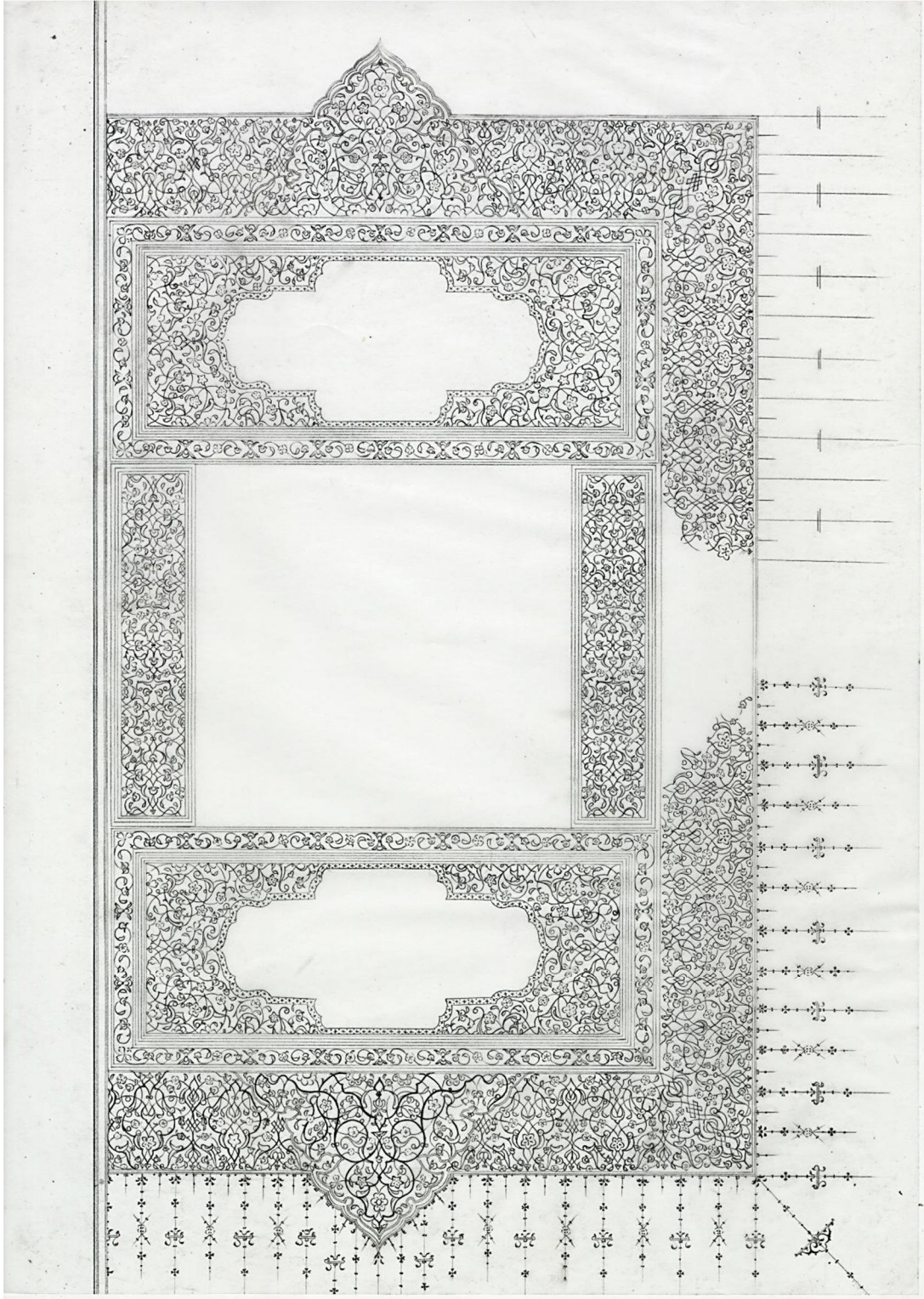
Fotoğraf No 20- Çizim No 4: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi, Salbek

Mekik formulu şemsenin uç kısımlarında sıvama altın zeminli bir ortabağ, salbekleri ana paftaya bağlamaktadır. Dendanlarla oluşturulan salbeklerin merkezine kenarsuyunda yer alan kapalı rumi paftası yerleştirilmiştir. Dışında kalan alanlar lacivert renk ile boyanmıştır. Rumi paftasının ortasına yerleştirilen hatayi motifi ile $\frac{1}{2}$ simetrlili hatayi grubu motiflerinden oluşan bir desen tasarımı yapılmıştır.

Şemsenin ve salbeklerin sivri kenarlarından ve dendanlardan çıkarılan tığlar bir uzun bir kısa şekilde sıralanmıştır. Uzun tığlar sivri uçlardan goncagül motifi ile çıkış yaparak noktalar ve yatay düz çizgilerle devam etmektedir. Aralarda kalan daha kısa tığlar yapraklarla çıkış yaparak penç ve goncagül motifleri ile devam etmektedir. Düzenli bir şekilde yerleştirilmemekle birlikte kısa tutulan tığların uçlarına serbest bulut motifleri yerleştirilmiştir. Özellikle mekik formunun uç kısımlarında ve salbek kenarlarında motif yoğunlaşmıştır. Sayfayı bezeyen tüm tığlar lacivert renk ile çift tahrir tekniğinde uygulanmıştır.

Fotoğraf No 21: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Çizim No 5: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Serlevha Tezhibi

Serlevha sayfası mürekkep formda düzenlenmiştir. İç alan ve kenarsuyu bölümlerinden oluşmaktadır. İç alan; yazı alanı, yazı alanının her iki kenarında yer alan koltuklar, alt ve üstte bulunan sûre başı ve sûre sonu alanlarından oluşmaktadır.

Fotoğraf No 22: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi, Yazı Alanı

Dikdörtgen iç alanın ortasında zemini sıvama altın ile boyanmış yazı alanı bulunmaktadır. Fatiha sûresi, altın zemin üzerine iki sayfaya bölünerek üstübeç mürekkebi ile ve reyhani hatla yazılmıştır. Besmele keşidesinin üzerine ½ simetrik turuncu renk ayırma rumilerle kapalı bir pafta oluşturulmuş ve içi lacivert renk ile doldurulmuştur. Merkeze yerleştirilen dört dilimli pençten her iki yana hatayi grubu motiflerinden oluşan helezonlar kıvrılmakta ve ortabağ motifleri ile yanlardan serbest helezonlara bağlanmaktadır.

Satırlar dendanlar içerisine alınarak beyne's sütur tezhibi yapılmıştır. Satır araları, hatayi grubu motiflerinin serbest helezonları ile hareketlendirilmiştir. Duraklar merkezde bir noktadan başlayan çark-ı felek tarzında düz çizgilerin dönüşleri ile tasarlanmıştır. Zemin sıvama yeşil altın ile boyanarak daireler

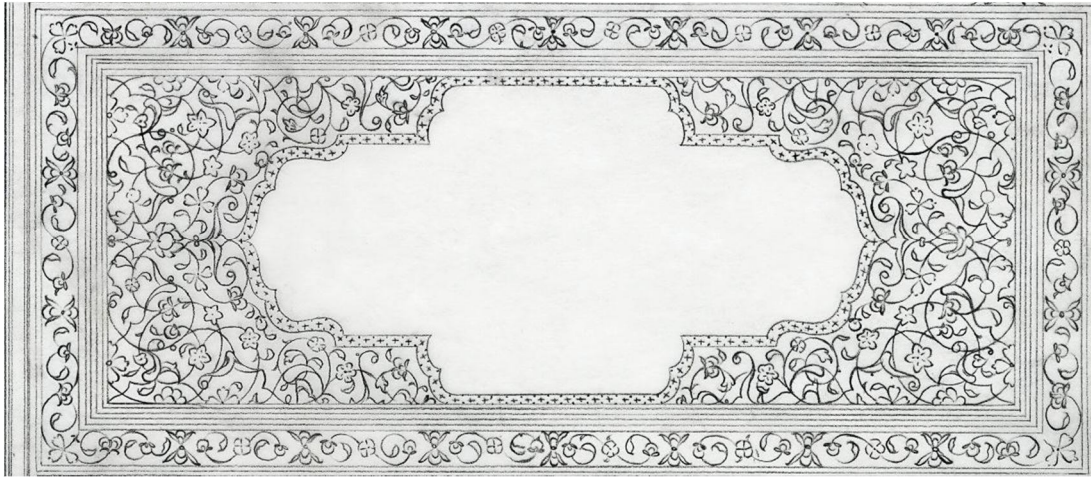
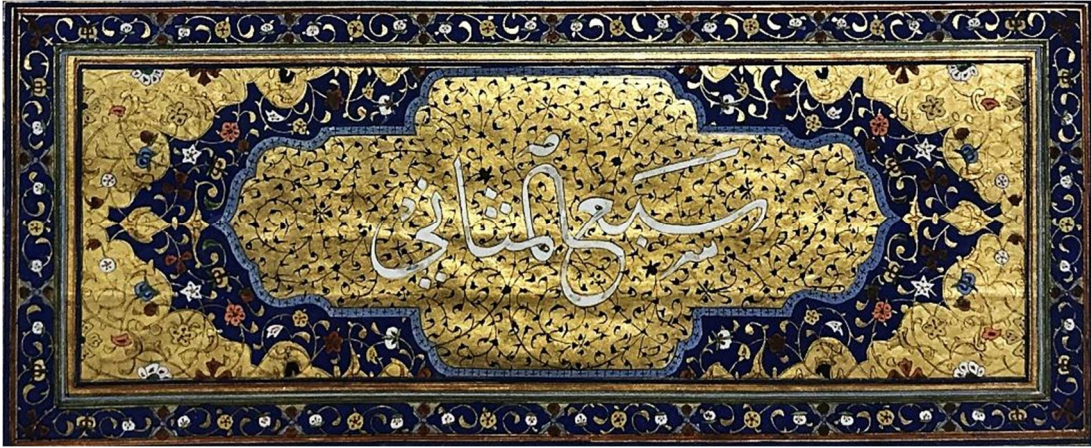
oluşturulmuştur. Lacivert renk ile çevrelenen duraklar aynı renk sık noktalarla hareketlendirilmiştir.

Fotoğraf No 23- Çizim No 6: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi, Koltuk

Yazı alanının her iki yanında dikey dikdörtgen formlu koltuklar $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanmıştır. Zemin lacivert ile boyanmış ve ortaya üç tam, yanlara dört yarım sıvama altın zeminli paftalar yerleştirilmiştir. Bu paftalar ayırma rumilerin dandanlar oluşturarak tepelik motifleri ile son bulmasından oluşmaktadır. Zemin yarı mat, paftayı oluşturan rumi ve iplikler tam parlatılmıştır. Altın zeminli paftalar, içlerine goncagül ve penç motifleri yerleştirilerek paftaları birbirine bağlayan ve lacivert zemin üzerinde de kıvrılan simetrik helezonlarla bezenmiştir. Helezonlar hatayi grubu motiflerinden oluşan altın dallardan meydana gelir.

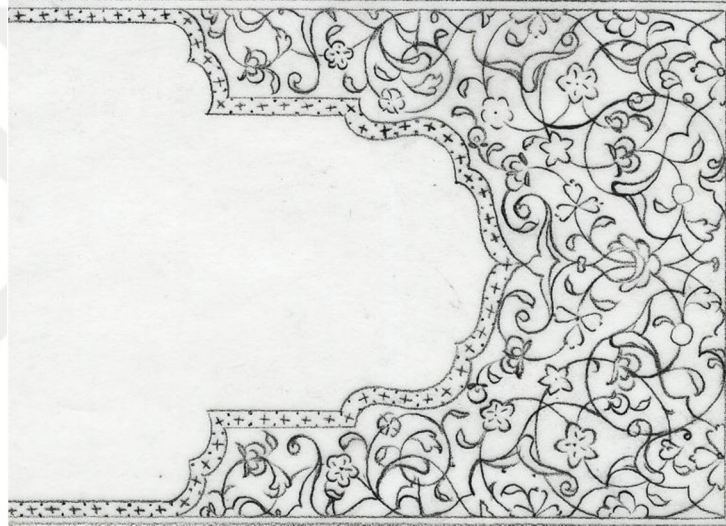
Koltukların kısa kenarları yarım kızıl-kahve renkli ortabağ motiflerinin karşılıklı yerleştirilmesi ile son bulur. Otabağların içleri altın ile boyanmıştır. Koltuk paftasını içten dışa; gri, turuncu iplik, altın cedvel, yeşil ve lacivert iplik çevrelemektedir.

Fotoğraf No 24- Çizim No 7: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Sûre başı ve sûre sonu bilgilerinin yer aldığı tezhipli yatay dikdörtgen alanlar, $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanmıştır. Bu dikdörtgen alanın merkezinde sıvama altın zemin üzerinde üstübeç mürekkebi ile sûre bilgileri yer almaktadır. Yazı zemini hatayi grubu motiflerinden oluşan siyah renkli serbest helezonlar ile hareketlendirilmiştir. Dendanlı yazı paftasını gri zemin üzerine siyah renk ile ince arasuyu (+:+) çevrelemektedir.

Fotoğraf No 25- Çizim No 8: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

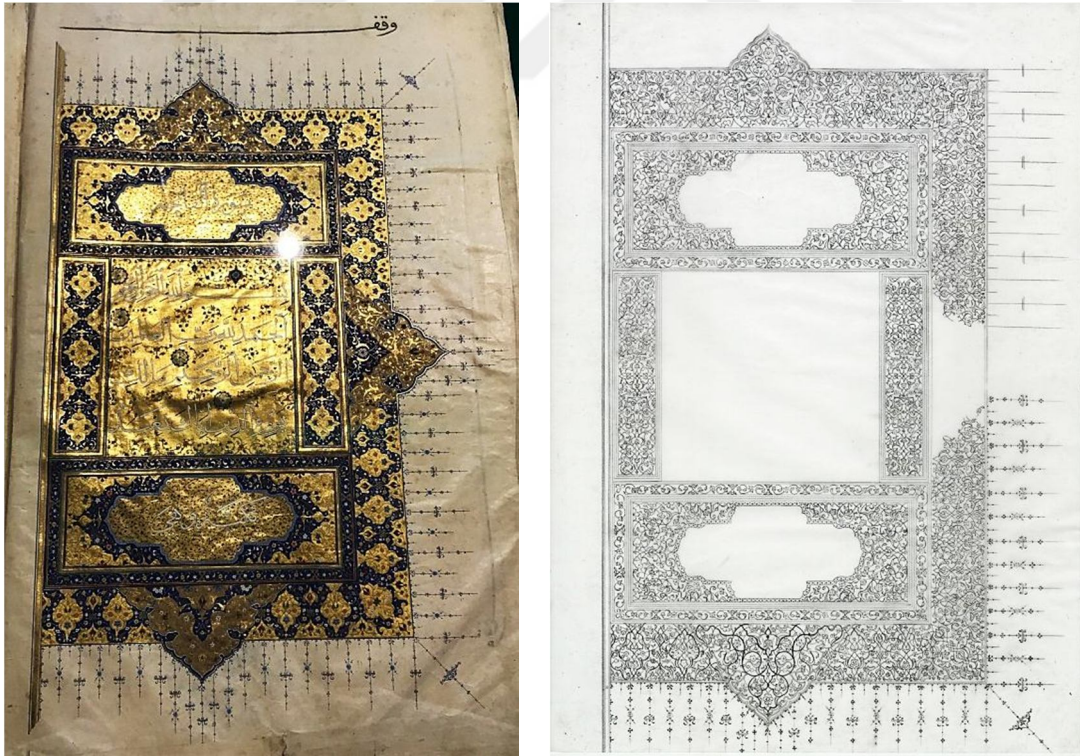
Yazı zemini dışında, altın iplikler üzerinde ayırma rumiler ile köşelerde zemini sıvama altın olan kapalı paftalar oluşturulmuştur. Köşelerde geniş tutulan pafta, kenarlara doğru daraltılarak simetri eksenlerinde ortabağ ve tepelik motifleri ile yazı paftasının ucuna bağlanmaktadır. Zemin yarı mat, rumiler tam parlatılmıştır. Uzun kenarda devam eden rumi paftası, arasuyu ipliklerine yapışık halde yarım ortabağ ve tepelik motifleri ile son bulmaktadır.

Yazı alanı ile köşelere yerleştirilen altın zeminli paftalar arasında kalan alanın zemini lacivert renk ile boyanmıştır. Altın paftaların kenarlarına yerleştirilen yarım penç ve hatayi motiflerinden çıkarılan altın dallar ile her iki alan bezenmiştir.

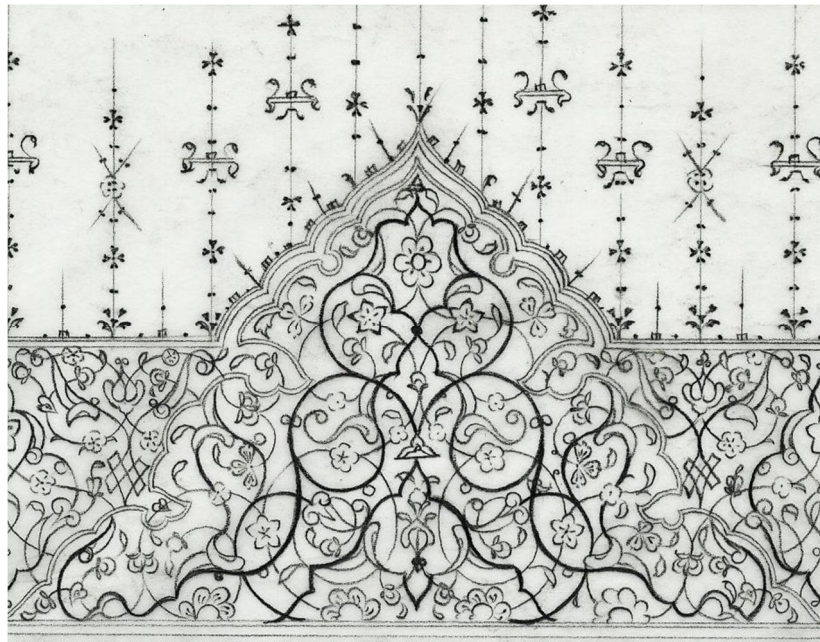
Fotoğraf No 26- Çizim No 9: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Sûre başı ve sûre sonu alanlarının kenarını içten dışa; lacivert, turuncu iplik, altın cedvel, gri ve yeşil iplik çevrelemekte ve bunlardan sonra lacivert zeminli arasuyu gelmektedir. Arasuyu deseni $\frac{1}{2}$ simetrlili şekilde tasarlanmıştır. Desende iki goncagül motifi sırt sırta birleştirilerek düzenli aralıklarla yerleştirilmiştir. Bunların arasında kalan uzun boşluklar ise merkeze yerleştirilen penç motifinden çıkan “S” kıvrımları ile bezenmiştir. Dallar altın olup uçlarında birer goncagül motifi yer almaktadır. Desen köşelerde pençlerle birbirine bağlanmakta ve arasuyunu dıştan turuncu ve lacivert bir iplik çevrelemektedir.

Fotoğraf No 27- Çizim No 10: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Kenarsuyu mürekkep formda tasarlanmıştır. İç alanın kısa ve uzun kenar kısımlarının ortalarına denk gelecek şekilde kubbeler yerleştirilmiştir. Bu kubbelerin tasarımı kısa kenarlarda aynı uzun kenarda farklıdır. $\frac{1}{2}$ simetrlili tasarlanan kubbeler iç alan ipliklerine bitişik haldedir.

Fotoğraf No 28- Çizim No 11: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi, Kubbe

Kısa kenarlarda bulunan kubbelerin merkezinde, iplikler üzerine yerleştirilen ayırma rumi ve tepelik motifleri ile kapalı bir pafta oluşturulmuştur. Paftanın zemini sıvama mat yeşil altın ve rumiler parlak sarı altındır. Pafta merkezine yerleştirilen kızıl-kahve renkli ortabağ motifinden hatayi grubu helezonlar çıkarılmıştır. İç alana bitişik halde bulunan yarım hatayi motiflerinden çıkan helezonlar kubbenin her iki yanına dağılmaktadır.

Merkezde küçük pafta uçlarında bulunan birer ortabağ ile kubbenin kenar paftasını oluşturan rumilere bir geçiş sağlanmıştır. Kubbe kenarını rumi helezonların dendanlı hareketlerle oluşturduğu bir pafta çevrelemektedir. Bu alanın zemini de sıvama yeşil altın ile boyanmıştır. İki yeşil altın zeminli paftaların ortasında daha ince lacivert zeminli bir alan bulunmaktadır.

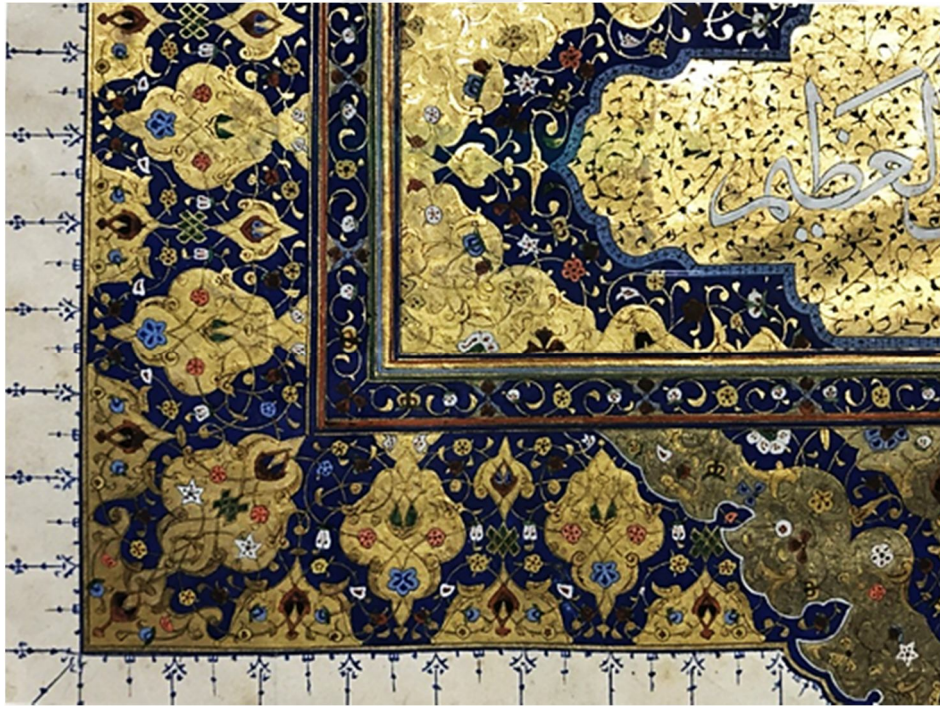
Fotoğraf No 29: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi, Kubbe

Uzun kenarlarda bulunan kubbe merkezinde dendanlı kızıl-kahve ipliklerin çevrelediği küçük kubbe formunda bir pafta yerleştirilmiştir. Bu alanın zemini lacivert ile boyanmış, simetri eksenine iri bir hatayi motifi yerleştirilerek her iki tarafından helezon çıkışı sağlanmıştır. Hatayi motifinin altından çıkan dalların arası yeşil altın ile boyanmıştır.

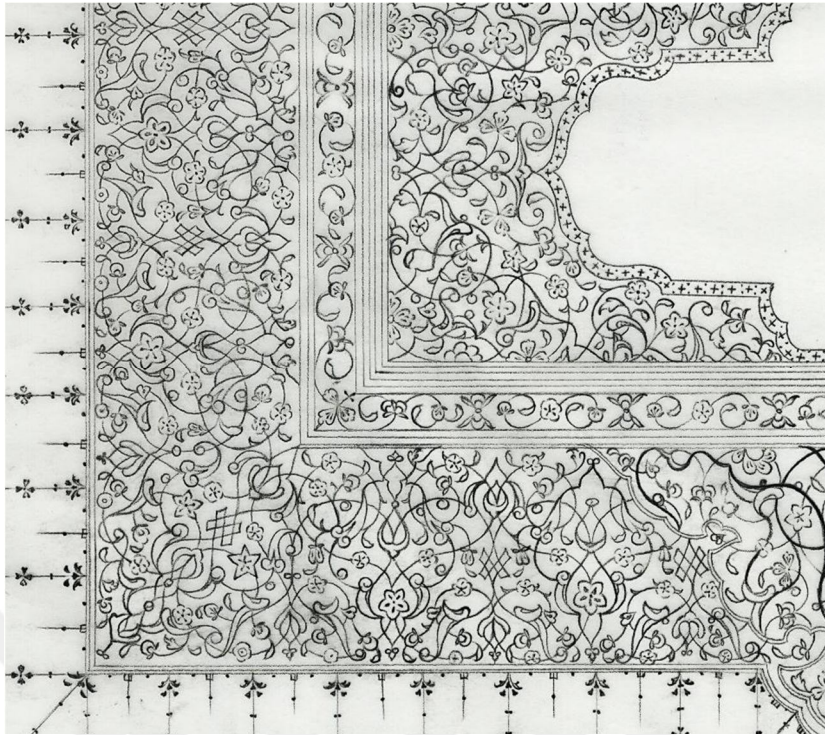
Merkezden çıkarılan rumi ipliklerine ise hatayi motifinin çevresini saracak şekilde ayırma rumi motifleri yerleştirilmiştir. Ortabağ ile devam eden iplikler, kubbenin diğer paftasına geçiş yaparak rumi helezonu şeklinde devam etmektedir.

Kubbenin kenarını oluşturan girintili dendanları beyaz iplik çevrelemektedir. Beyaz iplik ile kıvılcık-kahve iplik arasında kalan kısmın zemini sıvama yeşil altın boyalıdır. İçteki lacivert zeminli alanın merkezinden çıkan rumi ve hatayi grubu helezonları bu pafta içerisinde de ½ simetri oluşturacak şekilde dolaşmaktadır. Ana motifler daha iri tutularak dengeli bir şekilde dağıtılmış, daha küçük boyuttaki ara motiflerle ise paftaya hareket ve zenginlik katılmıştır.

Tüm kubbe paftaları ortak bir hatayi grubu helezonu ve rumi helezonu ile bezelidir. Rumi helezonlarında ayırma, sade ve sencide rumi çeşitleri kullanılmıştır. Hatayi grubu helezonları sarı altın, üzerine yerleştirilen motifler ise; sarı, beyaz, turuncu, mavi ve kıvılcık kahve renk ile boyalıdır. Kubbenin girintili dendanlarla sonlanan dış kısımları beyaz iplik ile çevrelenmiştir.

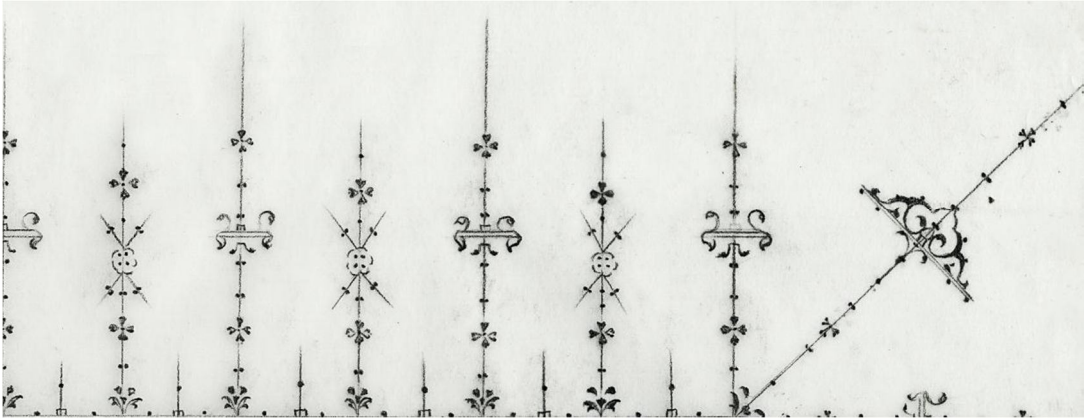
Fotoğraf No 30: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

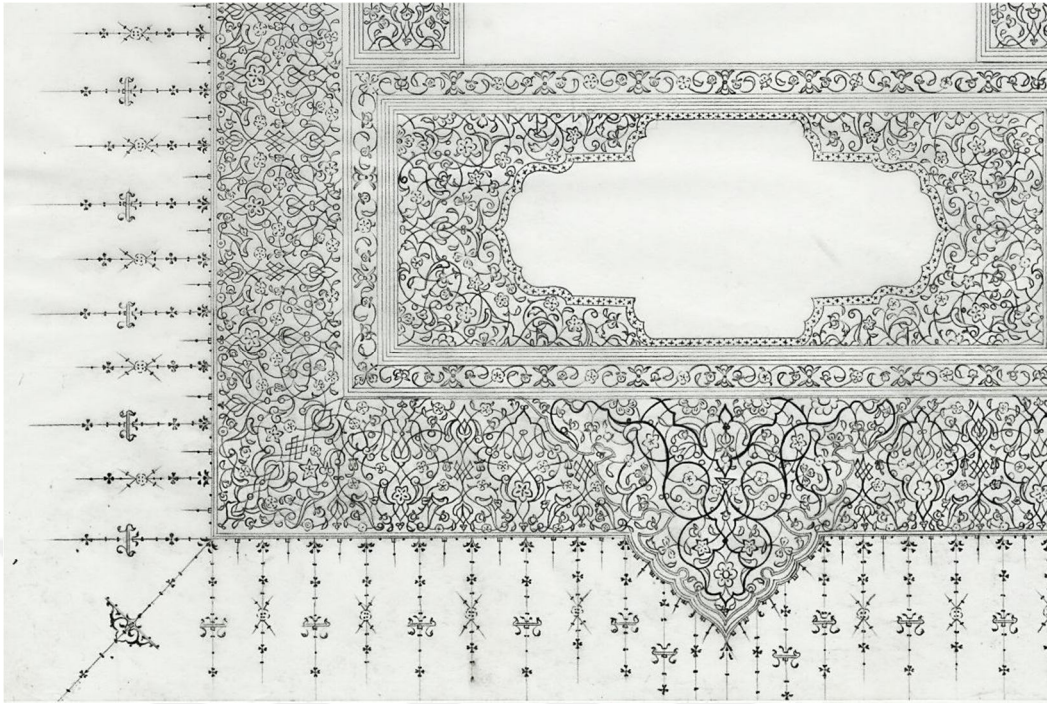
Çizim No 12: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Kenarsuyunun kubbeler arasında kalan kısmı $\frac{1}{2}$ simetrlili sağa ve sola katlanan ulama desen tarzında tasarlanmıştır. Desen köşelere gelindiğinde küçük değişiklikler yapılarak birleştirilmiştir. Simetrlili desenin bir ekseninde iplikler üzerine yerleştirilmiş rumi paftaları saadet düğümü motifi ile birbirine bağlanmaktadır. Düğümün içleri yeşil renk ile boyalıdır. Altın zeminli paftalardan dış kısma yakın olan cedvele bitişik haldedir. Paftaların zemini sıvama sarı altın ile boyanmış ve yarı mat olarak parlatılmıştır.

Simetri eksenli desen diğer taraftan yine rumi motifleri ile oluşturulan altın zeminli pafta ile devam etmektedir. Pafta merkezlerine yerleştirilen ortabağ motifleri, rumi ve hatayi grubu motif helezonlarını birbirine bağlamaktadır. Altın zeminli paftalar yarı mat, kenarlarını saran rumiler tam parlatılmıştır. Altın zeminli paftaların arasında kalan alanın zemini lacivert ile boyanmıştır. Desen kubbelerin arkasında yarım kalacak şekilde uzanmaktadır ve lacivert zemin kubbelerin etrafını çevrelemektedir. Kenarsuyunun dışına ince altın cedvel ve bubcuklu lacivert bir iplik çekilmiştir.

Fotoğraf No 31- Çizim No 13: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi, Tığ

Çizim No 14: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi, Tığ

Tığlar bir uzun bir kısa olacak şekilde sıralanmıştır. Köşelere yerleştirilenler daha uzun ve detaylıdır. Kubbe uçlarındaki tığların ise aralığı daha sıktır. Lacivert renkli tığlara, çift tahrir tekniğinde yapılmış goncagül motifleri ile çıkış verilmiştir. Goncagül ile başlayan uzun tığlar penç ve noktalar ile devam ederek sonlanmaktadır. Ortada ise uçları kıvrımlı yatay düz çizgilerden oluşan bir detay yer almaktadır. Kısa tığlar ise penç ve noktalarla bezenmiş, ortadaki pençten çapraz yönde çizgiler çıkarılmıştır. Uzun ve kısa tığlar arasına düz çizgilerden ibaret daha kısa tığlar yerleştirilmiştir. Köşelerdeki tığların ortasına iki yatay çizgi üzerine ayırma rumilerden bir pafta oluşturulmuştur.

Fotoğraf No 32: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Meryem Sûresi Tezhibi

Meryem Sûresi Tezhibi

Kur'an-ı Kerim'de Meryem Sûresi 1-7. ayet-i kerimeler serlevha sayfa düzeninde tezhip edilmiştir. Sayfanın karşısı boş bırakılmış diğer yüzüne ise Meryem Sûresi 7-11. ayetler tekli serlevha sayfası halinde devam etmiştir. Bu iki sayfa karşılıklı olmasalar da serlevha sayfalarında olduğu gibi levha şeklinde bezenmiştir.

Mürekkep serlevha formunda hazırlanan sayfalar, iç alan ve kenarsuyu bölümlerinden oluşmaktadır. İç alan ise; yazı alanı, koltuklar, sûre başı ve sûre sonu alanlarından oluşmaktadır.

Fotoğraf No 33: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Meryem Sûresi Tezhibi

Yazı alanı sıvama altın ile boyanmış, üzerine üstübeç mürekkebi ile ayetler yazılmıştır. Satır aralarında herhangi bir bezeme mevcut değildir. Sadece sûrenin başladığı sayfada, Besmele üzeri çift tahrir tekniğinde hatayi grubu motifleri ile bezenmiştir. Keşidenin ortasına denk gelecek şekilde lacivert iplik kenarından kırmızı bir goncagül motifi çıkarılmış ve helezonlar ½ simetrlili şekilde her iki yana kıvrılmıştır. Kenarlara doğru simetri bozularak serbest helezon çıkışları yapılmıştır. Desen altın üzerine siyah renk ile bezenmiştir.

Fotoğraf No 34: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Meryem Sûresi Tezhibi

Yazı alanının her iki yanında dikey dikdörtgen formulu koltuklar yer almaktadır. $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanan desen katlanarak devam etmektedir. Rumi motiflerinin oluşturduğu kapalı paftalar ortabağ motifleri ile birbirine bağlanmaktadır. Dikdörtgen alanın ortası boyunca sıralanan paftaların zeminleri sıvama altın ile boyalıdır. Bunların dışında kalan alanın zemini lacivert renklidir. Altın zeminli paftaların merkezlerine yerleştirilen penç ve goncagül motiflerinden devam eden hatayi grubu helezonları ile koltuk alanı bezenmiştir. Desen kenarlarına kırmızı renkli yarım ortabağ motifleri yerleştirilmiştir. Koltuk alanını yeşil ve lacivert iplik çevrelemektedir.

Fotoğraf No 35: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Meryem Sûresi Tezhibi

Sûre başı ve sûre sonu bölümlerindeki yazılar sıvama altın zemin üzerine pembe renk mürekkep ile yazılmıştır. Yazı zemini, çift tahrir tekniğinde siyah renkli serbest hatayi grubu helezonları ile bezenmiştir. Yazı alanı dendanlı bir pafta ile zeminden ayrılmaktadır. Yazı paftasının her iki ucu ortabağ motifleri ile kısa kenarlara bitişik olan $\frac{1}{2}$ simetrik paftalara bağlanmıştır. Ayırma rumilerin kapalı bir form oluşturduğu bu paftaların zeminini sıvama altındır. Hatayi motifini içerisine alan merkezdeki küçük paftanın zemini ise lacivert renk ile boyalıdır.

Rumi dalları kenar kısımlara uzanarak alt ve üst kısımda kalan alanlarda ortabağlarla uç uca bağlanan üç kapalı form oluşturmuştur. İpliklere yapışık halde $\frac{1}{2}$ simetrik olarak tasarlanan paftaların zemini sıvama altındır. Sûre başı ve sûre sonu alanlarında altın zeminli paftaların dışında kalan zemin lacivert renk ile boyanmıştır. Kısa kenarlara bitişik paftaların merkezinden başlatılan hatayi grubu ve rumi helezonları tüm paftaları bezemektedir.

Ayırma, sade ve sencide rumiler altın dal üzerinde yeşil altın ile boyanmıştır. Hatayi grubu helezonları sarı altın, motifler ise; beyaz, sarı, turuncu, mavi ve kırmızı ile renklendirilmiştir.

Yatay dikdörtgen formlu alanı içte lacivert, turuncu, açık mavi iplikler çevrelemektedir. Ortada zemini sıvama altın olan anahtarlı zencerek bulunmakta ve son olarak dışta yeşil, turuncu, lacivert renkli iplikler yer almaktadır.

Fotoğraf No 36: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Meryem Sûresi Tezhibi

Kenarsuyu, ikilil formda tasarlamıştır. Kubbeler ve kenarsuyu deseni $\frac{1}{2}$ simetriklidir. Kısa kenarlardaki kubbeler birbirinin aynı, uzun kenardaki kubbe ise küçük değişiklikler yapılarak benzer şekilde tasarlanmıştır.

Fotoğraf No 37: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Meryem Sûresi Tezhibi

Kısa kenarlarda kubbe merkezlerinde dendanlı lacivert zeminli bir pafta bulunmaktadır. İpliklere yerleştirilen yarım hatayiler ve merkezde kırmızı renkli ortabağ ile desen başlatılmıştır. Ortabağın altında çıkan rumi iplikler lacivert zeminin çevresinde sıvama altın zeminli bir pafta oluşturmaktadır. Bu alan, dışta dendanlar oluşturularak lacivert bir ile iplik çevrelenmektedir. Altın zeminli paftanın içerisi lacivert renk ile girintiler yapılarak parçalanmış ve altın-lacivert dengesi hareketli bir şekilde sağlanmıştır. Lacivert ipliğin dışına turuncu renk iplik çekilmiştir. Tüm alan hatayi grubu helezonları ile bezelidir.

Fotoğraf No 38: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Meryem Sûresi Tezhibi

Uzun kenara yerleştirilen kubbe benzer bir bezemeye sahip olup alanın uzunluğu dikkate alınarak nisbeten daha geniş tutulmuştur.

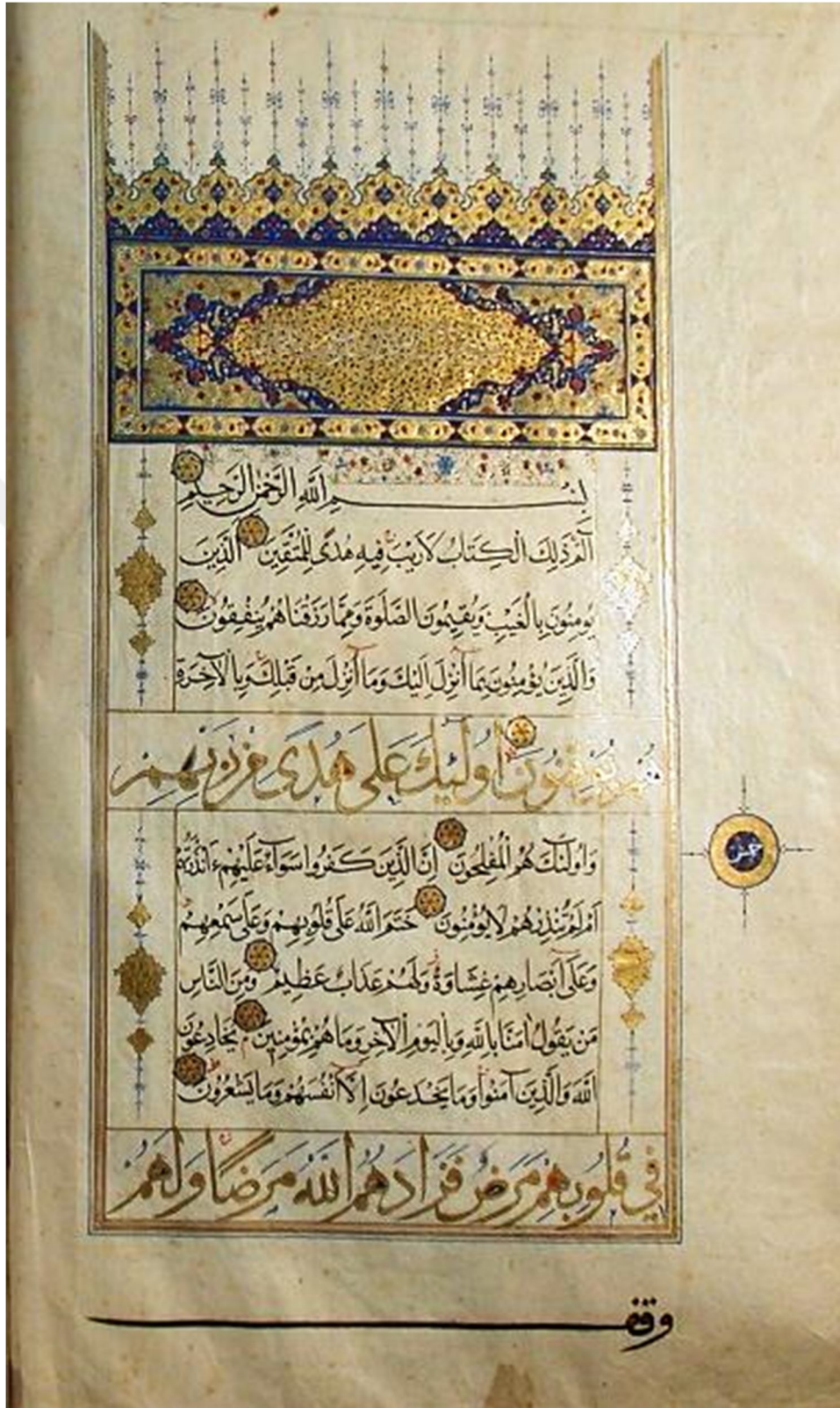
Fotoğraf No 39: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Meryem Sûresi Tezhibi

Kenarsuyu bezemesi $\frac{1}{2}$ simetrikli sağa ve sola katlanan ulama desen özelliğine sahiptir. İç alanı çevreleyen lacivert ipliklerden çıkarılan rumi dalları dışa doğru uzanarak kenar bezemesini ikiye bölmüştür.

İçte kalan alanın zemini lacivert, dışta kalan alanın zemini ise sıvama altın boyalıdır. Lacivert zeminli paftalar bir uzun bir kısa girintiler yaparak sıralanmıştır. Uzun girintilerin merkezine kırmızı renkli ortabağ ve üst kısmına iri bir hatayı motifi yerleştirilmiş, kısa girintilerin merkezine penç motifleri yerleştirilerek desen simetrisi sağlanmıştır.

Altın zeminli alanda ortabağ motiflerinin içleri lacivert boyanarak lacivert zeminin uzantı etkisi verilmiştir. Sıvama altın zeminli alan simetri eksenlerinde ortabağlarla birleşecek şekilde kıvrımlı hatayı grubu helezonları ile bezelidir. Desen köşelerde birleşirken lacivert zemin genişletilerek gerdanlık şeklinde köşeyi dolduran bir pafta oluşturulmuştur. Kenarsuyunun dışındaki altın zeminli alan kubbelerin etrafını da çevrelemekte ve lacivert iplikle sonlanmaktadır. Lacivert ipliğin dışına yine lacivert renkte bubcuklu bir kuzu çekilmiştir.

Çift tahrir tekniğinde uygulanan lacivert renkli tığlar goncagül motifleri ile çıkış yapmaktadır. Nokta ve tiffillerle devam eden tığların ortasına yatay düz çizgiler yerleştirilerek araları açık maviye boyanmıştır.

Fotoğraf No 40: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başı Tezhibi

Sûre Başı Tezhibi

Bakara sûresinin başladığı sayfada kubbeli sûre başı tezhibi yapılmıştır. Sûre başı tezhibi sûre bilgilerinin yazılı olduğu dikdörtgen alan ve kubbe bölümlerinden oluşmaktadır.

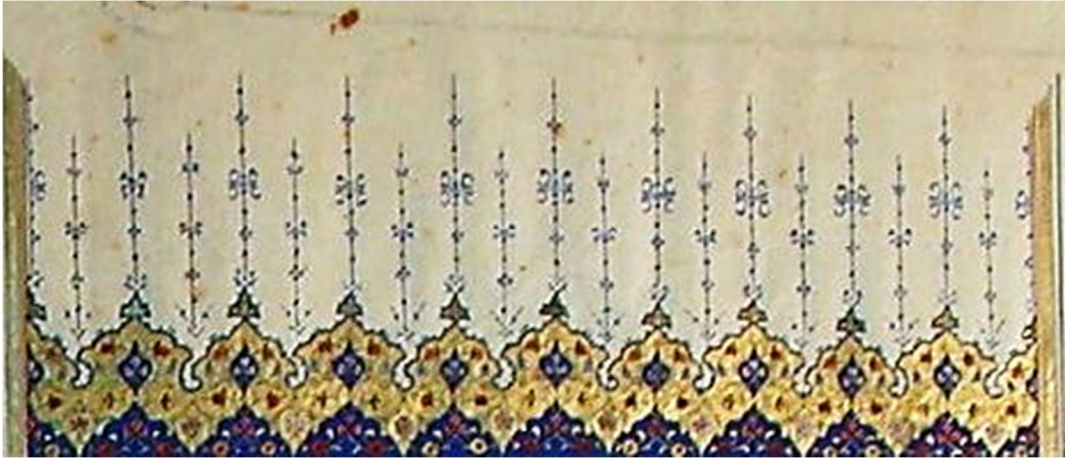
Fotoğraf No 41: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başı Tezhibi

Yazı alanı sıvama altın zeminli olup üzerine üstübeç mürekkebi ile sûre bilgileri yazılmıştır. Yazı zeminini hatayi grubu motiflerinden oluşan serbest helezonlar hareketlendirmektedir. Çift tahrir tekniğinde yapılan desen siyah renklidir. Dendanlı yazı alanı paftasını kırmızı bir iplik çevrelemekte ve uçlardan aynı renk tepelik ve ortabağ motifleri ile küçük paftalara geçiş sağlanmaktadır. Bu küçük paftalar $\frac{1}{2}$ simetrlili ve zemini sıvama altındır.

Dikdörtgen yazı alanının kenarları altın dal üzerinde $\frac{1}{2}$ simetrlili ayırma rumi ve tepelik motiflerinin oluşturduğu kapalı paftalarla çevrilidir. Pafta zeminleri sıvama yeşil altın zeminlidir.

Altın zeminler arasında kalan alan lacivert zeminli olup tüm paftalar ortak bir hatayi grubu ve rumi helezonları ile bezelidir. Yazı alanını lacivert ve beyaz bir iplik çevrelemektedir. İpliklerden sonra gelen arasuyu, kitabeli olarak tasarlanmıştır. Kitabe zeminleri sıvama altın boyalı ve kenarları kırmızı iplik ile çevrilidir. Kitabelerin içleri penç motifinden çıkan, $\frac{1}{2}$ ters simetrlili, "S" şeklinde kıvrılan hatayi grubu dalları ile bezelidir. Kitabeler arasında kalan boşluklar lacivert renklidir. Kitabeli arasuyunu son olarak yeşil ve lacivert iplikler çevrelemektedir.

Fotoğraf No 42: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başı Tezhibi

Kubbeli üst kısımda ise altın iplik üzerine $\frac{1}{2}$ simetrik lacivert paftalar oluşturulmuştur. Lacivert pafta aralarından başlayıp genişleyerek devam eden ayırma rumiler, üst kısımda zemini sıvama altın bir alan oluşturmaktadır. Bu alanın simetri eksenlerine penç motiflerini içine alacak şekilde lacivert küçük paftalar yerleştirilmiştir. Altın zeminli alan dandanlarla bölünerek kubbeli formlarla son bulmaktadır. Kubbeler lacivert renk iplik ile çevrelenmiş ve uçlarına yerleştirilen tepeliklerle tığlara geçiş sağlanmıştır.

Kubbeli alanı oluşturan tüm paftalar simetri merkezlerine yerleştirilen motiflerle birbirine bağlanmakta ve hatayi grubu motiflerinden oluşmaktadır. Kubbelerin uçlarına uzun, aralarına kısa lacivert renkli tığlar yerleştirilmiştir. Çift tahrir tekniğinde uygulanan tığlar goncagül, penç, noktalar ve uçları kıvrımlı düz çizgilerden oluşmaktadır.

Besmele keşidesinin üst kısmına düz bir çizgi çekilerek, üzerine yerleştirilen hatayi motifinden her iki yana kıvrılan $\frac{1}{2}$ simetrik helezonlar, altın dal ve renkli çiçeklerle bezenmiştir.

Fotoğraf No 43: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Süre Başı Tezhibi

Sûre Başı Tezhibi

Kur'an-ı Kerim'in 671. sayfasında Felak Sûresi'nin dikdörtgen formlu sûre başı tezhibinin üzeri kubbeli şekilde tasarlanmıştır.

Fotoğraf No 44: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başı Tezhibi

Dikdörtgen alanın merkezi sıvama altın zeminli olup üzerine üstübeç mürekkebi ile sûre bilgileri yazılmıştır. Yazı alanı, siyah renkli çift tahrir tekniğinde yapılmış serbest helezonlarla hareketlendirilmiştir. Pafta ucundan çıkarılan altın iplikler üzerinde ayırma rumi motifleri ile kenarlarda $\frac{1}{2}$ simetrikli kapalı formlar oluşturulmuştur. Bu alanın zemini sıvama altındır. Altın zeminler arasında kalan zemin lacivert renk ile boyanmıştır.

Yazı kenarları hatayi grubu motifleri ile bezelidir. Dikdörtgen alanı turuncu ve lacivert iplik çevrelemektedir. Kubbe ile dikdörtgen pafta arasına ise yeşil bir iplik ve altın cedvel çekilmiştir.

Fotoğraf No 45: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başı Tezhibi

Dikdörtgen alanın tam ortasına yerleştirilen kubbe $\frac{1}{2}$ simetridir. Kubbenin merkezi lacivert renk, dışı sıvama altın boyalıdır. En dışı turuncu ve lacivert iplik çekilerek altın pafta içerisine lacivert girintiler yapılmıştır. Kubbenin simetri eksenine yerleştirilen kırmızı renkli ortabağ motifi ile hatayi grubu ve rumi helezonları iki yana devam etmektedir. Kubbenin dışı altın ve lacivert ipliklerle son

bulmaktadır. Köşelere iki yarım pafta yerleştirilmiştir. Lacivert renk ile çift tahrir tekniğinde uygulanan tığlar, goncagül motifinden çıkış yaparak noktalar ve düz çizgilerden oluşmaktadır. Aralara yerleştirilen daha kısa tığlar noktalarla hareketlendirilmiştir.

Bu sayfada farklı olarak nesih yazı kenarlarında bulunan münhanili paftaların içerisi lacivert çift tahrir tekniğinde hatayi grubu helezonlar ile bezelidir. Sayfanın alt kısmında Nas Sûresi'nin sona ermesi ile ayrı bir bölüm açılarak lacivert renk mürekkebe ile iki satır dua yazılmıştır. Bu iki satırın iki yanına yine dikdörtgen formlu ½ simetrik dikdörtgen paftalar yerleştirilerek içerisi altın zeminli münhani ve lacivert renkli hatayi grubu dallar ile bezenmiştir.

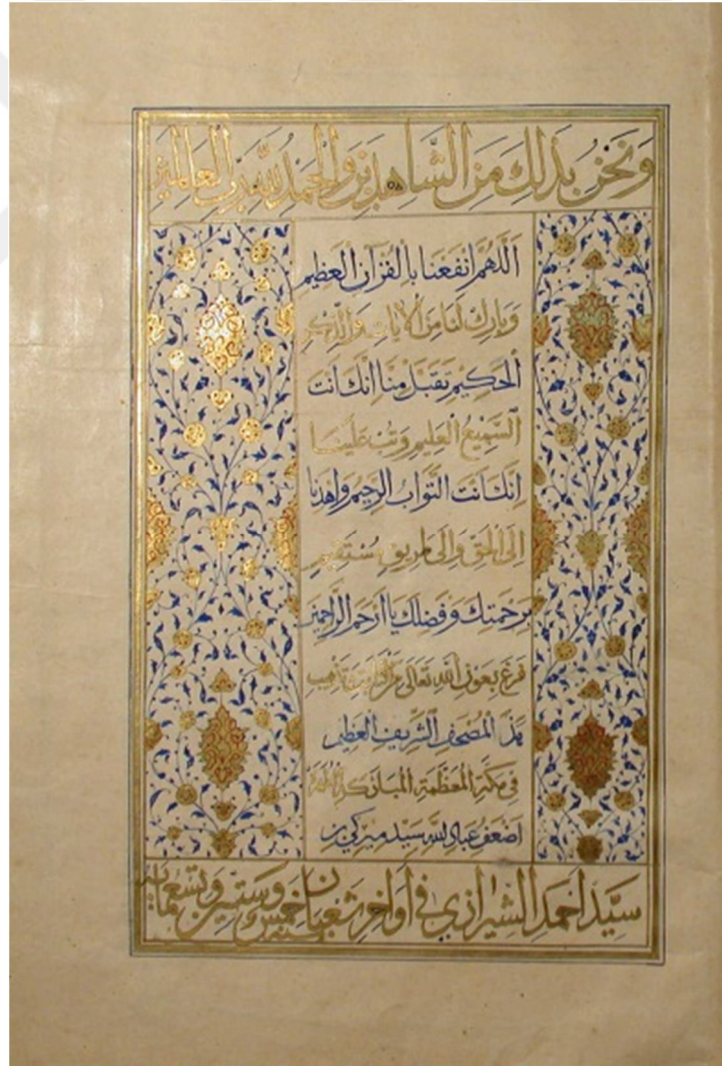
Fotoğraf No 46: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Sûre Baş Tezhibi

Sûre Baş Tezhipleri

Kur'an-ı Kerim'de yer alan sûre baş tezhipleri sûre başlığının uzunluğuna göre farklı şekillerde tasarlanmıştır. Sûre başları yatay dikdörtgen formda olup tezhipli dikdörtgen alanlar altın, lacivert, turuncu ve yeşil renk iplikler ile çevrelenmektedir.

Sûre başı tezhipleri, $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanmıştır. Alanların ortasında, bazen turuncu renk iplik ile bazen herhangi bir iplik kullanılmadan dandanlı şekilde oluşturulan, kapalı formlu, sıvama altın zeminli paftalar yer almaktadır. Bu paftaların içerisine üstübeç mürekkebi, kırmızı, mavi ve pembe renk mürekkepler ile sûre bilgileri yazılmıştır. Yazı zeminlerinde, ortak bir şekilde serbest helezonlar halinde dolaşan siyah renkli hatâyî grubu motifleri yer almaktadır.

Bazı yazı alanlarının uçlarından kenarlara sarılma rumilerin oluşturduğu yine altın zeminli küçük paftalar çıkarılmıştır. Altın zeminler arasında kalan kısımlar lacivert ile renklendirilmiştir. Paftaların içinde ve dışında yer alan penç, gongcağul ve yapraklar; turuncu, sarı, mavi ve beyaz ile renklendirilmiştir.

Fotoğraf No 47: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Ketebe Tezhibi

Ketebe Tezhibi

Ketebe sayfasının ilk ve son satırı altın iplikler ile çevrelenmiş ve altın renkli yazının ilk satırı muhakkak son satırı sülüs ile yazılmıştır. Yazı kenarlarına siyah tahrir çekilmiştir ve hareketler siyah renklidir. Arada kalan alan üç dikdörtgen bölüme ayrılmıştır. Ortadaki bölümde dua ve ketebe kaydı yer almaktadır. 11 satırın yer aldığı yazı alanında satırlar, bir lacivert renk bir altın ile yazılmıştır. Lacivert satırlara altın hareketler, altın satırlara lacivert hareketler eklenmiştir.

Fotoğraf No 48-Çizim No 15-16: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Ketebe Tezhibi

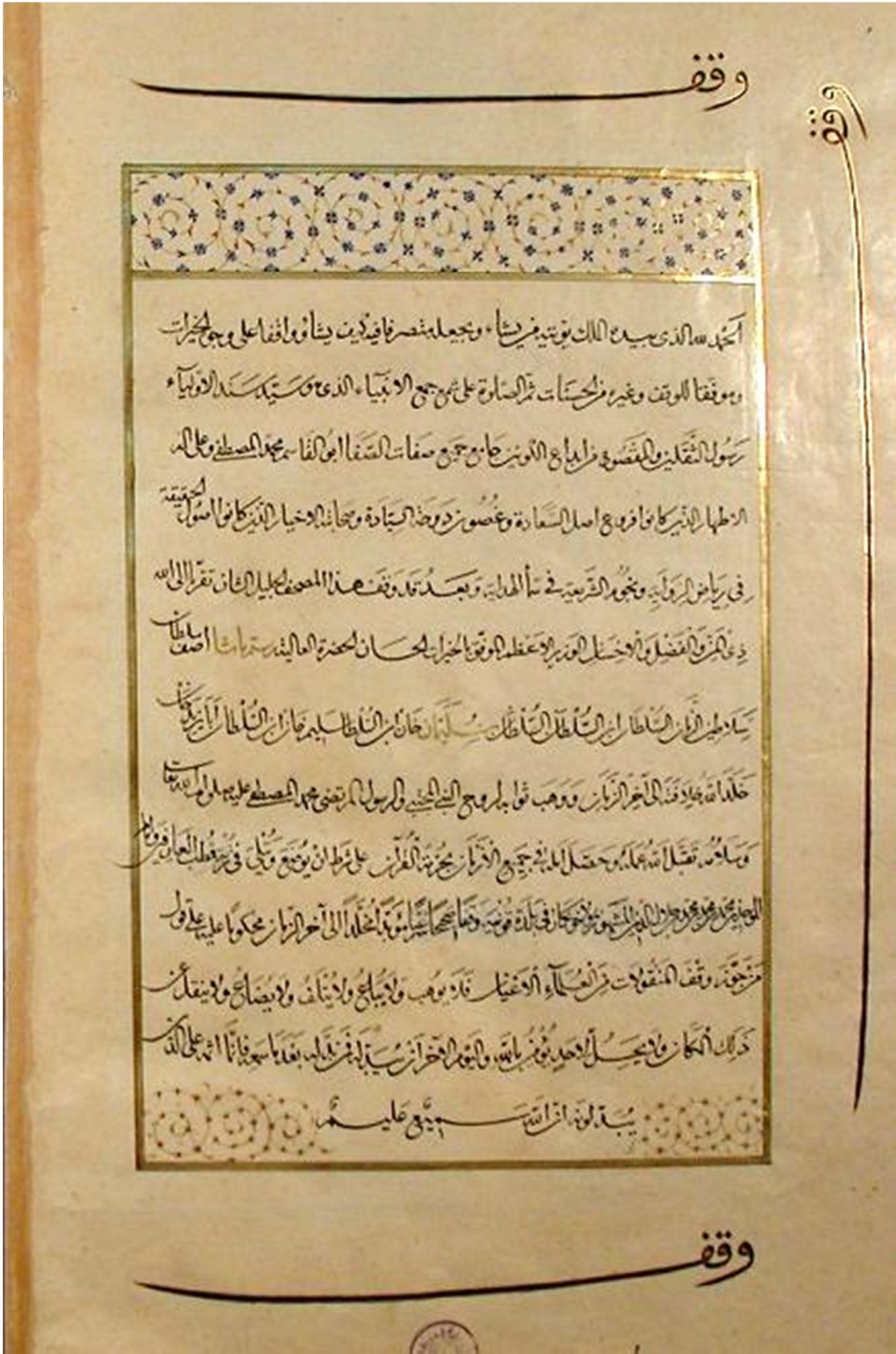
Yazı alanının sağ ve solunda kalan alanlar $\frac{1}{2}$ simetrik desen tasarımına sahiptir. Her iki kenardaki desen ilk bakışta birbirinin aynısı gibi görünse de alan ölçüsündeki farktan dolayı desen küçük değişiklikler yapılarak tasarlanmıştır.

Sağ alanın alt kısmında, merkeze yerleştirilmiş hatayi motifinden başlayan desen; aralarda pençer, kenar ipliklere bitişik halde iki yarım hatayi, arada tekrar penç ve ortada tekrar hatayi motifi ile birleşerek devam etmektedir. Bu motifler desene göre daha iri tutularak zeminleri sıvama altın ile doldurulmuş ve lal mürekkebi ile tahrir ve tonlama yapılmıştır. Goncagül ve yaprak motiflerinden oluşan desen ise lacivert renk ile çift tahrir tekniğinde bezenmiştir.

Fotoğraf No 49-Çizim No 17: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Ketebe Tezhibi

Dikdörtgen alanın ortasında iki yarım, alt ve üst kısımlarda birer tam münhani deseni yer almaktadır. Tığ simetrisine yerleştirilen münhaniler uçlarda küçük birer münhani ile son bulmaktadır. Zemini sıvama altın olan münhani motiflerine lal mürekkebi ile tonlama yapılmıştır. Daha geniş tutulan sol alanda desen sağ tarafa büyük oranda benzerken, dallar daha geniş ve kıvrımlı tutulmuştur. Dal aralarına altın zeminli goncagül motifleri eklenmiştir. Sayfayı oluşturan tüm alanlar ince bir altın iplik ile sınırlandırılmıştır.

Fotoğraf No 50: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Vakfiye Tezhibi

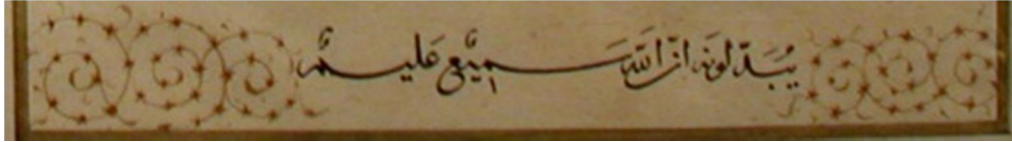
Vakfiye Sayfası Tezhibi

13 satırlık vakfiye sayfasının üst kısmında yazı alanı genişliğinde dikdörtgen bir alan altın cedvelle çevrelenmiştir. Ters yönlerde ilerleyerek iç içe geçen helezonlar altın dal üzerinde lacivert renkli hatayi grubu motiflerinden oluşmaktadır. Motifler çift tahrir tekniğinde uygulanmıştır. Dallar üzerinde yer alan yapraklar ise kırmızı ile renklendirilmiştir.

Fotoğraf No 51: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Vakfiye Tezhibi

Son satırın her iki yanında kalan boşluklar cetvellerden çıkarılan altın helezonlar ile hareketlendirilmiştir. Dallar üzerine yerleştirilen hatayi grubu motifler turuncu renklidir.

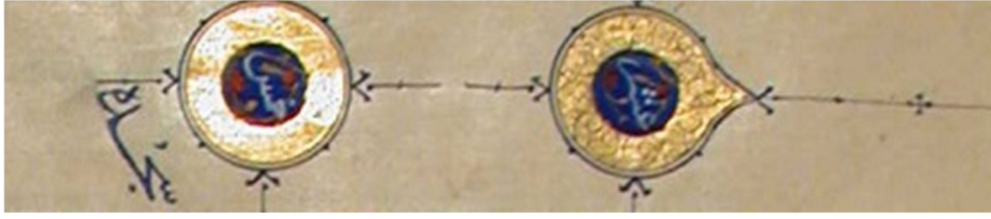
Fotoğraf No 52: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Vakfiye Tezhibi

Fotoğraf No 53: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Sayfa Örneği

Sayfa Yapısı

Muhakkak hatla yazılmış 1. ve 13. satırlar lacivert mürekkep ile sülüs hatla yazılmış 7. satırlar ise altın ile yazılmıştır. Bazı harf gözleri kırmızı, lacivert ve siyah renk ile doldurulmuştur. Nesih hatla yazılmış ara satırların sağ ve sol kenarlarında yer alan dikdörtgen alanların içleri, tığ simetrisi üzerine yerleştirilmiş ortada büyük iki uçta küçük münhani motifleri ile tezyin edilmiştir. Münhanilerin zemini sıvama altın olup lacivert renk ile tahrir çekilmiştir. Uçlardaki tığlar lacivert renkli ve düz çizgilerden oluşmaktadır. Tüm sayfalarda yazı alanı altın cedvel ve lacivert kuzu ile çevrelenmiştir.

Fotoğraf No 54: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Güller

Güller

Daire şeklinde tasarlanan güllerin merkezinde lacivert renk üzerine üstübeç mürekkebi ile “aşır, humus” ibareleri yazılmıştır. Yazı zeminleri hatayi motifleri ile hareketlendirilmiştir. Lacivert alanı kalın bir sıvama altın daire çevrelemektedir. Güller lacivert iplik ve simetrik dört sade tığ ile sonlanmaktadır.

Değerlendirme

Ketebe kaydı bulunan Kur'an-ı Kerim H.965/M.1558 tarihinde istinsah edilmiştir. 673. sayfada ise Kanuni Sultan Süleyman veziri Rüstem Paşa tarafından Mevlana Türbesi'ne vakfedildiğine dair 13 satırlık vakfiye kaydı mevcuttur. Bu vakfiye yine Mevlana Müzesi'nde bulunan 1 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim vakfiyesi ve cildi ile aynıdır. Kur'an-ı Kerim, ketebe kaydına göre Seyyid Ahmed-i Şîrazî oğlu Seyyid Mirekî tarafından Mekke'de yazılmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de renkler oldukça canlı ve çeşitlilik fazladır. Oldukça büyük ebatlarda olan eserin tezhipli sayfaları günümüze iyi durumda ulaşmıştır. Eserin serlevha sayfalarında Fatiha Sûresi ikiye bölünerek, XVI. yüzyıl Safevi yazmalarında karşılaştığımız tarzda yazılmıştır.

Selçuklu dönemi kitap süslemelerinde bolca kullanılan ve Beylikler devri Kur'anlarında yer alan münhani motifi, klasik Osmanlı döneminde yalnızca hizip gülleri ve duraklarda görülmesine rağmen XVI. yüzyılın ikinci yarısı bezendiği tahmin edilen bu eserde münhani motifinin bolca kullanılması dikkat çekicidir.

Kur'an-ı Kerim'de sûre başı tezhiplerinin, küçük değişiklikler yapılarak birbirinden farklı tasarlandığı görülmektedir. Yazı alanı genişliğinde, enine

dikdörtgen olarak hazırlanan sûre başı tezhipleri, sûre başlığının uzunluğu ya da kısalığına göre farklı şekillerde tasarlanmıştır.

İncelediğimiz eserde Meryem Sûresi'nin 1-7 ve 7-11. ayetleri tekli sayfalar halinde serlevha sayfa düzeni tarzında tezhiplenmiştir. XIV. yüzyıla tarihli tek ciltlik nüshalarda çok yaygın gelenek olmamakla beraber, Kur'an'ın ortasına rastlayan Meryem sûresi ayrıca levha ve serlevha tezhip ile bezenmiştir. Meryem sûresinin tezhipli olarak ilk kez ne zaman tasarlandığı bilinmese de, bunun bir tesadüf olmadığı, Kur'an-ı Kerim'de, Meryem ve Meryem'in babası İmran'ın ismini alan Âl-i İmran sûrelerinden anlaşılacağı gibi, Meryem'e ve ailesine duyulan saygıdan kaynaklanmış olabileceği söylenebilir (Tanındı, 2009: 248).

Karamanlı beylerden Halil bin Mahmud için M.714/H.1314-15 tarihinde Kâtip İsmail Bin Yusuf'un istinsah ettiği ve müzehhip Yakup bin Gazi el-Konevî'nin tezhiplendiği Kur'an-ı Kerim iki ayrı cilt halindedir. Çok kollu yıldızlardan meydana gelen ikinci cilt, Anadolu'daki levha tezhipli Meryem Sûresi örneklerindedir (Tanındı, 2009: 248).

Meryem Sûresi'nin tezhipli olduğu bir diğer örnek M.723/H.1323 tarihinde Mesud bin Hüseyin el-Nişabûri hattıyla istinsah edilen tek cilt halindeki Kur'an-ı Kerim'dir. Bu Kur'an'da Meryem Sûresi'nin ilk iki yaprağı levha ve sonraki iki yaprağı serlevha tezhiplidir (Tanındı, 2009: 248).

Kur'an-ı Kerim'in istinsah tarihi bulunmakla birlikte; cild dış ve iç kapaklarının; şemse, salbek ve köşebendli olarak paftalara ayrılması ve pafta içleri ile birlikte tüm zeminin sıvama altın üzerine dönemin motifleriyle tezyin edilmesi özelliği Şiraz'a özgü bir unsur olarak düşünülmektedir (Uluç, 2006: 273). Bu özellikleri ile Kur'an-ı Kerim'in Kanunî devrindeki İran seferlerinden ve büyük ihtimalle hazineden elde edildiğini göstermektedir.

Fotoğraf No 55: K.M.M. 1, Kur'an-ı Kerim, Ön Kapak

Fotoğraf No 56: K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Ön Kapak

3.2. 8 Numaralı Kur'an-ı Kerim

Fotoğraf No 57-58: K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Katalog No	: 2
Envanter No	: 8
Çizim No	: -
Eser Adı	: Kur'an-ı Kerim
İstinsah Tarihi	: -
Vakıf Tarihi	: H.949-M.1542
Hattat	: -
Müzehhib	: -
Yazı Çeşidi	: Nesih
Cild	: Kahverengi Deri

Eserin Ölçüleri

Cild Ölçüsü : 32x24.5 cm
Yazı Ölçüsü : 20.3x14.4 cm

Sayfa Sayısı : 919 cm
Satır Sayısı : 10 cm

Genel Özellik

Son sayfasındaki vakfiye yazısında, hattatı ve yazılış tarihi belirtilmemekle birlikte Sultan Süleyman oğlu Sultan Selim tarafından H.949/M.1542 tarihinde Mevlana Türbesine vakfedildiği bilinmektedir. Kur'an-ı Kerim 32x24,5 cm ölçülerinde, ilk iki sayfası hariç her sayfasında 10 satır bulunmakta ve 919 sayfadan oluşmaktadır. Yazı alanı ince bir altın ve lacivert iplik ile sınırlandırılmıştır (Gölpınarlı, 2003: 8-9).

Fotoğraf No 59: K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Arka Kapak Cildi

Cild Özellikleri

Kenarı cedvelli kahverengi cildin ortasında gömme tekniği ile hazırlanmış bir şemse yer almaktadır. Dendanlı bir pafta ile oluşturulan oval formun içi serbest helezon sistemi üzerinde hatayi grubu motiflerinden oluşmaktadır. Şemsenin iki ucunda yer alan salbekler, dendanlardan oluşan küçük paftalardır ve içlerinde birer hatayi motifi yer almaktadır. Cildin mikleb kısmı yoktur.

Fotoğraf No 60: K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Zahrîye Tezhibi

Zahriye Tezhibi

Zahriye sayfası; iç alan, arasuyu, kenarsuyu ve dış kenarsuyu olmak üzere dört bölümden meydana gelmektedir.

Fotoğraf No 61: K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi

İç alan, dikdörtgen bir forma sahiptir ve $\frac{1}{4}$ simetrik desen planına göre tasarlanmıştır. Tam merkezde dört parçadan oluşan dandanlı kapalı bir pafta yer almaktadır. Pafta, merkezden çıkarılan yoğun yapraklı altın dallar ve hatayi grubu motifleri ile bezenmiştir. Lacivert zemin üzerinde altın, turuncu ve yeşil renkler kullanılmıştır.

Lacivert paftanın etrafını dandanlardan oluşan oval formlu fakat alt ve üst uçlarda sivrileşen bir pafta çevrelemektedir. Bu paftanın zemini kağıt rengi bırakılmış ve $\frac{1}{4}$ simetrik desen tasarımı ile tezyin edilmiştir. Desen, helezon sistemi aracılığıyla değil, serbest fırça hareketleri ile meydana getirilen dallardan oluşmaktadır.

Kağıt renginden sonra gelen üçüncü pafta ise; dandanlı oval bir form oluştururken, simetri eksenlerinden sivrilerek üçgen küçük paftalarla cedvellere bağlanmaktadır. Bu alanın zemini lacivert olup, ince bir şerit halinde devam etmektedir. Desen, diğer alanlardaki bezemeyle uyum içinde serbest dallar üzerine altın ile tasarlanmıştır.

Fotoğraf No 62: K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi

İç alanın köşeleri, köşebentler oluşturacak şekilde, $\frac{1}{4}$ simetrik bir pafta ile tezyin edilmiştir. Lacivert zeminli bu alanların iç kısımları sıvama altın üzerine münhani deseni ile doldurulmuştur. Lacivert zeminler tek bir dal üzerinde alanın şekline göre hafif kıvrımlar yapan dallar ve yoğun yapraklı motiflerle bezenmiştir.

Köşebentler ile ortadaki oval formlu lacivert zeminli paftalar arasında kalan alan kağıt rengi bırakılmıştır. Üzeri tek bir çıkış noktasından başlayarak alanın şekline göre uzayan hatayi grubu motifleri ve bunun arasında dolaşan siyah renkli bir rumi helezonu ile tezyin edilmiştir. Yapraklardan oluşan motiflerin can noktaları yeşil ve turuncu renklerle belli edilmiştir. Rumiler helezonun sadece uç kısımlarına yerleştirilerek ayırma ve sencide rumi çeşitleri kullanılmıştır. İçleri altın olan rumiler hurdeye benzer hareketler ile detaylandırılmıştır.

Fotoğraf No 63: K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi

Arasuyu, $\frac{1}{4}$ simetrikli kitabeli paftaların yan yana dizilmesi ile oluşturulmuştur. Köşe paftalarının arasında; kısa kenarlarda birer, uzun kenarlarda üçer pafta bulunmaktadır. İki altın iplik arasında yeşil cedvelle arasuyu çevrelenmektedir.

Fotoğraf No 64: K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi

Köşe paftalar $\frac{1}{2}$ simetriklidir. İç kısımda üç parçadan oluşan tepelik formunu andıran, dendanlı, lacivert zeminli bir pafta yer almakta ve çevresini altın bir iplik dolaşmaktadır. Bu paftayı; arasuyunun iki tarafına yön gösterecek şekilde, cedvel kenarlarından başlayarak dendanlarla incelen ve ucunda yine tepelik tarzında küçük bir paftayla sonlanan başka bir pafta içine almaktadır. Bu alanda zemin kağıt rengi bırakılarak altın yapraklardan oluşan dallar simetri eksenlerinde birleşmektedir.

Fotoğraf No 65: K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi

Köşe paftaların arasında kalan, iki ucu tepelik formlu paftaların zemini kağıt rengi bırakılmıştır. Desen merkezde bulunan turuncu renkli bir pençten çıkarılarak $\frac{1}{4}$ simetrik şekilde, düz dallar üzerinde dört tarafa uzamaktadır.

Arasuyu tasarımında; kağıt renginde bırakılan kitabeli paftalar dışında kalan alanlar, tamamen lacivert renk ile doldurulmuş ve üzeri köşe paftaların yanlarından çıkarılarak alana göre kıvrımlar oluşturan, altın yapraklı motif ve dallarla bezenmiştir.

Fotoğraf No 66: K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi

Kenarsuyu tasarımına gelindiğinde, köşeler dahil uzun kenarlarda dörder, kısa kenarlarda üçer dandanlı madalyon eşit aralıklarla yerleştirilmiştir. Kağıt rengi zeminli bu madalyonların ortasına daha küçük daireler yerleştirilmiş ve zeminleri lacivert renk ile doldurulmuştur. Ortadaki küçük daireler tek bir noktadan çıkarak demet şeklinde yanlara açılan motiflerle tezyin edilmiştir. Dışta kalan kağıt zeminli madalyonu, sağdan sola tek bir dal üzerinde dönen, altın yapraklı dallar, penç ve goncagül motifleri, tiffiller hareketlendirmektedir. İç içe olan her iki daireyi altın bir iplik çevrelemiştir.

Fotoğraf No 67: K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi

Madalyonların arasına, yatay ve dikey şekilde, cedvellerden çıkarılarak uçları sivrileşen daha iri dilimli paftalar yerleştirilmiştir. Bu paftalar kağıt rengi bırakılmış ve içlerine uçları sivri, dört dilimli küçük paftalar eklenmiştir. Bu alanda zemin lacivert ile doldurulmuş ve desen merkezden çıkarılarak $\frac{1}{4}$ simetrik şekilde tasarlanmıştır. Bu paftaların kenarlarına altın iplikler çekilmiştir.

Kağıt rengi ile oluşturulan paftaların dışında kalan bütün üçgenimsi alanlar lacivert renk ile doldurulmuştur. Bu alanlar, köşelerden madalyonlara doğru açılan demetler şeklinde bezenmiştir ve desen özellikleri bakımından diğer paftalarla uyum içindedir. Daire ve oval paftalardan oluşan bu alanın etrafına içten dışa altın ve yeşil iplik ve onun da dışına altın bir cedvel çekilmiştir.

Sayfanın genelinde, bir kağıt rengi, bir lacivert zeminin sırayla birbirini takip etmesi ile zıtlık yaratılarak paftalar ön plana çıkarılmıştır. Tezyinat özellikleri bakımından, serbest fırça hareketleri ile tek bir dal üzerinde ilerleyen yapraklar, yapraklardan oluşan motifler, tiffiller dikkat çekmektedir. Alanı tamamen dolduran yoğun altın dal ve yaprakların arasına, turuncu ve yeşil renkli penç ve goncagüller serpiştirilmiştir. Oldukça yoğun bir görünüme sahip olan sayfa tasarımında renkler yumuşak ve birbiriyle uyum halindedir.

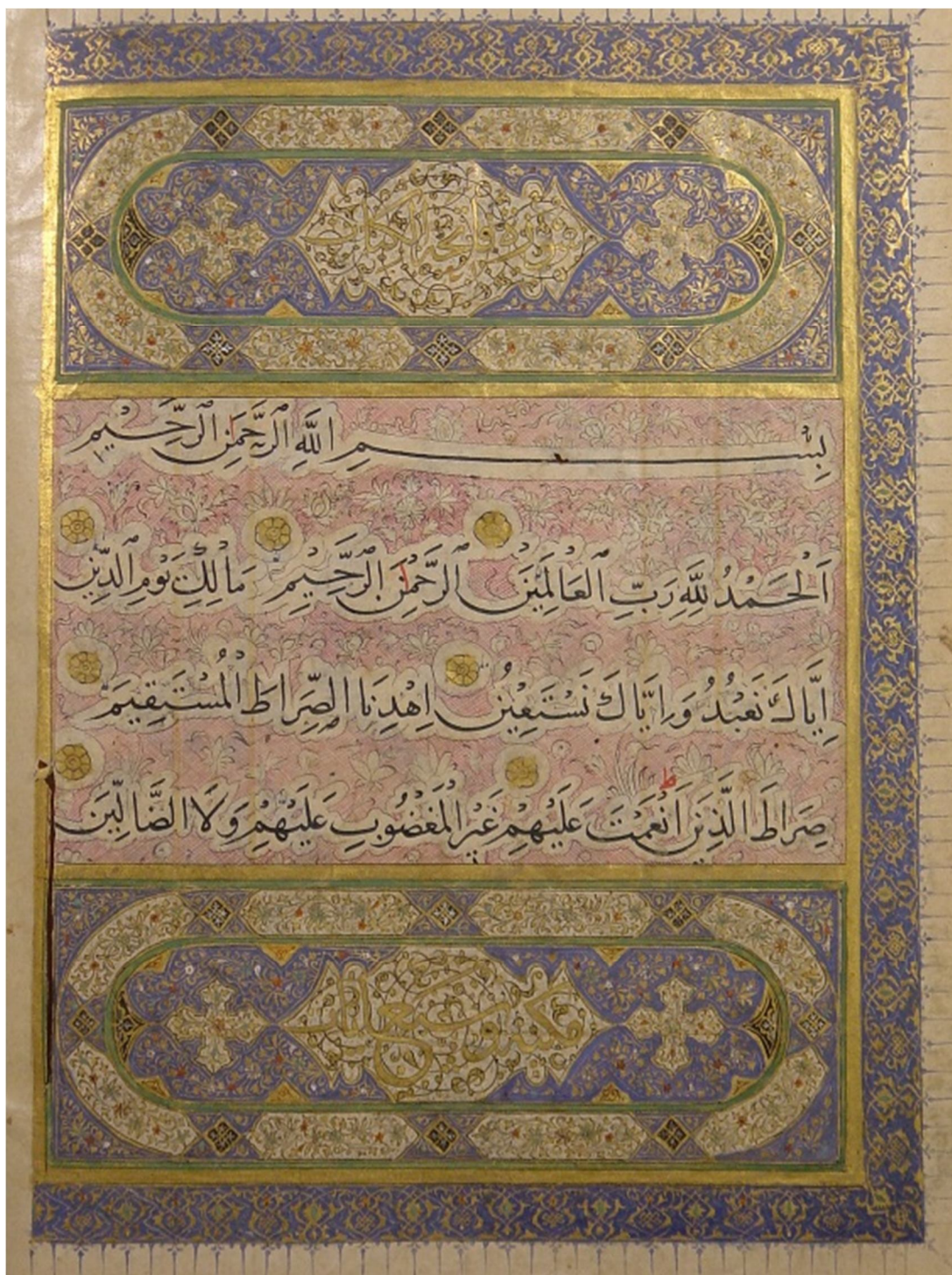

Fotoğraf No 68: K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi

Kenarsuyu $\frac{1}{2}$ simetricali, sağ ve sola katlanarak devam eden ulama desen tarzında tasarlanmış ve alan zemini lacivert ile doldurulmuştur. Zeminde cedvelin etrafında dolaşan beyaz iplik kırılarak desenin içine girmekte ve simetri ekseninde kapalı bir form oluşturmaktadır. Altın renkli rumi motifinden oluşan desen ortabağlarla birbirine bağlanmaktadır. Ortabağların içleri siyah renk ile doldurulmuş ve kenarları yeşil ile renklendirilmiştir. Beyaz iplikli paftaların içerisinde kalan ortabağların merkezi ise turuncu renklidir.

Kenarsuyu deseni üzerine, herhangi bir cedvel ya da iplik çekilmemiştir. Desene, birleşik vaziyette lacivert renkli düz çizgilerden oluşan tığlar ve bubcuklar eklenmiştir.

Kur'a-ı Kerim'in 917. sayfası, zahriye sayfasındaki sayfa düzeni ve desen tasarımının aynısına sahiptir.

Fotoğraf No 69: K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

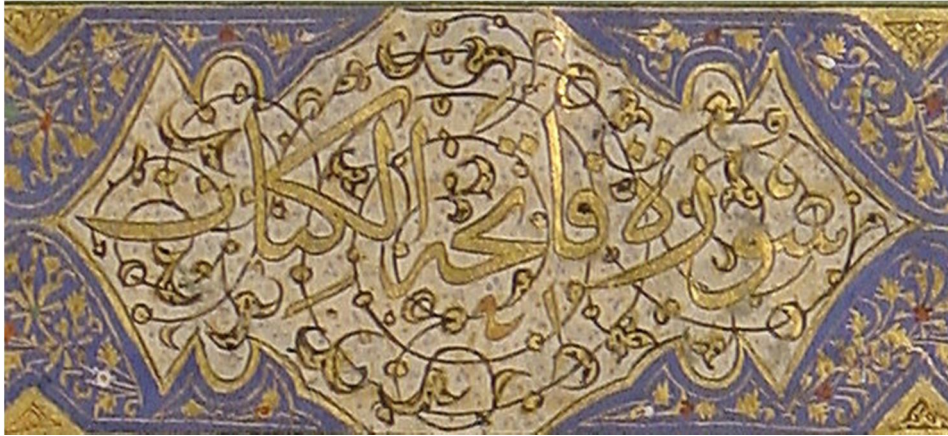
Serlevha Tezhibi

Serlevha sayfa düzeni dikdörtgen bir alana sahip olup, iç alan ve dış alandan oluşmaktadır. İç alan kendi içinde yazı alanı, yazı alanının alt ve üst kısmında bulunan sûre başı ve sûre sonu alanları olmak üzere üç bölüme ayrılır.

Fotoğraf No 70: K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Enine dikdörtgen bir forma sahip bu alanlar pafta tasarımı ve desen özellikleri itibari ile aynıdır. Sûre bilgilerini çevreleyen kitabeli alan, kısa kenarlarda ovalleşerek farklı bir sûre başı tasarımı oluşturmaktadır.

Fotoğraf No 71: K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Orta kısımda köşeli bir pafta oluşturularak altın ile sûre bilgileri yazılmıştır. Yazı zemini, siyah renkli serbest bir helezon üzerine rumi tasarımı ile

hareketlendirilmiş ve zemin kağıt rengi bırakılmıştır. Paftayı altın bir iplik çevrelemektedir.

Fotoğraf No 72: K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Bu paftanın iki ucunda, dört parçalı $\frac{1}{4}$ simetrik küçük paftalar yer almaktadır. Bunların zemini de kağıt rengi bırakılmış ve ortaya yerleştirilen bir pençten dört parçaya altın yapraklar çıkarılmıştır. Paftaların kenarları altın iplikle çevrilidir.

Dört parçalı paftalar, uç kısımlarından üçgenimsi parçalarla oval kenarlara bağlanmaktadır. Zemini siyah renk ile doldurulan parçaların üzeri altın renkli ayırma rumiler ve içlerinde beyaz tepelikler ile bezenmiştir.

Yatay bir simetri doğrultusunda uç uca eklenen bu paftaların dışında kalan alanlar lacivert zeminlidir. Bu alanların bezemesi $\frac{1}{4}$ simetriklidir. Yazı paftasının iç köşelerinden çıkarılarak, alanın formuna göre serbest bir şekilde hareket eden dallar, siyah zeminli paftalara gelince son bulmaktadır. Desen altın ile işlenmiş, bazı motiflerin can noktaları turuncu ve yeşil ile renklendirilmiştir. Desenin etrafını ince bir altın iplik dolaşmaktadır. Sûre bilgilerinin yer aldığı alan, iki altın iplik arasında yeşil bir cedvel ile çevrilidir.

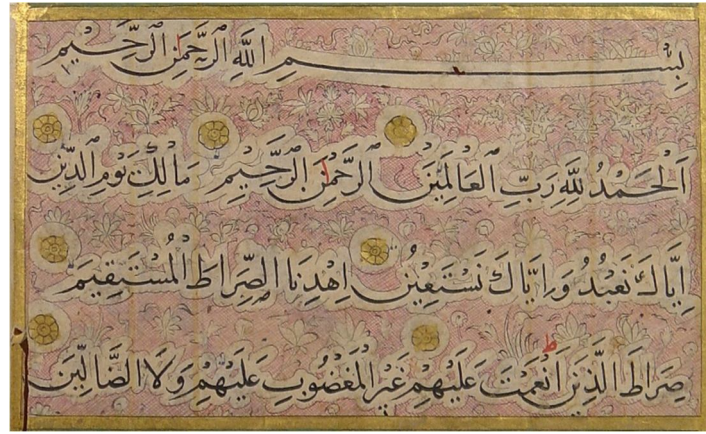

Fotoğraf No 73: K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Sûre başı tezhibi, kitabeli arasuyundan oluşan oval bir formla çevrelenmektedir. Kitabelerin uzun parçaları $\frac{1}{2}$ ters simetrik desen tasarımına sahiptir. Ortada bir penç motifinden çıkarılan desen, yoğun yapraklı altın motiflerden meydana gelmektedir.

Kitabenin kısa parçaları altın iplik ile dört parçaya bölünmüş, arada kalan boşluklar siyah renk ile doldurulmuş ve beyaz tepeliklerle birbirine bağlanmıştır. Oval form ile dışını çevreleyen dikdörtgen cedveller arasındaki köşelerde üçgenimsi paftalar oluşmaktadır. Bu paftaların zeminleri lacivert renkli olup tek bir köşeden çıkan demet şeklinde yapraklı bezemeler altın ile işlenmiştir. Kitabenin uzun ve kısa kenarları arasında kalan boşlukların zemini de lacivert renk ile doldurularak kitabe paftaları ortaya çıkarılmıştır.

Tezhipli dikdörtgen alanlar içten dışa; altın iplik, yeşil ve daha kalın altın bir cedvelle çevrelenmektedir. Altın cedvel, yazı alanını da çevreleyerek iç alan ve kenarsuyu sınırını oluşturmaktadır.

Fotoğraf No 74: K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Serlevhanın orta bölümünde dört satır siyah mürekkep ile nesih hatla Fatiha ve Bakara Sûresi'nin ilk ayetleri yer almaktadır. Yazı alanının zemini beyne's-sutûrla çevrilidir. Beyne's-sutûr zemin, çapraz eğimli pembe renk ince çizgilerle doldurulmuştur. Pembe renkli alan yazı hizası boyunca dandanlardan çıkarılan dallar üzerinde hatayi grubu motifleri ve ot kümeleriyle bezenmiştir. Motif zeminleri kağıt rengi bırakılmıştır. Bu alanda özellikle hatayi ve yaprak motiflerinde görülen tasarımlar oldukça çeşitlidir. Dönemin karakteristik özelliklerini taşıyan motifler sayfa genelinde uyumlu bir desen tezyinatı sergilemektedir.

Fotoğraf No 75: K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Kenarsuyu; ½ simetrlili, sağa ve sola katlanarak devam eden ulama desen tarzında tasarlanmıştır. Alan lacivert zemine boyanmış ve üzeri altın ile bezenmiştir. Rumi dallar, simetri eksenlerinden ortabağ, tepelik ve saadet düğümleri ile birbirine bağlanmıştır. Rumiler ince bir iplikle pafta içerisine alınmış fakat iplik neredeyse kaybolmak üzere olduğundan rengi tam olarak anlaşılamamaktadır. Ortabağların içleri bir turuncu bir yeşil sıralanacak şekilde renklendirilmiştir. Kenarsuyunun etrafı herhangi bir cedvel ile çevrelenmemiştir. Simetri eksenlerinden goncagül motifi ile noktalardan çıkarılan lacivert renkli tığlar, düz çizgilerden ibarettir.

Fotoğraf No 76: K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Sûre Baş Tezhibi

Sûre Baş Tezhipleri

Kur'an-ı Kerim'de 10 satırdan meydana gelen sayfalar içte altın bir iplik ve onun dışında lacivert kuzu ile sınırlandırılmıştır. Sûre başları altın ile yazılarak yatay uzantılı dendanlı bir kitabe paftası içerisine alınmıştır. Çevresi dendanlarla çevrelenen sûre bilgisi, beyne's-sutûr tezhibi tarzında pembe renk çapraz çizgilerle doldurulmuştur. Pembe zemin üzerinde, serbest şekilde çıkarılan lacivert renk rumiler yer almaktadır.

Fotoğraf No 77: K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Sûre Baş Tezhibi

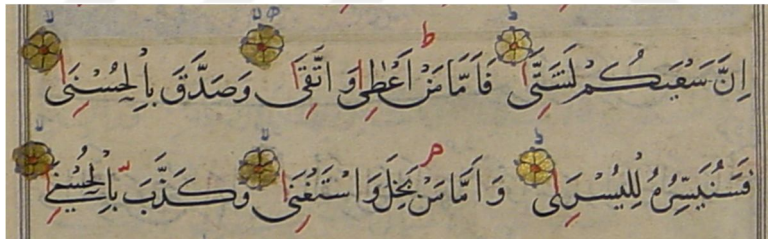
Yazı paftası altın bir iplik ile çevrelenerek uçlardan yine altın ipliğin çevrelediği siyah zeminli küçük birer paftaya bağlanmaktadır. Beyaz renkli iki ayırma rumi birleşerek ortalarına altın tepelikler yerleştirilmiştir.

Bu paftaların dışında kalan alanlar $\frac{1}{4}$ simetrlili ve lacivert zeminlidir. Üzeri yazı paftasının uçlarından başlayıp kısa kenarlara doğru uzanan hatayı grubu motifleri ile bezenmiştir.

İki altın iplik arasına yeşil cevdel çekilerek dikdörtgen bir alana yerleştirilen sûre başı tezhipleri, Kur'an-ı Kerim'in tamamında aynı tasarıma sahiptir. Farklı olarak bazı uzun başlıklı sûrelerde, kitabe kısmı genişletilerek uç kısımdaki siyah zeminli pafta dahil edilmemiştir.

Durak ve Güller

Serlevha sayfasında duraklar, altın zemin üzerine sekiz dilimli penç şeklinde tasarlanmıştır. Durak merkezlerinde bulunan turuncu can noktaları daire içerisine alınmıştır.

Fotoğraf No 78: Mevlana Müzesi: 8, Kur'an-ı Kerim, Duraklar

Serlevha sayfası dışındaki tüm sayfalarda duraklar, zemini altın doldurularak turuncu can noktalı, altı dilimli sade pençlerle belirtilmiştir. Her dilimin arası dıştan lacivert noktalarla hareketlendirilmiştir.

Fotoğraf No 79: K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Güller

Sayfa kenarlarında yer alan güller tekli ve üçlü şekilde karşımıza çıkmaktadır. Daire formunda tasarlanan güller, bazı sayfalarda bir tığ simetrisi hizasında eşit aralıklarla üçer adet üst üste sıralanmıştır.

Ortadaki gülün merkezine, kırmızı zeminli bir daire üzerine altın kufi yazı yazılmıştır. Merkezdeki dairenin dışı sıvama altın ile çevrelenmiştir. Altın alanın çevresinde ise; iki altın iplik arasında lacivert bir daire yer almaktadır. En dışta lacivert kuzu üzerine noktalar yerleştirilerek bunlardan düz çizgiler çıkarılmıştır. İki uçtaki gül ortadakinden farklı olarak lacivert zeminli bir dış alana sahip değildir. Dışına çekilen lacivert kuzu daha kalındır ve tirfillerle hareketlendirilmiştir. Üst kısımda, üçgenimsi bir şekilde birleşen lacivert kuzu, geçme oluşturarak tepelik ile sonlandırılmıştır. Diğer sayfalardaki güller birbirinin aynısıdır.

Değerlendirme

Tezhip üslupları arasında naif olarak adlandırılan bir grup vardır ki, farklı coğrafyalarda yaklaşık iki yüzyıl boyunca dolaşımı izlenebilmektedir. Levha, serlevha, unvan tezhiplerinde sayfa kenarlarına uzamış armudi, haçvari veya yarım haçvari biçimler, köşe dolgularda iç içe daireler, iki ucu sivrilmiş oval zahriye, levha tezhibin merkezinde, kenarı dilimli iri bir şemse genel tasarım özelliği olarak söylenebilir. Bu biçimlerin içlerini ve aralarında kalan alanları dolduran bezemelerin başlıca üslup özelliği; lacivert ve aherli zeminler üzerine ince fırça ile yapılmış altınlı sık dallar üzerinde sıralanan, altınlı sık minicik yapraklar, altın, kırmızı, çiçekler ve buketlerdir. Bu buketler ender de olsa sarı zeminlere de çalışılmıştır. Bilinen örneklere göre bu üslubun, XIV. yüzyıl ortalarından 1393 yılında Timurî devletinin işgaline kadar İran'da Fars bölgesine hâkim olan Muzafferîler Döneminde Fars'da hazırlanan eserlerin ve Celâyiri hükümdarı Şeyh Üveys Dönemin'de Tebriz'de hazırlanan elyazmalarının tezhiplerinde belirdiği söylenebilir (Tanındı, 2009: 253).

Naif üslupta çalışan müzehhiplerin ve diğer kitap sanatçılarından kimisinin bir süre sonra Şiraz'dan, Osmanlı devleti Edirne ve Bursa'ya göç ettikleri ve XV. yüzyılın ilk yarısından başlayarak, bunların ve takipçilerinin XVI. yüzyıl ortalarına kadar istinsah edilen kitapların bir grubunu naif üslupta süsledikleri bilinmektedir (Tanındı, 2009: 256).

Fotoğraf No 80-81: S.K. Süleymaniye 1009, H.860/M.1455, El Kamusü'l-Muhit ve'l-Kabusü'l-Vasıt; Şiraz? 1430-60, Halili Koleksiyonu

Osmanlı Devleti'nin ilk yüzyılına ait tezhib örnekleri günümüze kadar gelememiştir. Bu gün elde olan en eski örnek, H.838/M.1434-35 yılında istinsah edilerek Sultan II. Murad'a sunulan müzikle ilgili bir kitabın tezhibleridir. Bu eser Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan 1726 numara ile kayıtlıdır (Aşıcı 2007: 44). İthaf kaydının da yer aldığı çift sayfa zahriye birbirinden farklı tasarlanarak XIII. ve XIV. yüzyıllardaki düzenlemelerin dışına çıkıldığı, bezemenin Memlük ve Timurlu dönemi izleri taşımakla birlikte, renk ve motifleriyle II. Mehmed dönemini hazırladığı görülür (Derman F. Ç, 1999: 110).

Bu detaylı ilk örneğin bezemesinde siyah zemindeki sadece altınla yapılmış kısım XIV. yüzyılın ikinci yarısından sonra Şiraz' da Muzafferîler döneminde istinsah edilen kitapların tezhiblerinde de ortaya çıkar. Bu tarz bezeme aynı bölgedeki ve Yezd' deki zaviyelerin duvar süslemelerinde de görülür ve XIV. yüzyıl sonu, XV. yüzyıl başlarında Timurî döneminde kitapların tezhiblerinde devam eder. İran bölgesinden Herat' a göçen müzehhiblerle bu üslûb, Herat'ta XV. yüzyılın sonuna kadar mütevazı tasarımlarla sürer (Aşıcı 2007: 45).

İncelediğimiz 1542 vakıf tarihli Kur'an-ı Kerim'in de dikdörtgen formlu zahriye ve serlevha sayfası tezhip özellikleri bakımından incelendiğinde yukarıda bahsi geçen örneklerde olduğu gibi; sayfa düzeni, desen tarzı ve motif özellikleri bakımından naif üslubun hakim olduğu bir tezhip anlayışı ile bezendiği görülmektedir.

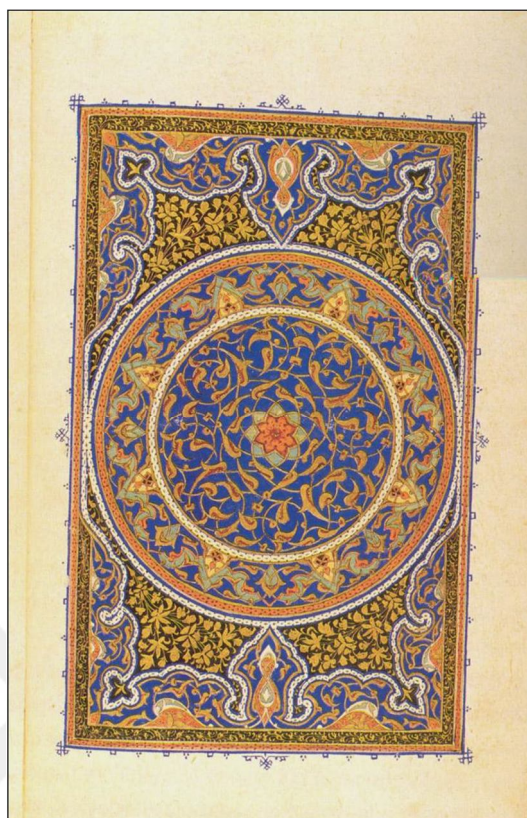
Kur'an-ı Kerim'de tek bir çıkış noktasından başlayarak serbest dallar üzerine demet şeklinde işlenen desenler zahriye ve serlevha sayfasına yoğun bir şekilde hakimdir. Motiflerin neredeyse tamamı yapraklardan oluşmaktadır. Desenlerde tasarlanan paftalama tarzı, yoğun yaprak ve altın kullanılması, bazı alanlarda zeminin kağıt rengi bırakılarak bezenmesi eserin dönemsel özelliklerindedir.

Kur'an-ı Kerim'in bazı sayfalarında cedvel kırıkları sebebiyle kopmalar meydana gelmiştir.

Fotoğraf No 82-83: TSMK. R.1726, H.838/M.1434-35, Makasid'ül- Elhan

Fotoğraf No 84-85: TSMK. R.1726, H.838/M.1434-35, Makasid'ül- Elhan

3.3. 9 Numaralı Kur'an-ı Kerim

Fotoğraf No 86: K.M.M. 9, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Katalog No	: 3
Envanter No	: 9
Çizim No	: 18-20
Eser Adı	: Kur'an-ı Kerim
İstinsah Tarihi	: -
Vakıf Tarihi	: -
Hattat	: -
Müzehhib	: -
Yazı Çeşidi	: Nesih
Cild	: Kırmızı Deri

Eserin Ölçüleri

Cild Ölçüsü : 31,8x21,3 cm

Sayfa Sayısı : 615 cm

Yazı Ölçüsü : 19x11 cm

Satır Sayısı : 14 cm

Genel Özellik

Vakfiye tarihi bulunmamakla birlikte, son sayfasındaki 21 satırlık vakfiye yazısından Sultan Selim Bin Süleyman tarafından Mevlana Türbesi'ne vakfedildiği bilinen Kur'an-ı Kerim 31,8x21,3 cm ölçülerindedir. Her sayfasında 14 satır bulunmakta ve 615 sayfadan oluşmaktadır (Gölpınarlı, 2003: 9).

Her bir sayfada satırlar, içte bir, dışta iki lacivert iplik ve bunların arasında altın bir cedvel ile çevrilidir.

Fotoğraf No 87: K.M.M. 9, Kur'an-ı Kerim, Arka Kapak ve Mikleb Cildi

Cild Özellikleri

Kırmızı renkli cild; iç alan ve kenarsuyu bölümlerinden oluşmaktadır ve kaplar aynı bezemeye sahiptir. Kenarsuyu “kitabeli zencerek” deseni formundan paftalanmıştır. Kitabelerin zeminleri iç kısma göre daha açık kırmızı renklidir ve üzerleri ½ simetrikli, altın renkli hatayi grubu motiflerinden oluşmaktadır. İnce bir arasuyu ile ayrılan iç alan ise; altın zeminli köşebentler ve ortada şemse ve salbeklerle tezyin edilmiştir.

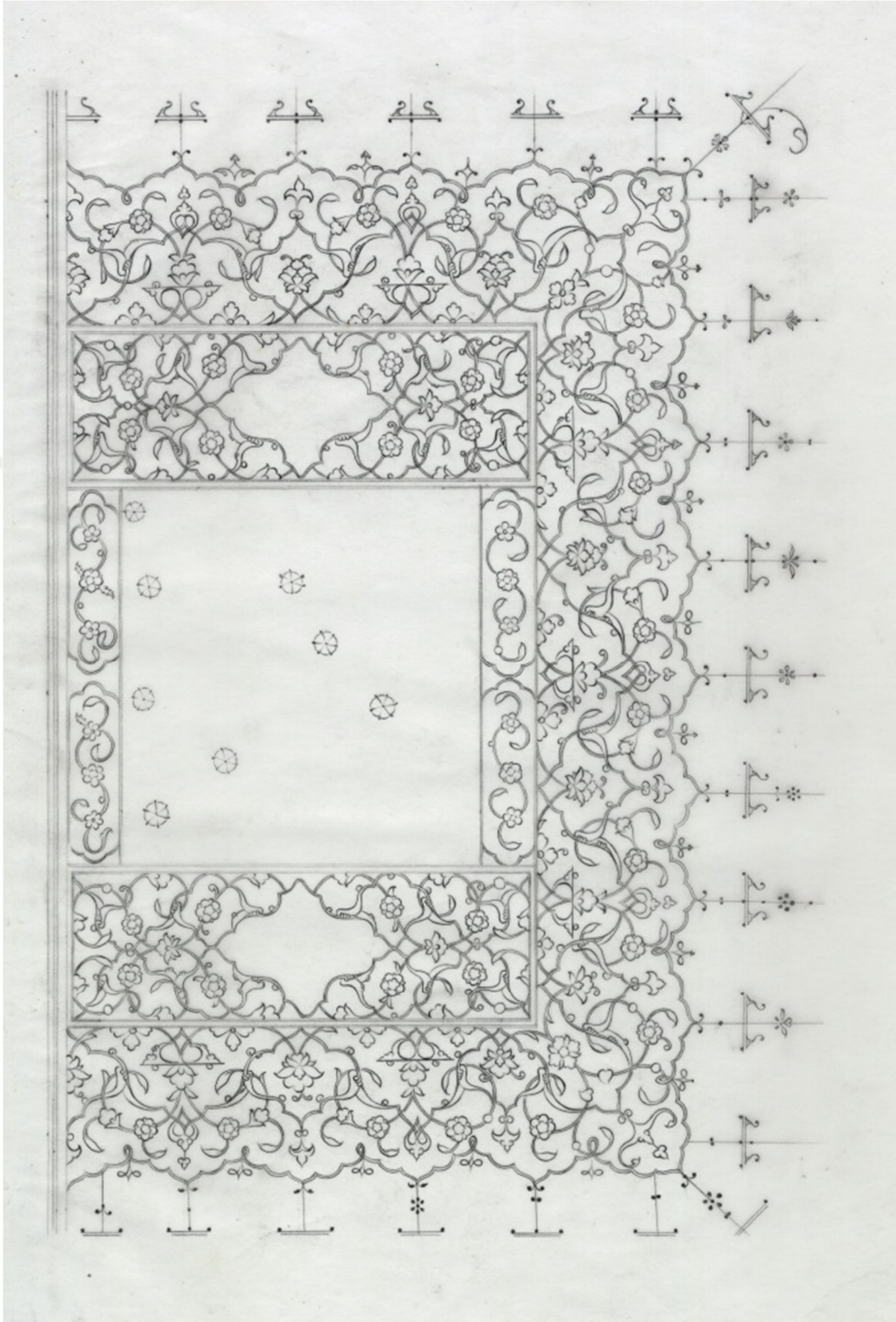
Cildin ön ve arka yüzünde, hatayi grubu motiflerinden oluşan serbest helezon sistemi ile tasarlanmış birbirinin aynı iki salbekli şemse yer almaktadır. Dendanlı, oval bir şemse formu ile çevrelenen desen, gömme-kabartma tekniği uygulanarak zemini altın ile doldurulmuş ve motifler, kırmızı cild renginde bırakılarak ön plana çıkarılmıştır.

Cildin mıklebinin orta kısmında ise ön ve arka yüzündeki şemselere oranla daha küçük ve daha yuvarlak bir şemse yer almaktadır. Bu da yine aynı teknikle uygulanmış, serbest helezon sistemi üzerine hatayi grubu motiflerinden oluşmaktadır ve altın zeminlidir.

Sertab kısmına ise yine kitabeli zencerek formunda üç pafta yerleştirilmiştir. Ortadaki paftada nesih hat ile Vakı'a Suresi 79-80. ayetler yer alırken, her iki kenardaki paftalar serbest bulut ve hatayi grubu motiflerinden meydana gelen helezonlarla bezenmiştir.

Fotoğraf No 88: K.M.M. 9, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Çizim No 18: K.M.M. 9, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Serlevha Tezhibi

Serlevha sayfası; iç alan ve kenarsuyu bölümlerinden oluşmaktadır.

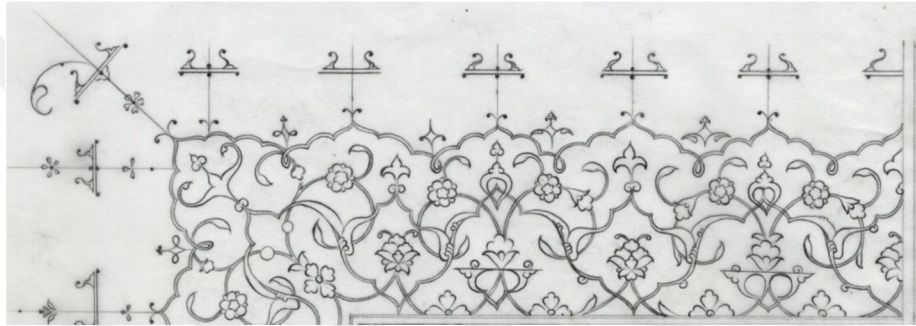
İç alanda, Fatiha Sûresi ve Bakara Sûresi'nin 5. ayet-i kerimesi'nin ilk kısmına kadar yazılı olan metin bölümü bulunmaktadır. Metnin sağ ve solunda kitabeli paftalardan oluşan koltuklar sıvama altın zeminlidir. Bu paftalar pembe yapraklı dallar üzerinde mavi ve sarı renkli penç motiflerinden oluşmaktadır. Kitabelerin uçlarında kalan kısımlar lacivert ile renklendirilmiştir.

Fotoğraf No 89-Çizim No 19: K.M.M. 9, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Sûre başı ve sûre sonu tezhipleri, $\frac{1}{4}$ simetrik birinin aynı tasarımlara sahiptir. Altın iplikler üzerine yerleştirilen rumiler kapalı bir form oluşturmaktadır. Zemini mat sıvama altın olan bu alanların üzerine üstübeç mürekkebi ile sûre bilgileri yazılmıştır. Yazı paftaları rumili altın ipliklerin devam etmesiyle başka bir dandanlı paftaya birleşmekte ve bu pafta ise küçük bir ortabağ ile köşelere bağlanmaktadır. Köşelere kadar bağlanarak devam eden bu paftaların zemini sıvama altın, geri kalan alanlar lacivert ile renklendirilmiştir. İki ince altın iplik arasında

lacivert cedvellerin sınırladığı dikdörtgen alanı hatayi, penç ve yarım goncagül motiflerinin oluşturduğu altın dallar zenginleştirmektedir. Motifler mavi, sarı, beyaz ve turuncu ile renklendirilmiştir.

Fotoğraf No 90-Çizim No 20: K.M.M. 9, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Kenarsuyu, katlanarak devam eden “kubbeli serlevha” formunda tasarlanmıştır. $\frac{1}{2}$ simetrlili ulama desen, köşelerde birleşerek tamamlanmaktadır. Sûre başı ve sûre sonu paftalarına benzer şekilde, kenarsuyu deseni de, altın iplikler üzerine yerleştirilen rumilerin dendanlı paftalar oluşturmasından meydana gelmektedir. Simetri eksenlerinde hatayi ve ortabağ motiflerinin yer aldığı paftaların zemini sıvama altın, ortabağların iç kısımları siyah ile renklendirilmiştir.

Altın zeminli paftaların dışında, dendanların kubbeler oluşturarak çevrelediği lacivert zeminli bir alan yer almaktadır. Kenarsuyu, hatayi motifinden çıkarak tüm paftaları dolaşan, hatayi grubu motiflerinin oluşturduğu helezonlarla tezyin edilmiş ve altın bir iplik ile sonlandırılmıştır.

Lacivert renk ile çift tahrir tekniğinde uygulanan tığlar, desenin simetri eksenleri ve köşelerinden çıkarılarak, düz çizgilerin uçlarına yerleştirilen rumiler ve onun da üzerinde pençlerle son bulmaktadır.

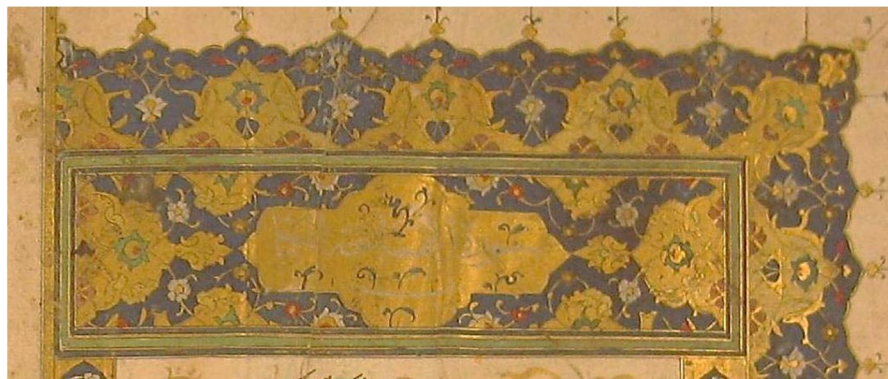
Duraklar, zemini sıvama altın olan sade bir dairenin, düz çizgilerle altıya bölünmesinden meydana gelmektedir. Dilimleri oluşturan her çizginin ucu noktalarla hareketlendirilmiştir.

Değerlendirme

Vakfiye tarihi bulunmayan Kur'an-ı Kerim'in, son sayfasındaki vakfiye yazısından Sultan Selim Bin Süleyman tarafından Mevlana Türbesi'ne vakfedildiği bilinmektedir. Eserin serlevha sayfası dışında herhangi bir sayfasında tezhip bulunmamaktadır. Herhangi bir tarih bulunmamasından dolayı eserin motif, renk ve paftalama gibi özellikleri göz önünde bulundurulduğunda XVI. yüzyılın başlarına ait olabileceği tahmin edilmektedir. Hatayi motiflerinin pafta merkezlerinde ana motif olarak kullanılması ve motiflerde uygulanan renkler dönemin karakteristik özelliklerindedir.

Klasik Osmanlı dönemi eserlerinden sayılabilecek bu Kur'an-ı Kerim'de erken dönemin sadeliği gözlenmektedir. Çok yoğun ve küçük olmayan desen ve renk dengeli bir şekilde motiflere dağıtılarak altın zeminli paftalar bir parlak bir mat olarak tasarlanmıştır.

Kur'an-ı Kerim'in kubbeli formda tasarlanan serlevha sayfası; rumi paftalara ayrılan altın ve lacivert zeminli kenar suyu bezemesi, koltuk deseni, sûre başı ve sûre sonu bölümleri kullanılan motif, renk, desen ve paftalama tarzı olarak XVI. yüzyıla ait olduğu düşünülen Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde bulunan 9420 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim ile benzer özelliklere sahiptir.

Fotoğraf No 91: M.H.K 9420, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

3.4. 25 Numaralı Kur'an-ı Kerim

Fotoğraf No 92: K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Katalog No	: 4
Envanter No	: 25
Çizim No	: 21-28
Eser Adı	: Kur'an-ı Kerim
İstinsah Tarihi	: -
Vakıf Tarihi	: H.1159-M.1746
Hattat	: -
Müzehib	: -
Yazı Çeşidi	: Nesih
Cild	: Kahverengi Deri

Eserin Ölçüleri

Cild Ölçüsü : 29,5x18,8 cm

Sayfa Sayısı : 666 cm

Yazı Ölçüsü : 20.6x12 cm

Satır Sayısı : 11 cm

Genel Özellik

İlk sayfasındaki vakfiye yazısından Abdurrahman Çelebi oğlu Muhammed Arif Çelebi tarafından H.1159/M.1746 tarihinde vakfedildiği bilinen Kur'an-ı Kerim 29,5x18,5 cm ölçülerindedir. Her sayfasında 11 satır bulunmakta ve 666 sayfadan oluşmaktadır (Gölpınarlı, 2003: 23).

Fotoğraf No 93: K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Ön Kapak

Fotoğraf No 94: K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Ön- Arka Kapak ve Mikleb Cildi

Cild Özellikleri

Safevi dönemi cild bezemelerinde sıklıkla karşılaştığımız ka'tı tekniğinde uygulanan iç cild, oldukça yıpranmış durumdadır ve Kur'an-ı Kerim'in dış kapağı olarak tutturulmuştur. Sırt ve mikleb kısımlarının bazı parçaları kopmuş ve farklı parçalarla tutturulmuştur. Kaplar; iç alan ve kenarsuyu bölümlerinden oluşmaktadır ve aynı bezemeye sahiplerdir.

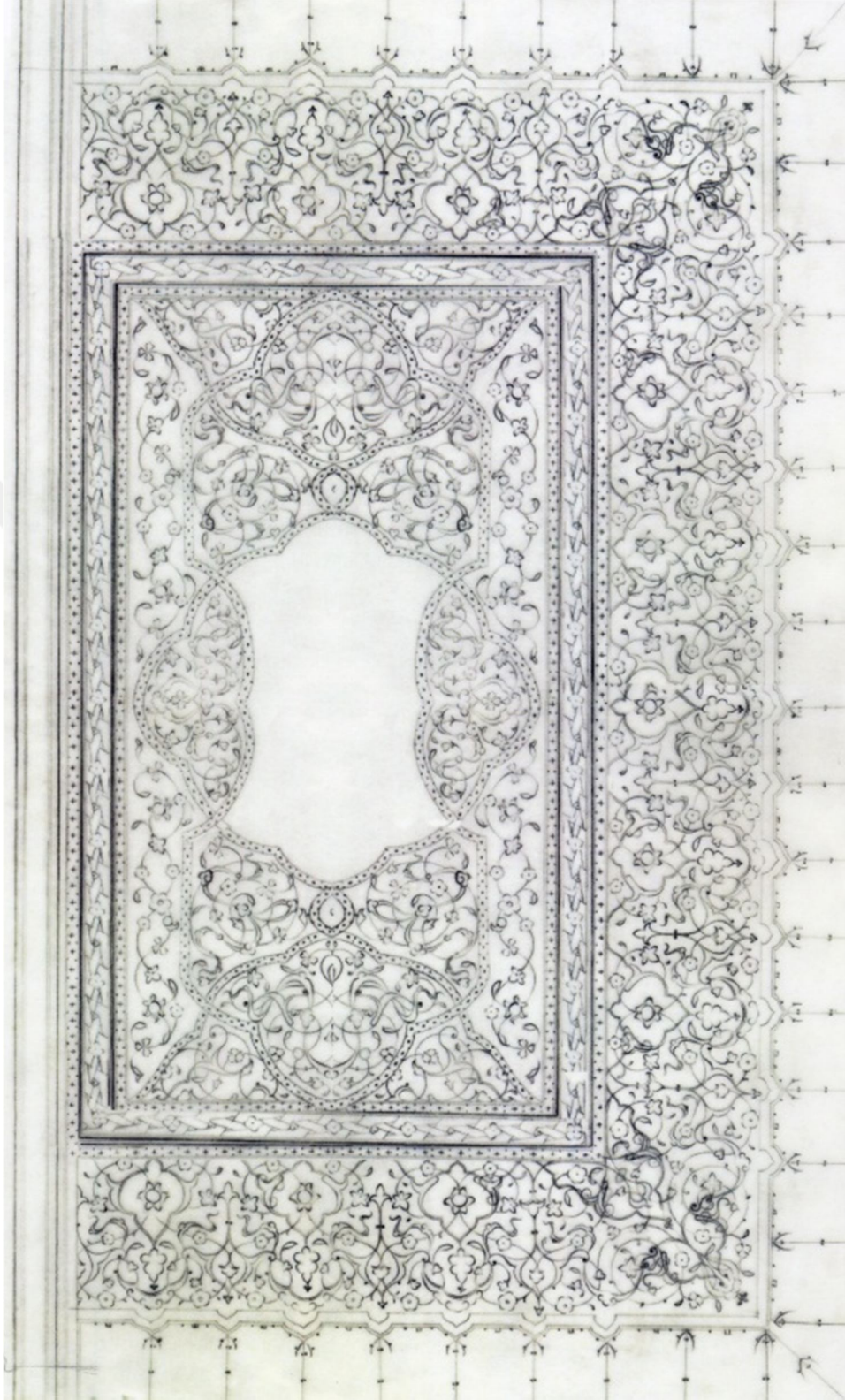
Kenar suyu, lacivert zemin üzerine siyah renk ile $\frac{1}{4}$ simetridirli rumi motiflerinden oluşan, kitabeli zencerek olarak tasarlanmıştır.

İç alan ise; cedvellerle ayrılarak, yine lacivert zeminli köşebentler, ortada şemse ve salbeklerle tezyin edilmiştir. Bu alanların bezemesi de paftalara bölünerek simetridirli rumi desenlerinden oluşmaktadır. Şemse ve köşebentler arasında kalan alan tamamen altın ile doldurulmuş ve üzerine bulut ve hatayi grubu motiflerinden oluşan $\frac{1}{4}$ simetridirli oldukça zarif bir desen tasarlanmıştır.

Sertab kısmına ise kenar suyunda bulunan kitabeli zencereğin uzun rumili paftası, ayrı üç parça halinde yerleştirilmiştir. Mikleb kısmı ön ve arka kapaktaki bezemenin aynısı fakat bir bölümünü oluşturmaktadır.

Fotoğraf No 95: K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Çizim No 21: K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Serlevha Tezhibi

Eserde serlevha sayfalarının cedvel ve ince zencerek ile paftalara bölünen kısımlarında cedvel kırıkları görülmektedir. Serlevha sayfası içten dışa; iç alan, arasuyu ve kenarsuyu bölümlerinden oluşmaktadır. İç alan $\frac{1}{4}$ simetrisiyle tasarlanmıştır.

Fotoğraf No 96-Çizim No 22: K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

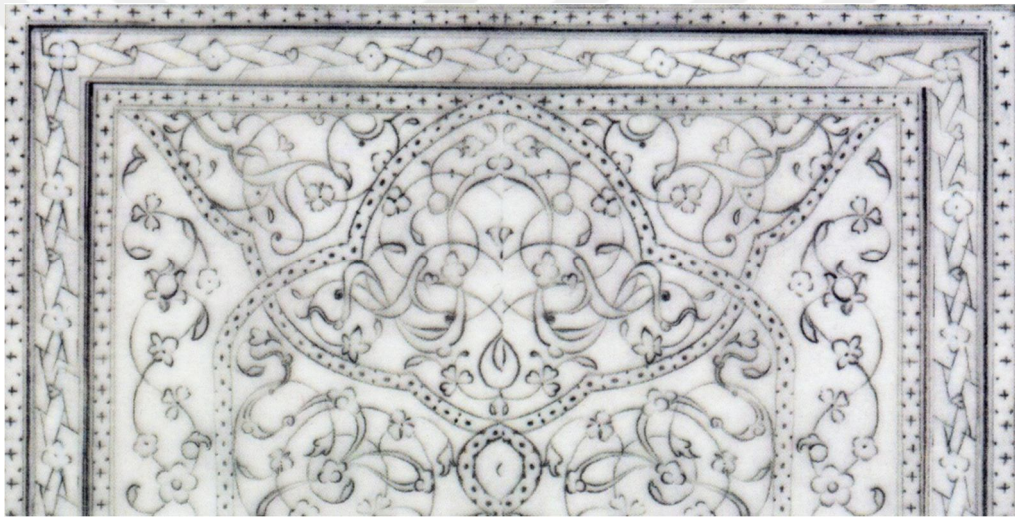
Dikdörtgen iç alanın ortasında açık mavi ve su yeşili renkleri kullanılarak (+ -) ince arasuyu ile çevrelenen geometrik bir pafta, alt ve üst kısımda iki yarım paftaya bağlanmaktadır. Zemini açık lacivert ile doldurulan yazı paftalarında satır araları, hatayi grubu motiflerinin serbest helezonları ile hareketlendirilmiştir. Fatiha Sûresi üstübeç mürekkebi kullanılarak reyhani hat ile iki sayfaya bölünerek yazılmıştır.

Fotoğraf No 97-Çizim No 23: K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Yazı alanının her iki yanında kalan daha koyu lacivert renkli paftalar $\frac{1}{2}$ simetrikli altın bulut ve altın dallar üzerinde hatayi grubu motiflerinden oluşmaktadır. Bulut motifinin kapalı bir form oluşturduğu küçük alanın zemini altın ile doldurularak dengeli bir renk dağılımı sağlanmıştır. Altın dallar üzerinde bulunan penç, hatayi ve yaparak motiflerinin bazıları turuncu, sarı ve beyaz ile renklendirilmiştir.

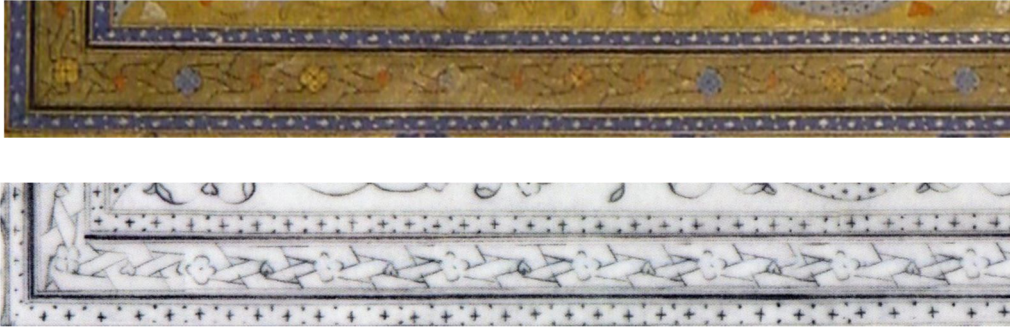
Fotoğraf No 98-Çizim No 24: K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Yazı alanının alt ve üstten bağlandığı yarım paftalar birbirinin aynıdır ve $\frac{1}{2}$ simetrik olarak tasarlanmıştır. İki farklı renk ince arasuyunun oluşturduğu paftanın ortası; $\frac{1}{2}$ simetrik altın bir bulut motifi, sarılma rumilerin ortabağ ile birbirine bağlandığı bir helezon ve hatayi grubu motiflerinin oluşturduğu altın dallarla bezenmiştir. Bu paftanın sağ ve sol bitişiğinde lacivert zeminli küçük paftalar $\frac{1}{2}$ simetrik olarak tasarlanmıştır. Altın iplik üzerinde rumi ve ortabağ motiflerinin oluşturduğu kapalı formlar, yarım bir şekilde iç alanı çevreleyen arasuyuna bitleştirilmiştir. Bu paftalarda ise; penç, goncagül, yekberk ve yaprak motiflerinden oluşan $\frac{1}{2}$ simetrik helezon sistemi şeklinde tasarlanmış ve açık mavi, turuncu, sarı, beyaz ve su yeşili renklerle bezenmiştir.

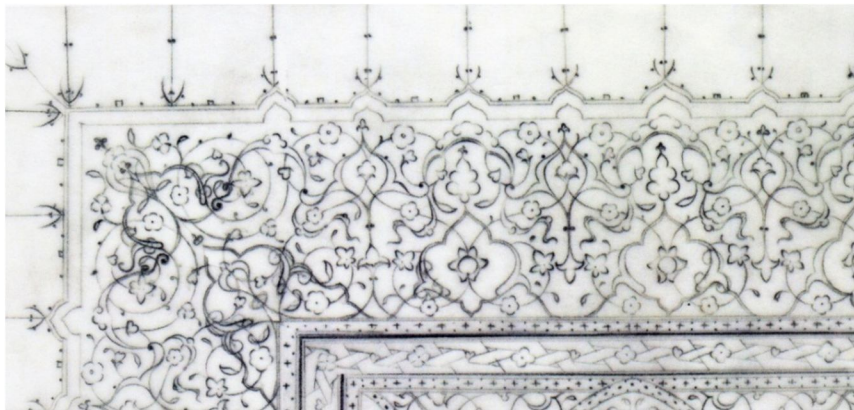
Fotoğraf No 99-Çizim No 25: K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Dikdörtgen formlu iç alanda, lacivert zeminler dışında kalan kısımların zemini sıvama altın ile doldurulmuştur. $\frac{1}{4}$ simetrik altın zeminli paftalar, ince (+ -) arasuyunun oluşturduğu geometrik paftalamadan dolayı kendi içinde iki ayrı paftaya bölünmektedir. Mavi ve yeşil arasuyunun içinde kalan alan, lacivert renkli serbest bir bulut motifinin yanı sıra yine serbest helezonlu altın dallar üzerinde hatayi grubu motiflerinden oluşmaktadır. Bu paftaların dışını çevreleyen altın zeminli paftalar arasuyuna bitişiktir. İki farklı helezon sisteminden oluşan hatayi grubu motifler serbest bir tasarım meydana getirmektedir. Altın zeminli bu paftalarda bulut motifi kontrast bir renk etkisi vermek amacıyla lacivert renge boyanırken, hatayi grubunda yine açık mavi, turuncu, sarı, beyaz ve su yeşili kullanılmıştır.

Fotoğraf No 100-Çizim No 26: K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Arasuyu; iç ve dış kenarlardan altın ipliklerin etrafını dolaştığı, lacivert zemin üzerine beyaz renkli ince (+ -) arasuyu ile çevrelenmiştir. Her iki ince arasuyunun ortasında kalan kısım ise siyah iplikler arasında anahtarlı zencerek deseni ile tasarlanmıştır. Zencereğin örgü aralarında boşluklar bırakılarak bu boşluklar, sarı ve mavi renkli pençerle doldurulmuş ve turuncu yekberklerle anahtar çizgiler birbirine bağlanmıştır.

Fotoğraf No 101-Çizim No 27: K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Kenarsuyu “iklil serlevha” formundadır. Kenarsuyu, ½ simetrlili kompozisyon esasına göre sağa ve sola katlanarak devam eden ulama desen tarzında tasarlanmıştır. Katlanarak birbirini takip eden desen, köşelerde paftaların birleşerek farklı bir form oluşturmasıyla birbirine bağlanmaktadır. Altın iplikler üzerine yerleştirilen sarılma rûmî ve ortabağ motiflerinin meydana getirdiği kapalı formların zemini sıvama altın ile doldurulmuştur.

Desende altın zeminler haricindeki lacivert alanın simetri eksenine altın bir bulut motifi yerleştirilmiştir. Bulutların arasında kalan diğer simetri eksenine ise, altın rumi, ortabağ ve tepelik motiflerinin oluşturduğu küçük paftalar yerleştirilmiş ve zemin yine altın ile doldurulmuştur. Böylece arasuyuna bitişik şekilde tasarlanan altın zeminlerin dışında kalan lacivert alanda, dengeli bir lacivert-altın uyumu sağlanmıştır.

Kenarsuyunu oluşturan altın ve lacivert alanları, ortak bir altın dal üzerine hatayi grubu motifleri hareketlendirmektedir. Paftaların merkezlerine yerleştirilen ana motifler, helezonları birbirine bağlarken ara motifler ile büyük-küçük dengesi sağlanmıştır. Motiflerin renklendirilmesinde mavi, yeşil, beyaz, turuncu ve sarı renkler kullanılmıştır.

Kenarsuyunun bittiği alanı dıştan altın bir cedvel, simetri eksenlerinde küçük çıkıntılar oluşturarak çevrelemekte, bu cedvelin çevresini ise lacivert renkli bubcuklardan oluşan bir kuzu dolaşmaktadır.

Köşeler ve simetri eksenlerini ise yine lacivert renkli düz çizgilerden oluşan sade tığlar hareketlendirmektedir.

Fotoğraf No 102: K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başı Tezhibi

Sûre Başı Tezhibi

Kur'an-ı Kerim'de Bakara Sûre'sinin bulunduğu sayfa, sûre metni ve kubbe bölümlerinden oluşmaktadır. Metin alanı içten dışa; altın kuzu, turuncu iplik, altın bir cedvel ve en dışta lacivert bir iplik ile çevrelenmiştir.

Fotoğraf No 103: K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başı Tezhibi

Başlık tezhibi, metin alanı genişliğince $\frac{1}{4}$ simetrik yatay dikdörtgen bir desen tasarımına sahiptir. Bu paftanın ortasına, altın zemin üzerine üstübeç mürekkebi ile sûre bilgisi yazılmış, siyah renk iplik ile çevrelenerek dandanlı bir pafta oluşturulmuştur. Bu siyah ipliğe bitişik olarak tekrar altın iplik çekilmiştir. Yazı zemini; altın zemin üzerine yeşil dallar ve turuncu, mavi, sarı renklerden oluşan serbest hatayi grubu motifleri ile hareketlendirilmiştir.

Altın zeminli yazı paftası uç kısımlarından yine altın zeminli başka bir pafta ile köşelere bağlanmaktadır. Bu paftayı altın iplikler üzerine yerleştirilmiş rumiler sınırlarken, alt ve üst kısımlarda kalan alanlar lacivert zeminlidir. Lacivert zemin üzerinde, ortabağ ve rumilerin oluşturduğu kapalı paftaların zemini altın ile doldurulmuştur. Yazı alanı dışında kalan bu altın ve lacivert paftalar; mavi, sarı, beyaz, açık pembe, turuncu renkli hatayi grubu motiflerinden oluşan, $\frac{1}{2}$ simetrik bir desen ile tezyin edilmiştir.

Metin kısmını oluşturan dikdörtgen alanın çevresi, iki altın iplik arasında ince (+ -) arasuyu ile çevrelenmektedir.

Fotoğraf No 104: K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başı Tezhibi

Kubbe $\frac{1}{2}$ simetrik desen tasarımına sahiptir. İç kısmında hatayi ve rumi motiflerinden oluşan altın dallar küçük altın zeminli bir pafta oluşturmakta ve onun da dışını lacivert zeminli bir alan takip etmektedir. Lacivert alanı, zemini sıvama altın olan ve altın iplikler üzerine yerleştirilmiş ayırma rumilerin oluşturduğu kapalı formu bir pafta çevrelemektedir. Kubbeyi son olarak lacivert zeminli bir alan tamamlamaktadır.

Kubbeyi oluşturan tüm altın ve lacivert alanlar, merkezdeki motiflerden çıkarılan ortak bir hatayi grubu helezonu ile bezelidir. Hatayi grubu motifleri pembe, mavi, turuncu, beyaz ve sarı ile renklendirilmiştir. Altın zeminli paftanın simetri ekseninden çıkarılan iplikler, lacivert alanda sencide rumilerle sonlandırılmıştır.

Dendanlarla sonlanan kubbe formu altın iplik, lacivert kuzu, düz çizgiler ve noktalardan oluşan 11 adet tığ ile son bulmaktadır.

Fotoğraf No 105: K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başı Tezhibi

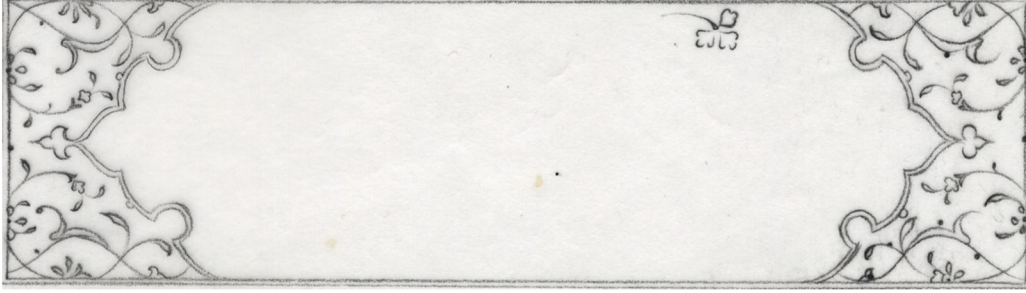
Sûre Başı Tezhipleri

Kur'ân-ı Kerîm'de kubbeli formda tasarlanan Bakara Sûresi dışındaki sûre başı tezhipleri yatay dikdörtgen formda tasarlanmıştır fakat pafta, desen ve renk itibarıyla birbirinden farklı özelliklere sahiptirler. Sûre başı tezhiplerini ortak özellik olarak ince (+ -) arasuyu, altın ve turuncu renk iplikler çevrelemektedir.

Fotoğraf No 106: K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başı Tezhibi

Çizim No 28: K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başı Tezhibi

Sûre başı tezhibi, yatay dikdörtgen formlu, $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanmıştır. Alanın ortasında turuncu renk iplik ile dendanlı kapalı bir pafta oluşturulmuştur. Bu alanın zemini sıvama altın ile doldurulmuş ve üzerine üstübeç mürekkebi ile sûre bilgileri yazılmıştır. Yazı zemininde serbest yeşil dallar üzerinde dolaşan hatayi grubu motifleri sarı, pembe, mavi, turuncu ile renklendirilmiştir.

Kapalı paftanın dışında kalan alan açık mavi renklidir. Bu alan, siyah renk ile köşelerden çıkan bir rumi dalı ve çift tahrir tekniği ile yapılmış penç, goncagül, hatayi, yaprak motiflerinin oluşturduğu helezonlar ile tezyin edilmiştir.

Fotoğraf No 107: K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başı Tezhibi

Sûre başı tezhibi, yatay dikdörtgen formlu, $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanmıştır. Alanın ortasında turuncu renk iplik ile dendanlı kapalı bir pafta oluşturulmuştur. Bu alanın zemini açık mavi renk ile boyanmış ve üzerine altın boya ile sûre bilgileri yazılmıştır. Yazı zemini, zemin renginin bir ton koyusu bir mavi kullanılarak serbest dallar üzerinde hatayi grubu motifleri ile hareketlendirilmiştir.

Kapalı paftanın dışında kalan alan sıvama altındır. Bu alan, köşelerden çıkan siyah renkli çift tahrir tekniği ile yapılmış penç, goncagül, hatayi ve yaprak motiflerinin oluşturduğu dallar ile bezenmiştir.

Durak ve Güller

Dairesel bir hareketle zemini altın doldurulan duraklar, tek tip ve oldukça sadedir. Kenarları beş nokta ile hareketlendirilmiştir.

Fotoğraf No 108: K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Güller

Güller, sayfa kenarlarında herhangi bir rakam ya da bilgi içermemektedir. İç içe lacivert ipliklerin oluşturduğu daire formunu altın bir cedvel çevrelemektedir. Orta kısımda zemin lacivert renk ile doldurularak üzeri hatayi grubu motifleri ile sade bir şekilde bezenmiştir.

Değerlendirme

Ketebe kaydı bulunmayan Kur'an-ı Kerim'in, ilk sayfasındaki vakfiye yazısından Abdurrahman Çelebi oğlu Muhammed Arif Çelebi tarafından H.1159/M.1746 tarihinde vakfedildiği bilinmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de; XVI. yüzyıl Safevi yazmalarında karşılaştığımız serlevha sayfa düzenine benzer şekilde Fatiha Sûresi'nin ikiye bölünerek yazıldığı görülmektedir. İç alan; geometrik paftalamalarla bölünen, yazı alanı ve tezhipli alanlar olarak tasarlanmıştır. Ana motiflerden hatâyî motifi, ara motiflere göre daha iri kullanılmış ve yapraklarda farklı renkler uygulanmıştır. Kullanılan renklere bakıldığında turuncu, pembe, açık mavi, su yeşili dönemin karakteristik renkleridir.

İncelediğimiz eserin cild bezemesi, serlevha ve sûre başı tezhip özellikleri Rüstem Paşa tarafından Şemseddün-i Tezbrîzî türbesine vakfedilen Mevlana Müzesi 6 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'in iç cild bezemesi ve serlevha tezhip özellikleri ile kullanılan motif, renk, teknik ve paftalama özellikleri bakımından oldukça benzer özelliklere sahiptir.

Fotoğraf No 109: K.M.M. 6, Kur'an-ı Kerim, İç Cild

Fotoğraf No 110: K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, İç Cild

Fotoğraf No 111: K.M.M. 6, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Fotoğraf No 112: K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Fotoğraf No 113: K.M.M. 6, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Fotoğraf No 114: K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

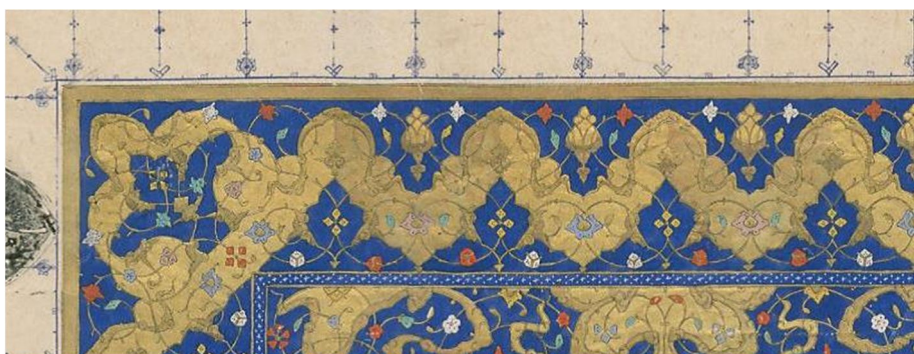
Eserin serlevha tezhibinde ikkil formulu kenarsuyu M.945/H.1538 tarihinde istinsah edilen (TSMK. H.765) ve (TSMK. H.758) Hamse-i Nizâmî nüshaları ve M.941/H.1534 tarihli (TSMK. H.760) Hamse-i Nizâmî nüshası serlevha kenarsuyu tasarımı ile büyük oranda benzer özelliklere sahiptir.

M.951/H.1544 tarihinde istinsah edilen (TSMK. H.756) Hamse-i Nizâmî nüshası serlevha tezhibi iç alanı ile incelediğimiz eserin farklı iki renk ile geometrik paftalara bölünen iç alanı, bu alanda yer alan bulut ve hatayi grubu motifleri detaylı bir şekilde incelendiğinde birbirleri ile oldukça benzerdir.

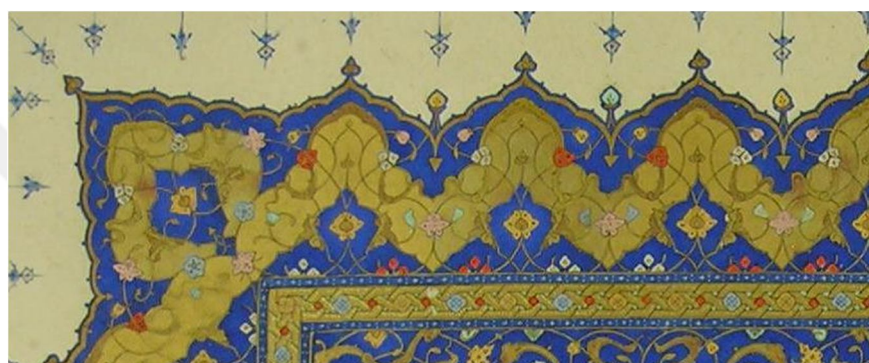
Eseri, tezhip özellikleri ve benzer örnekler dikkate alındığında, XVI. yüzyıl Safevi dönemine ait olarak değerlendirebiliriz.

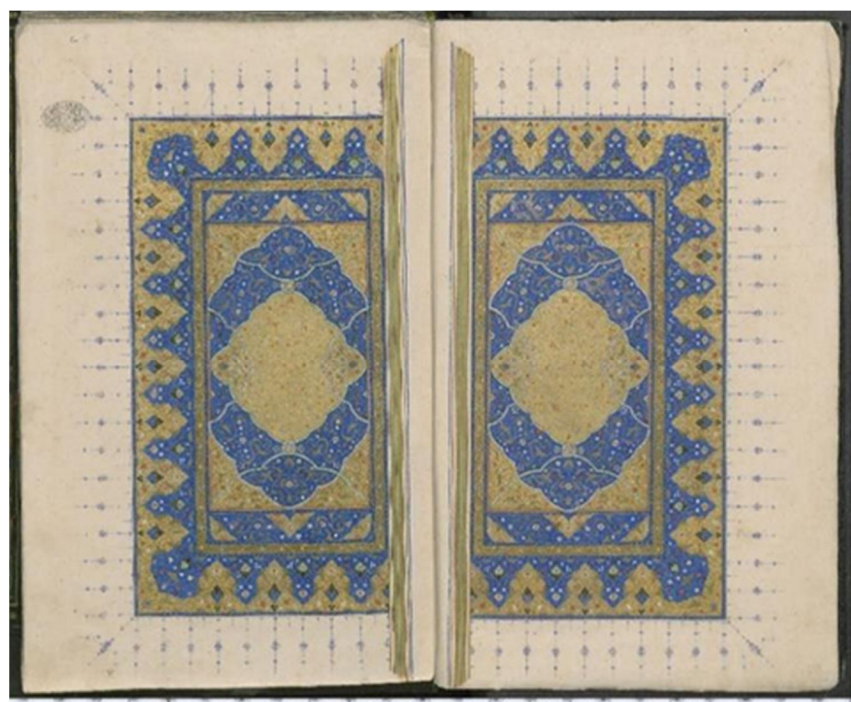
Fotoğraf No 115: TSMK. H.765, M.945/H.1538, Hamse-i Nizâmî, Serlevha Tezhibi

Fotoğraf No 116: TSMK. H.760, M.941/H.1534, Hamse-i Nizâmî, Serlevha Tezhibi

Fotoğraf No 117: TSMK. H.758, M.945/H.1538, Hamse-i Nizâmî, Serlevha Tezhibi

Fotoğraf No 118: TSMK. H.756, M.951/H.1544, Hamse-i Nizâmî, Serlevha Tezhibi

3.5. 41 Numaralı Kur'an-ı Kerim

Fotoğraf No 119: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi

Katalog No	: 5
Envanter No	: 41
Çizim No	: 29-36
Eser Adı	: Kur'an-ı Kerim
İstinsah Tarihi	: -
Vakıf Tarihi	: -
Hattat	: -
Müzehhib	: -
Yazı Çeşidi	: Nesih
Cild	: Kahverengi Deri

Eserin Ölçüleri

Cild Ölçüsü : 25.2x16 cm

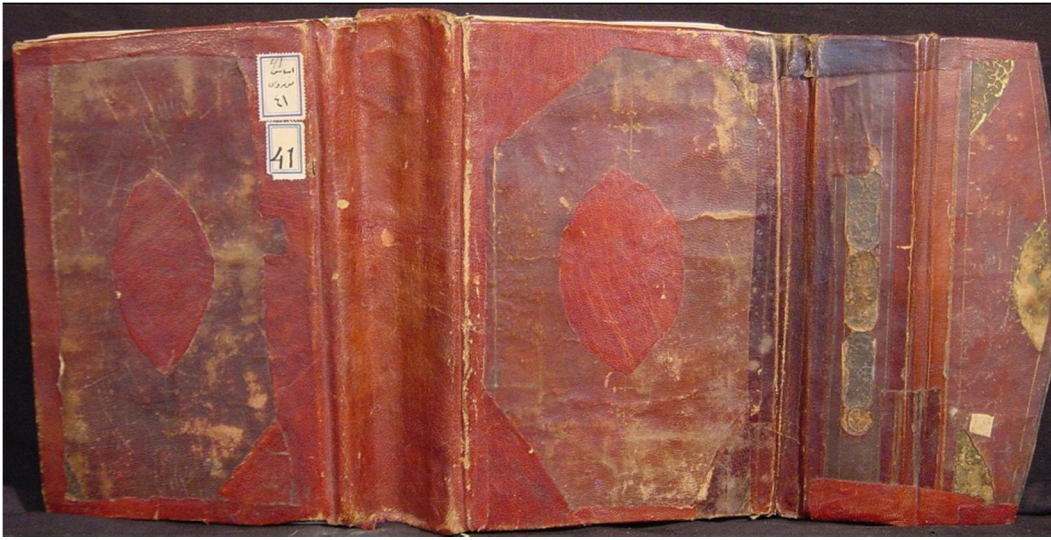
Sayfa Sayısı : 976 cm

Yazı Ölçüsü : 18x10.8 cm

Satır Sayısı : 9 cm

Genel Özellik

Kur'an-ı Kerim 25.2x16 cm ölçülerindedir. Zahriye ve serlevha sayfaları hariç her sayfada 9 satır bulunmakta ve 976 sayfadan oluşmaktadır (Gölpınarlı, 2003: 36). Yazı alanı içten dışa; altın, yeşil, turuncu iplik, altın cedvel ve son olarak lacivert kuzu ile sınırlandırılmıştır. Tezhipli sayfalar oldukça yıpranmış, birçok yerde cedvel kırıkları görülmekte ve bazı kısımlar farklı kağıtlar yapıştırılarak birbirine tutturulmuştur.

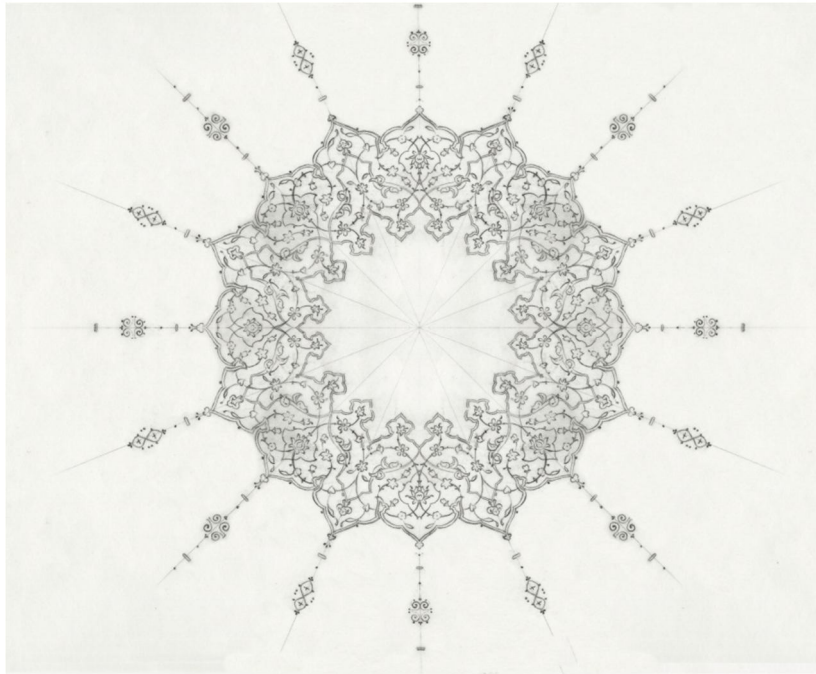

Fotoğraf No 120: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Arka ve Ön Kapak, Mikleb

Cild Özellikleri

Kahverengi renkli cildin köşebentleri ve şemseleri kırmızı renkli başka bir cild ile kapatılmıştır. Oldukça yıpranmış olan cildin mikleb kısmında altın ile bazı tezhiyat izleri kalsa da desen tasarımı tam olarak anlaşılamamaktadır.

Fotoğraf No 121-Çizim No 29: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi

Zahriye Tezhibi

Daire formlu zahriye tezhipleri 1/16 simetrlili olarak tasarlanmıştır. Karşılıklı iki sayfa halinde tezyin edilen zahriyelerin iç kısımlarında, altın zemin üzerine üstübeç mürekkebi ile yazılmış olan, İsra Sûresi 88.ayet-i kerimesi yer almaktadır. Yazı zemini beyaz dallar üzerinde hatayi grubu motifler ile hareketlendirilmiştir. İç alan, tepelik formlu paftaların, bir büyük bir küçük sıralanmasıyla oluşturulmuş ve beyaz bir iplikle sınırlandırılmıştır.

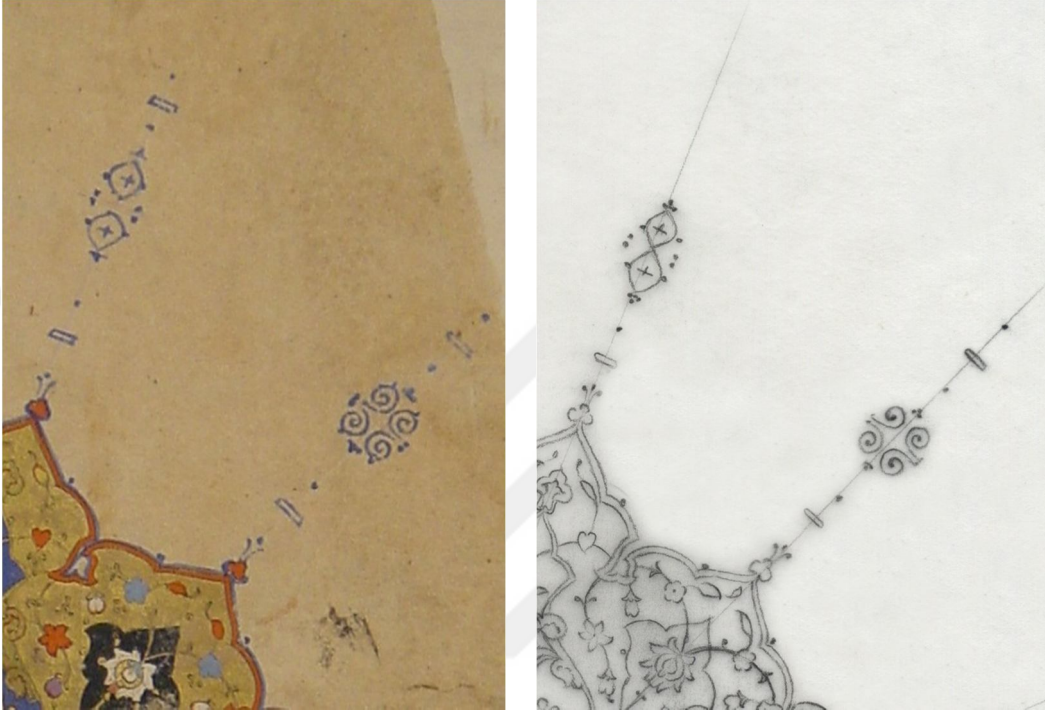

Fotoğraf No 122-Çizim No 30: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi

Küçük paftaların ucundan çıkarılan altın iplikler, sarılma rumilerle her iki yana açılarak büyük paftaların simetri eksenlerinde tepelik ile birleşmektedir. İki rumi arasında kalan iç alan lacivert zeminlidir.

Rumilerin dışında kalan, bir geniş bir dar tasarlanan dendanlı paftalar sıvama altın zeminlidir. Geniş tutulan paftaların merkezine küçük birer pafta yerleştirilmiştir. Bunlar bir siyah bir lacivert zemin renginde boyanmış ve altın iplik ile çevrelenmiştir. Altın zeminli dış paftalar turuncu ve lacivert iplikle çevrelenmiş, dendaların oluşturduğu kubbelerin uçlarına turuncu tepelikler eklenmiştir.

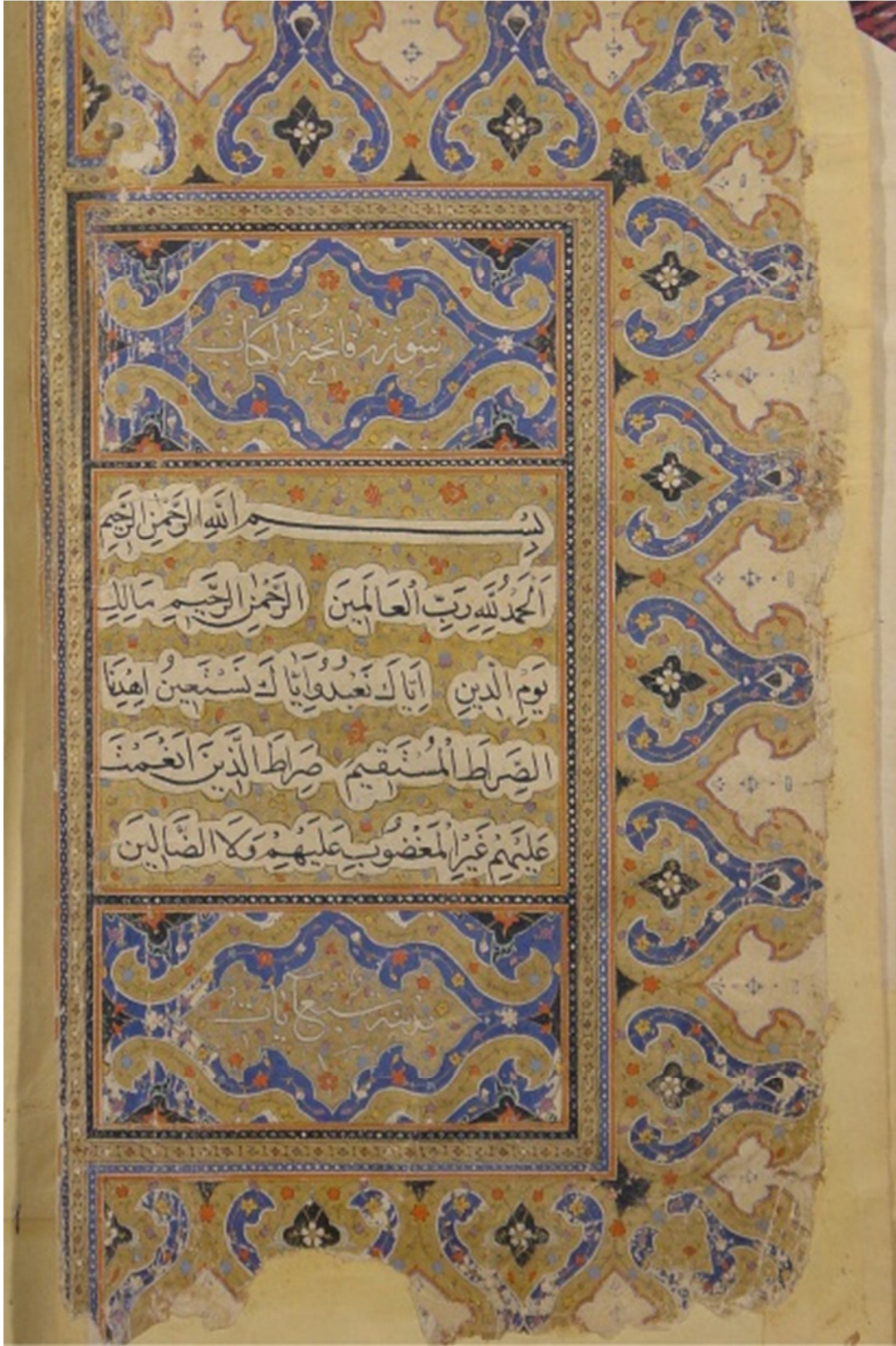
Paftalar, merkezlerine yerleştirilen hatayi grubu iri ana motifler ve altın dal üzerinde dolaşan daha küçük ara motiflerle bezenmiştir. Altın zemin tirfillerle hareketlendirilmiştir. Motifler; beyaz, turuncu, açık mavi, mor ve sarı ile renklendirilmiş ve bir ton koyularıyla iç kısımları tonlanmıştır.

Fotoğraf No 123-Çizim No 31: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi

Lacivert renkli tığlar, turuncu tepeliklerden çıkarılarak iki farklı şekilde tasarlanmıştır. Geniş paftaların uçlarında bulunan tığlar, tirfille başlayıp yatay iki düz çizgi ile devam etmektedir. Ortada noktalardan çıkarılan dört helezon birbirine bakmakta ve son olarak noktalar ve yatay çizgilerle kaybolmaktadır.

Dar paftaların uçlarındaki tığlar ise; tirfille başlayıp yatay iki düz çizgi ile devam etmektedir. Ortada, içlerinde (+) bulunan üst üste yerleştirilmiş iki baklava şekli yer almaktadır. Bu tığ da noktalar ve yatay çizgilerle sonlanmaktadır.

Fotoğraf No 124: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Çizim No 32: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

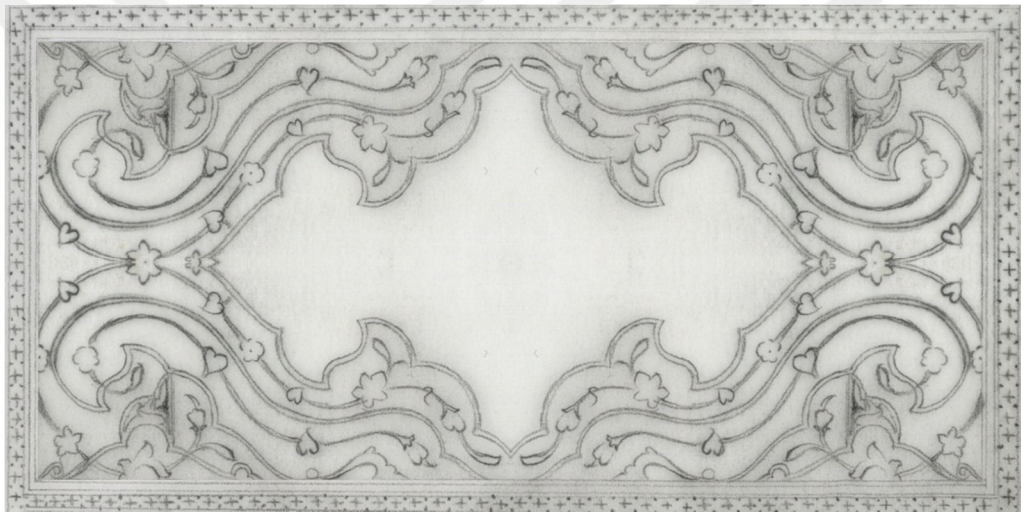
Serlevha Tezhibi

Serlevha sayfası; iç alan, arasuyu ve kenarsuyu olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. İç alan ise; yazı alanı, sûre başı ve sûre sonu bölümlerinden meydana gelmektedir. Kenarsuyu kubbeli serlevha formunda tasarlanmıştır.

Fotoğraf No 125: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi, Yazı Alanı

Yazı alanlarında nesih hatla, Fatiha ve Bakara Sûresi'nin ilk ayetleri yer almaktadır. Yazı dendanlarla çevrilerek beyne's sütur tezhibi yapılmıştır. Satır aralarında zemin sıvama altındır. Beyaz renkli serbest helezonlar hatayı grubu motifler ile bezelidir.

Fotoğraf No 126-Çizim No 33: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Sûre başı ve sûre sonu bilgilerinin yer aldığı yatay dikdörtgen alanlar $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanmıştır. Merkeze sıvama altın zemin üzerine üstübeç mürekkebi ile sûre bilgileri yazılmıştır. Yazı zeminini hatayi grubu motiflerinden oluşan serbest helezonlar hareketlendirmektedir. Yazı zeminini dışında lacivert paftaların arasında kalan kısımların zemini de sıvama altın boyalıdır.

Köşelere yerleştirilen yarım tepelikler ortada birleşerek devam etmekte ve uçlarda birer rumi ile tekrar birleşmektedir. Lacivert zeminli bu rumi dalı bir pafta oluşturacak şekilde iri tutulmuş ve beyaz iplikle çevrelenmiştir. Üzeri paftanın şekline göre hafif kıvrımlar yaparak uzanan altın renkli hatayi grubu dalı ile tezyin edilmiştir.

Lacivert zeminli yarım tepeliklerin içlerinde, ters yöne bakacak şekilde siyah zeminli küçük birer yarım pafta oluşturulmuştur. Bu pafta limonküfü renkli iplik ile sınırlanmıştır. İplik üzerine aynı renk ile hurdelenmiş ayırma rumi ve uçlarına tepelikler yerleştirilmiştir.

Yazı, sûre başı ve sûre sonu alanları; iki altın iplik arasında turuncu bir iplik ve yine iki altın iplik arasında zemini siyah renkli ince arasuyu ile birbirinden ayrılmaktadır. Arasuyu siyah renk üzerine beyaz renk (+) işaretleri ve noktalarla düzenlenmiştir.

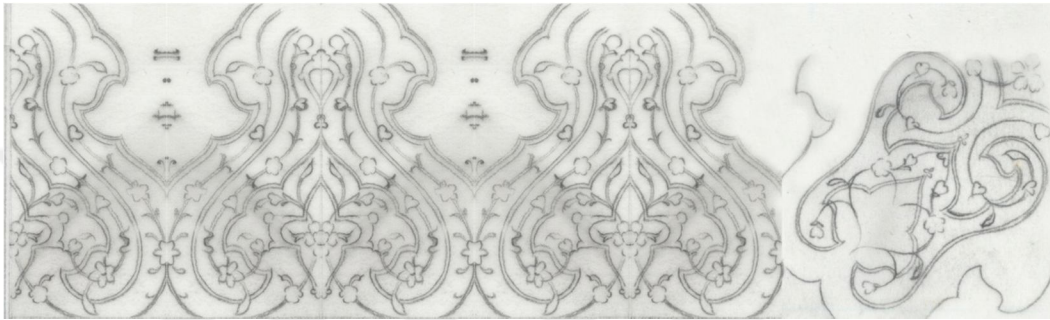
Fotoğraf No 127-Çizim No 34: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Arasuyunun ortası zemini sıvama altın boyalı anahtarlı zencerek ile tezyin edilmiştir. Anahtarlar arasında kalan baklava şeklindeki boşluklar bir turuncu bir yeşil sıralanarak renklendirilmiştir. Anahtarlı zencereğin dışını, iki altın iplik arasında lacivert üzerine beyaz renk ile (+) işaretleri ve noklarla düzenlenmiş ince arasuyu çevrelemektedir. En dışta ise tekrar iki altın iplik arasında turuncu bir iplik bulunmaktadır.

Fotoğraf No 128: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Fotoğraf No 121-Çizim No 35: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Kenarsuyu tepeliklerin oluşturduğu kubbeli serlevha formunda $\frac{1}{2}$ simetridir ve sağa ve sola katlanarak devam eden desen tasarımına sahiptir. Köşelerde birleşen desen farklı bir pafta oluşturarak birleşmektedir.

Kenarsuyu tasarımının merkezinde siyah zeminli küçük bir pafta yer almaktadır. Limonküfü renkli iplik üzerine yerleştirilen ayırma rumiler iki taraftan birleşerek tepeliklerle kapalı bir form oluşturmaktadır. Siyah zeminli paftayı sıvama altın zeminli dendanlı bir alan çevrelemektedir. Simetri eksenlerinde birleşen altın zemin tekrar dendanlı bir formla devam ederek kenarsuyunun dış kısmını dolaşmaktadır. Birleşim yerlerinde oluşan üçgenimsi alanlar siyah renk ile doldurulmuştur.

Altın zeminler arasında kalan ve tasarımda üst üste iki iri tepelik formunun ortaya çıkmasında etkili olan alanın zemini lacivert ile renklendirilmiştir. Bu alanı beyaz iplikler çevrelemekte ve altın zeminli iç paftanın ucundan devam ederek küçük bir tepelik ile sonlanmaktadır. Lacivert zeminli alanın merkezinde kalan bu tepeliğin orta kısmı siyah renk ile doldurulmuştur. Böylece tasarımda siyah renk ile dengeli bir

dağılım sağlanmış, rengin desen merkezlerinde ve küçük alanlarda kullanılması tasarımda vurguyu artırmıştır.

Fotoğraf No 129-Çizim No 36: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Altın zeminli alanlar, siyah paftanın merkezine yerleştirilen pençten çıkan ve tüm alanı dolaşan altın bir dal ile tezyin edilmiştir. Altın zemin, motif ve dallardan çıkarılan tırfillerle hareketlendirilmiştir. Lacivert zeminli pafta ise; kendi içinde kıvrılan altın bir dal ile bezelidir. Dallar üzerindeki hatayi grubu motifler ve yapraklar beyaz, turuncu, sarı, eflatun, açık mavi ve pembe ile renklendirilmiştir.

Kenarsuyu turuncu ve daha ince lacivert bir iplik ile çevrelenmiştir. Pafta boşluklarından çıkarılan lacivert tığlar tırfillerle çıkış yapmaktadır. Ortada (+) işaretlerinden oluşan bir şekil, nokta ve yatay düz çizgilerle devam etmektedir.

Kur'an-ı Kerim'in diğer sayfalarında yazı alanı içten dışa sırasıyla; altın, yeşil, kağıt rengi ve turuncu iplik, altın cedvel, tekrar kağıt rengi ve son olarak lacivert iplik ile sınırlandırılmıştır.

Fotoğraf No 130: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başı Tezhibi

Sûre Başı Tezhipleri

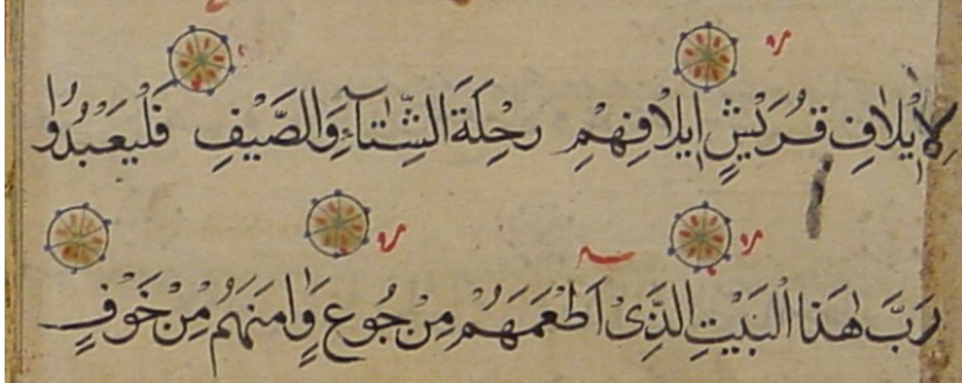
Sûre başı tezhipleri tek tip tasarlanmış fakat etrafını çeviren arasuyu zemini renginde farklılıklar yapılmıştır. Yatay dikdörtgen bir alan içerisine alınan sûre bilgileri sıvama altın zemin üzerine üstübeç mürekkebi ile yazılmıştır. Yazı zeminini serbest helezonlar üzerinde hatayı grubu motifleri hareketlendirmektedir.

Fotoğraf No 131: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başı Tezhibi

Altın zemini iki kağıt renginde ince kuzu arasında kalın siyah bir iplik çevrelemektedir. Onun dışında (+) ve nokta işaretlerinden oluşan ince bir arasuyu bulunmaktadır. Bu arasuyunun zemin rengi herhangi bir sıra gözetilmeksizin bazen lacivert bazen kırmızı renk ile uygulanmıştır. En dışı ise iki kağıt rengi arasında yeşil bir iplik, yazı alanını ve sûre başı tezhibini çevrelemektedir.

Durak ve Güller

Fotoğraf No 132: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Duraklar

Duraklar, zemini altın renkli dairelerin lacivert düz çizgilerle altı eşit parçaya bölünmesi ile tasarlanmıştır. Can noktaları yeşil, parçaların ortaları ise lal mürekkebi ile renklendirilmiştir. Her çizginin ucuna noktalar eklenerek daire hareketlendirilmiştir.

Bazı duraklarda farklı olarak dilimler daire değil de üçgen şeklinde birleşerek yıldız tarzında bir motif oluşturmaktadır.

Fotoğraf No 133: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Güller

Sayfa kenarındaki daire formulu güller, lacivert tığ simetrisi üzerinde tek tip tasarlanmıştır. Merkezde bulunan lacivert zeminli daire, hatayi grubu motiflerle bezelidir. Daire turuncu iplik, altın cedvel, yeşil iplik, turuncu ve lacivert kuzu ile son bulmaktadır. Lacivert iplik noktalar ve bubcuklarla hareketlendirilmiş, altın renkli gongagül motifleri ile alt ve üstten düz çizgilerden oluşan sade tığlara geçiş sağlanmıştır.

Fotoğraf No 134: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Fahnâme Tezhibi

Falnâme Tezhibi

Fal bakma veya baktırma bütün toplumlarda olduğu gibi İslam toplumlarında da yaygın bir gelenektir. Fal bakılmasında kullanılan metinlere göre falnâmeler çeşitli gruplara ayrılmaktadır. Falnâmelerin en yaygın türü Kur'an'a dayalı olarak hazırlanan eserlerdir. "Falü'l-Kur'an" adıyla anılan bu eserlere müstakil olarak veya bazı yazma Kur'an nüshalarının sonuna eklenmiş halde rastlanır (bk. Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2; Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş, nr. 9).

Arapça, Farsça veya Türkçe olarak yazılan bu falnâmelerin başında genellikle Kur'an tefe'ülünün Hz. Peygamber tarafından tavsiye edildiği, hatta bazılarında bunun sünnet olduğu ifade edilip tefe'ülün adab ve usulünün anlatılması dikkati çeker (Uzun, 2004:142).

İncelediğimiz Kur'an-ı Kerim'in sonunda dört sayfadan oluşan bir falnâme yer almaktadır. Bu bölümün ilk sayfasında her satır lacivert zeminli ince arasuyu ve turuncu iplik ile çevrilmiş ve cedvel içerisinde kalan sayfa zemininin tamamı sıvama altın ile boyanmıştır.

Fotoğraf No 135: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Falnâme Tezhibi

Falnâme sayfasının başlık kısmı ikkil formda $\frac{1}{2}$ simetrik şekilde tasarlanmıştır. İçte sıvama altın zeminli tepelik formundaki pafta kıvrılarak lacivert zeminli tepeliği sarmaktadır. Dışta ise lacivert zeminli alan altın zemini sarmaktadır. Lacivert zeminli tepelik formlu paftalar aşağı, altın zeminli tepelik paftalar yukarı yöne ve çapraz bir şekilde yerleştirilmiştir.

Lacivert ve altın zeminli paftaların simetri eksenlerinde kalan boşluklar siyah renk ile boyanmıştır. Bezeme son olarak lacivert bir iplik çekilerek tamamlanmış, bubcuklar ve noktalarla hareketlendirilmiştir. Tığlar, zahriye sayfasında uygulanan tığ tasarımlarının aynısıdır.

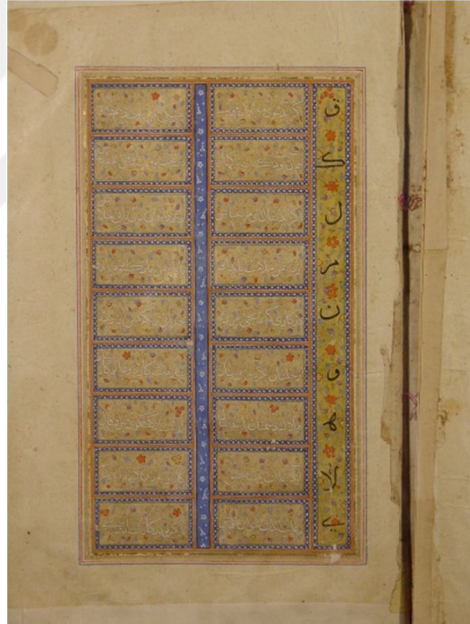
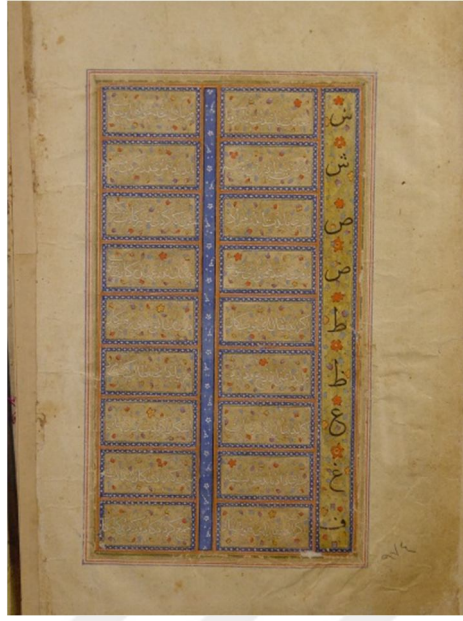
Tepeliklerin merkezlerine hatayi motifleri yerleştirilerek altlarından çıkarılan dallar altın renkli olup paftanın şekline göre kıvrılmaktadır. Hatayi grubu motifler ile bezenen dallar altın zeminlerde tirfillerle hareketlendirilmiştir.

Sayfayı dolduran tüm satırlar altın zemin üzerine üstübeç mürekkebi ile nesih ile yazılırken, 1.-6.-7. satırlar ise daha iri bir reyhani hat ile yazılmıştır. Bu satırlar haricindeki diğer satırlar iki sütuna bölünerek ortada kalan uzun ince alan lacivert zemin ile boyanmış ve üzeri beyaz ile çift tahrir tekniğinde bezenmiştir. Sayfanın son iki satırının sağ kenarına ayrı bir dikey dikdörtgen alan açılarak üzerine siyah mürekkebi ile alt alta gelecek şekilde 'l' ve 'c' harfleri yazılmıştır. Bu alanı da ince arasuyu ve turuncu iplik çevrelemektedir.

Sayfanın, zemini sıvama altın olan tüm paftalarında yazı zemini hatayi grubu motiflerinin serbest helezonları ile hareketlendirilmiştir. Turuncu, sarı, mavi, eflatun renkler, yaprak ve motiflerde sıkça uygulanmıştır.

Fotoğraf No 136: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Fahnâme Tezhibi

Fotoğraf No 137-138: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Fahnâme Tezhibi

Fahnâme bölümünün diğer sayfaları yine dokuz satır iki sütundan oluşmaktadır. Sütunların altın zeminli içleri ve arada kalan ince lacivert zeminli alan aynı şekilde bezenmiştir. İlk sayfada başlayan harf alanı ise boydan boya uzanarak alfabenin diğer harfleri alt alta dizilmiştir. Alt köşeden başlayarak harf aralarına ana turuncu motifler gelecek şekilde tasarlanan tek iplik hatayi grubu helezonu üst kısımda son bulmaktadır.

Değerlendirme

Oldukça yıpranmış durumda olan Kur'an-ı Kerim'in sayfa kenarları başka kağıtlara yapıştırılarak tutturulmuştur. Özellikle serlevha sayfalarının kenar kısımlarında tezhipli alanlar kaybolmuş, desen sonu ve tığlar tam olarak çözümlenememektedir.

İnce bir işçilik ile bezenen Kur'an-ı Kerim'in ketebe kaydı bulunmamakla birlikte, pafta düzeni, desen özellikleri ve kullanılan renkler göz önüne alındığında Safevi dönemi eserleri ile oldukça benzerdir. Tezhipli alanlarda, XVI. yüzyıl ortaları Safevi üslûbunun karakteristik özelliklerinden, geleneksel paftalar içerisinde kullanılan turuncu, mavi, eflatun ve sarı renkler, oldukça canlı ve yoğun bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Yazı alanının sıvama altın olup, zeminin serbest helezonlarla bezenmesi, altın zeminlerin tirfillerle hareketlendirilmesi ve motif anatomilerindeki özellikler yine Safevi el yazmalarında gördüğümüz bezeme detayları ile uyum sağlamaktadır.

Eserin serlevha tezhibi kubbeli formlu kenarsuyu ve falname bölümünün başlık tezhibi ile M.999/H.1591 tarihinde istinsah edilen (TSMK. H.749) Hamse-i Nizâmî nüshasının 310b-311a sayfasında bulunan minyatürlü sayfanın kenarsuyu tasarımı büyük oranda benzer özelliklere sahiptir.

Fotoğraf No 139-140: TSMK. H. 749, M.1591, Hamse-i Nizâmî, 310b-311a.

4. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

"Mevlana Müzesi'nde bulunan XV. ve XVI. yüzyıla ait tezhipli Kur'an-ı Kerimler" adlı çalışmamızda, 50 adet el yazması Kur'an-ı Kerim taranarak içlerinden dönem özelliklerini yansıtan 5 adet tezhipli eser incelenmiştir.

Eserlerin bir tanesinde (Env. No: 3/1558) ketebe kaydı mevcutken, diğerlerinde bulunmamaktadır (Env. No: 8, 9, 25, 41). Eserlerin iki tanesinde (Env No: 8/1542), (Env. No:25/1746) vakıf kaydı mevcuttur. Eserler, XV. ve XVI. yüzyıla tarihlendirilmeye çalışılırken ketebe kaydı tarihi ve vakıf kaydı tarihi dikkate alınmakla beraber tezhipli alanlarda kullanılan kompozisyon, motif ve renk özellikleri göz önünde bulundurulmuştur.

İncelemiş olduğumuz Kur'an-ı Kerim'lerde tezhip tasarımı açısından görülen özellikler şunlardır:

- İncelenen eserlerden sadece 3 numaralı Kur'an-ı Kerim'in ketebe kaydı (H.965-M.1558) bulunmaktadır. Hattatı ve yazım tarihi belli olan eserin müzehhibi belli değildir.
- Araştırma konusunu oluşturan Kur'an-ı Kerim'lerin hiçbirinde müzehhib belli değildir.
- 3 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim mekik, 8 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim dikdörtgen, 41 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim ise daire formlu zahriye sayfasına sahiptir. 9 ve 25 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'lerde zahriye sayfası bulunmamaktadır.
- 3 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'de mürekkep serlevha, 9 ve 41 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'lerde kubbeli serlevha, 8 ve 25 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'lerde ise ikilil formlu serlevha sayfa düzeni tasarlanmıştır.
- 3, 8, 25, 41 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'lerde sûre başları ufak değişikliklerle farklı şekillerde tezhip edilmiştir. 9 numaralı Kur'an-ı Kerim'de sûre başı tezhipleri bulunmamaktadır.
- 3 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'de farklı olarak Meryem Sûresi 1.-7. ve 7.-11. ayetler tekli sayfalar halinde mürekkep serlevha sayfa formunda bezenmiştir.

- 41 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'in sonunda farklı olarak 4 sayfa halinde Farsça falnâme bölümü yer almaktadır.
- Eserlerde farklı tonlarda krem rengi ahârlı kâğıt kullanılmıştır.
- Kompozisyonların genelinde simetri hakimdir. Tezhip yapılacak alanın küçük bir bölümü tasarlanıp desen katlanarak çoğaltılmıştır.
- Eserlerde, klasik dönem özelliklerinden zemini boyalı klasik tezhip, halkâr ve çift tahrir teknikleri uygulanmış ve daha erken dönemlere ait olan münhani deseni de uygulanmıştır.
- İncelediğimiz eserler içinde sadece 3 numaralı Kur'an-ı Kerim'in tezhipli sayfalarında münhanî motifi kullanılmıştır. Motif; nesih satırların kenarlarında yer alan dikdörtgen alanların içlerinde, Kur'an-ı Kerim'in son sayfalarında Felak ve Nas sûrelerinin ve ketebe tezhibinin yanlarında bulunan desen aralarında bir tığ üzerinde müstakil şekilde karşımıza çıkmaktadır. Münhanîler lâl mürekkebiyle gölgelendirilmiştir.
- Zemini boyalı klâsik tezhip tekniği ile uygulanan desenlerde, zemin renkleri tüm eserlerin genelinde bedâhşi lacivert ve altındır. Bazı eserlerde kâğıt zemin rengi olarak kullanılmış, sayfalarda kapalı formların iç kısımlarında, tepelik ve ortabağ motifleri gibi küçük alanlarda farklı zemin renkleri uygulanmıştır.
- Çift tahrir tekniği ile uygulanan desenler çoğunlukla lacivert ve siyah renktedir.
- 8 numaralı Kur'an-ı Kerim'in tezhipli sayfalarında, hatâyî grubundan oluşan ve serbest fırça hareketleriyle tek bir çıkış noktasından başlayan desen halkâr tekniğinde uygulanmıştır.
- Bezemelerde sarı altın kullanılmış ve kimi yerde mat kimi yerde tam parlatılmıştır. Yeşil altın sadece 3 numaralı Kur'an-ı Kerim'in kubbe içlerinde kullanılmıştır.
- 3 ve 41 numaralı eserlerde serlevha sayfalarının yazı alanları beyne's-sutûr ile çevrilmiş ve altın zemin üzerine hatâyî grubu motiflerle bezenmiştir. 8 envanter numaralı eserde beyne's-sutûr araları kâğıt rengi üzerine pembe renkli ince çapraz çizgiler ve hatâyî grubu motiflerle bezenmiştir.

- Tezhipli alan içerisindeki sûre başı bölümlerinde yer alan yazılar ağırlıklı olarak altın ve üstübeç mürekkep ile yazılmıştır. 3 numaralı eserin bazı sûre başlarında mavi, kırmızı, pembe renkte yazılmış yazılar da mevcuttur.
- Kompozisyonların pek çoğunda rûmî grubu motiflerin aralarında ayrı bir helezon üzerinde hatâyî grubu motifler dolaşmaktadır.
- Kompozisyonlarda sade, sarılma, hurde ve sencide rumî çeşitleri kullanılmıştır. Rûmî iplikler bazen kapalı formlar oluşturacak şekilde bazen de serbest helezonlar şeklinde tasarlanmıştır. Kapalı formları oluşturan ipliklerde altın renk tercih edilmiştir.
- Tasarımlardaki paftalamalarda kullanılan iplikler altın, beyaz, yeşil ve turuncu renktedir.
- 16. yy. da Safevî devri Şiraz tezhiplerinde yaygın olarak görülen bulut motifleri, 3 ve 25 envanter nolu eserlerin zahriye ve serlevha sayfalarında karşımıza çıkmaktadır.
- Eserlerdeki bazı tezhipli sayfa kompozisyonlarında anahtarlı zencerek ve kitabeli arasuları uygulanmıştır.
- İncelediğimiz eserler içerisinde hatâyî grubu motiflerden yaprak, penç ve hatâyî motifleri kullanılmıştır. Yarı üslûplaştırılmış motifler yoktur. Hatâyî grubu motifler turuncu, sarı, mavi, pembe, beyaz, yeşil, bedaşî lâciverdî, altın ve eflatun renklerinde tercih edilmiştir. Motifler düz renkte boyanmış, bazen bir motifte iki renk tercih edilirken bazen de hacim katmak için gölgelendirme yapılmıştır.
- Tezhipli sayfaların en dışında yer alan tığ ve salbeklerde 9 numaralı eserlerde hatâyî grubu ve rûmî motifi, 3 numaralı eserde hatâyî grubu, rûmî ve bulut motifi kullanılırken, 8, 25,41 numaralı eserlerde tığlar basit düz çizgiler olarak tercih edilmiştir. Tüm eserlerde tığlar lacivert renkli ve çift tahrir tekniğinde uygulanmıştır.
- Eserlerde görülen üslûp farklılıkları, eserlerin XV. ve XVI. yüzyıl içerisinde farklı dönemlerde ve farklı sanat atölyelerinde yapıldıkları ihtimalini güçlendirmektedir.

3 numaralı eser sıvama altın yaldızlı dış cildi, ka'tı tekniğinde yapılmış iç cildi, altın ve laciverdin bolca kullanıldığı tezhipli sayfaları, ara sayfada Meryem Sûresi'nin levha tarzında tezhiplenmesi ile XVI. yüzyılın ikinci yarısı Safevi dönemi tezhip özelliklerini yansıtmaktadır.

Bu Kur'an-ı Kerim, Mevlana Müzesi'nde bulunan Rüstem Paşa tarafından vakfedilen 1 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'in vakfiyesi ve cildi ile aynıdır.

8 numaralı eser naif üslup olarak bilinen, serbest fırça hareketleriyle tek bir çıkış noktasından başlayan hatâyî grubundan oluşan desen tarzı ile Muzafferî, Celâyiri ve Timurî devri Herat atölyelerinin izlerini yansıtmakta ve o bölgelerden gelen sanatçıların Osmanlı Devleti'nde Bursa ve Edirne'de ürettikleri XV. yüzyıl eserleri ile oldukça benzer özellikler taşımaktadır.

Eserin zahriye sayfasının uçlardan sivrileşen formu ile kenarlarda yoğun altın kullanılarak naif üslûp tarzında işlenen deseni H.838/M.1434-35 tarihinde istinsah edilerek Sultan II. Murad'a sunulan Makasıd'ül- Elhan (TSMK. R.1726) isimli müzikle ilgili bir kitabın zahriye sayfası tezhip özellikleri ile oldukça benzerdir.

Üretim yeri Şiraz olduğu tahmin edilen ve M.1430-60 arasına tarihlendirilen Halîlî Koleksiyonundan bir eserin çift sayfa olan zahriye tezhibinin biri ve H.860/M.1455 tarihli El Kamusü'l-Muhit ve'l Kabusü'l-Vasıt (S.K. 1009) isimli eserin geometrik formlu zahriye sayfasında lacivert zeminli ve kağıt rengi bırakılan pafta içlerindeki desen tarzı ile incelediğimiz Kur'an-ı Kerim'in desen özellikleri aynı tarz ve üslubun yansımalarıdır.

9 numaralı eser desen ve motif anlayışı, paftalama tarzı ve renkleri ile klâsik Osmanlı döneminin başlangıç özelliklerini yansıtmakta ve XVI. yüzyıl başlarına ait olduğu düşünülmektedir. Eserde, motiflerin büyüklükleri, renkleri ve desendeki erken dönem sadeliği dikkat çekmektedir.

Kur'an-ı Kerim'in kubbeli formda tasarlanan serlevha sayfası; rumi paftalara ayrılan altın ve lacivert zeminli kenar suyu bezemesi, koltuk deseni, sûre başı ve sûre sonu bölümleri kullanılan motif, renk, desen ve paftalama tarzı ile XVI. M.H.K.'nde bulunan 9420 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim ile benzer özelliklere sahiptir.

25 numaralı eserin iç cildinde ka'tı tekniği ile uygulanan rumili desen tasarımı, bulut motifleri ile bezeli altın yıldızlı alan, serlevha sayfası iç kısmının geometrik geçmeli bir tasarım anlayışı ile tezhiplenmesi, motiflerin anatomik yapıları ve kenarsuyunda bulut motifinin kullanılması XVI. yüzyıl Safevi dönemi karakteristik özelliklerindedir.

Kur'an-ı Kerim'in cild bezemesi, serlevha ve sûre başı tezhip özellikleri, Rüstem Paşa tarafından Şemseddün-i Tezbrîzî türbesine vakfedilen Mevlana Müzesi 1 ve 6 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'lerin tezhip özellikleri ile kullanılan motif, renk, teknik ve paftalama özellikleri bakımından oldukça benzer özelliklere sahiptir. Yazılış tarihi bulunmamakla birlikte, Farsça bölümlerin yer alması, tezhip ve cild özelliklerinin Herat-Şiraz tarzında olması bu eserlerin Kanûnî devrindeki İran seferlerinden ve büyük ihtimalle hazineden elde edildiği tahminini güçlendirmektedir.

Eserin serlevha tezhibinde ikkil formlu kenarsuyu M.945/H.1538 tarihinde istinsah edilen (TSMK. H.765) ve (TSMK. H.758) Hamse-i Nizâmî nüshaları ve M.941/H.1534 tarihli (TSMK. H.760) Hamse-i Nizâmî nüshası serlevha kenarsuyu tasarımı ile büyük oranda benzer özelliklere sahiptir.

M.951/H.1544 tarihinde istinsah edilen (TSMK. H.756) Hamse-i Nizâmî nüshası serlevha tezhibi iç alanı ile incelediğimiz eserin farklı iki renk ile geometrik paftalara bölünen iç alanı, bu alanda yer alan bulut ve hatayi grubu motifleri detaylı bir şekilde incelendiğinde birbirleri ile oldukça benzer şekilde tasarlanmıştır.

41 numaralı eserin zahriye tezhibinde sarılma rumilerle oluşturulan paftalama tarzı, serlevha tezhibinde işlemeli rumilerden meydana gelen desen tasarımı, motiflerde kullanılan turuncu, sarı, eflatun renkler, siyah zeminli rumi paftaları ve mushafın sonuna ilave edilen Farsça Falnâme bölümü XVI. yüzyıl Safevi dönemi tezhip özelliklerini yansıtmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in serlevha tezhibi kubbeli formlu kenarsuyu ve falnâme bölümünün başlık tezhibi ile M.999/H.1591 tarihinde istinsah edilen (TSMK. H.749) Hamse-i Nizâmî nüshasının 310b-311a sayfasında bulunan minyatürlü sayfanın kenarsuyu tasarımı büyük oranda benzer özelliklere sahiptir.

Bir devirde üretilen eserlerin oluşturduğu üslup birliğinin özelliklerini, her bölgede ve dönemde süsleyici şekillerdeki değişimler ve bu değişimlerin uzun sürelerde çok farklı kuşaklar boyunca izlenebilir olması açısından kesin birtakım çizgilerle söylemek oldukça güçtür (Mülayim, 2008, 135-138).

XV. ve XVI. yüzyılda, fethedilen ülkelerden gönderilen ve sanatını rahat icra edebilme arzusuyla İstanbul'a gelen sanatkârlar, buradaki nakkaşhanede bulunan meslektaşlarıyla kendi zevk ve görüşlerini birleştirerek eser vermişlerdir (Derman, F. Ç.; 343). Bu durum, iki asırlık zaman dilimi içerisinde farklı üslûpta eserlerin yapıldığını göstermektedir. İncelemiş olduğumuz örnekler içerisinde de Herat, Safevi ve Osmanlı dönemi tezhip sanatının yansımaları görülmektedir.

Osmanlı kitap sanatlarının oluşması ve gelişmesinde çeşitli ilişkiler vasıtasıyla birçok devletin katkısı olmuştur. Fatih Sultan Mehmed, Semerkand'dan Alâeddin Ali Kuşçu'yu İstanbul'a çağırdığında Kuşçu iki yüz kadar Orta-Asyalı ve İranlı seçkin âlimi yanında getirmiş ve böylece Timur devri izleri Osmanlı el yazmalarına taşınmıştır.

1502-1732 tarihleri arasında İran'da hüküm süren Safevî Devleti ile Osmanlı Devleti arasında geçen savaş ve barışlar, iki devlet arasındaki ilişkileri canlı tutarak sanat alanında karşılıklı alışverişlerin yapılmasına vesile olmuştur. Özellikle XVI. yüzyıl nakkaşhanelerine Yavuz Sultan Selim (1512-1520) tarafından Tebriz, Şiraz ve Herat'tan kırka yakın sanat erbabının getirilmesi, Osmanlı sanatında yeni ufuklar açmış ve Safevi üslûbunun etkileri açık bir şekilde görülmüştür.

Mevlana Müzesi'nin asırlardır ev sahipliği yaptığı XV. ve XVI. yüzyıla ait tezhipli Kur'an-ı Kerim'ler, tezhip sanatının dönem özelliklerini günümüze yansıtması açısından oldukça önem arz etmektedir.

İncelemiş olduğumuz eserler içerisinde Timurî Herat, Safevi ve Klasik Osmanlı üslûbunda tezhipli Kur'an-ı Kerim'ler yer almaktadır.

Bir döneme ait olduğu düşünülen klâsik eserlerde, kesin yargıya varmak mümkün değildir. Ancak kullanılan inceleme teknikleri ışığında bulunan varsayımların, eserin yaşatılmasında ve desen özelliklerinin yeni çalışmalarda kaynak olması noktasında katkıları olacaktır. Bu katkının, incelenen eser ve benzer özellikteki incelenmemiş eserlerin yeni çalışmalarda yer almasına vesile olması beklenmektedir. Dolayısıyla bu tez çalışmasının benzer alanlarda yapılacak akademik çalışmalara kaynaklık etmesi, ışık tutması ve örnek oluşturması temennimiz olacaktır.

KAYNAKÇA

- AKSU, Hatice (1999). Türk Tezhip Sanatında Süsleme Unsurları. Osmanlı, 11, 133-143. Ankara.
- AKSOY, Zeynep Demircan (2010). *XIV. Yüzyıl Anadolu Türk Tezhip Sanatı Tasarımları*, Doktora Tezi, M.S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ALPARSLAN, Ali (1997). "Tezhip Sanatı", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, 3, 1768-1769. İstanbul.
- ARITAN, Ahmet Saim (2010). Batı Dünyasının Türk Cild Tarihine Bakışı ve Türk Cild San'atı'nın Tarih İçindeki Gelişimi. İSTEM, 15, 169-192. Konya.
- ARSEVEN, Celal Esat (1952). "Tezhib", *Sanat Ansiklopedisi*, 4, 1982. İstanbul.
- ARSEVEN, Celal Esat (1950). "Kağıd", *Sanat Ansiklopedisi*, 2, 895. İstanbul.
- ARSEVEN, Celal Esat (1950). "Ahar", *Sanat Ansiklopedisi*, 2, 24. İstanbul.
- ASLANAPA, Oktay (2003). *Türk Sanatı*, İstanbul.
- AŞICI, Seher (2007). "*Fatih Devri Tezhip Üslubu*", Sanatta Yeterlik Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- AŞICI, Seher (2009). "Kitap Dostu Bir Sultan: Fatih", *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara.
- ATİLA, Oya Kızıldağ (2002). *Şah Kulu'nun Motif ve Desen Üslubu*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- BİROL, İnci Ayan, DERMAN Çiçek (2007). *Türk Tezyini Sanatlarında Motifler*, İstanbul.
- BİROL, İnci Ayan (2008). *Türk Tezyini sanatlarında Desen Tasarımı Çizim Tekniği ve Çeşitleri*, İstanbul.
- BLOOM, Jonathan M. (2003). *Kâğıda İşlenen Uygarlık*, İstanbul.
- DEMİRİZ, Yıldız (1982). Anadolu Türk Sanatında Süsleme ve Küçük Sanatlar. Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, 5, 924. İstanbul.
- DERMAN, F. Çiçek (1994). Osmanlılar' da Tezhip Sanatı, Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, 2, 487-491. İstanbul.
- DERMAN, F. Çiçek (1999). Osmanlı Asırlarında Üslup Ve Sanatkârlarıyla Tezhip Sanatı. Osmanlı, C.11, 108-119. Ankara.
- DERMAN, F. Çiçek (2009). "Türk Tezhip Sanatının Muhteşem Çağı: 16. Yüzyıl", *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara.

- DERMAN, F. Çiçek (2009). "Tezhip Sanatında Kullanılan Terimler, Tabirler ve Malzeme", *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara.
- DERMAN, F. Çiçek (2012). "Tezhip", TDV. İslam Ansiklopedisi, 41,65-68. Ankara.
- DERMAN, F. Çiçek (2012). "Türk Tezhip Sanatının Asırlar İçinde Değişimi", *Türkler*, 12, 289-299. Ankara.
- DERMAN, Uğur (2006). "Mühre", TDV. İslam Ansiklopedisi, 31, 527. Ankara.
- DERMAN, Uğur (1988). "Ahar", TDV. İslam Ansiklopedisi, 1, 485. Ankara.
- DEVELLİOĞLU, Ferid (1998). *Osmanlıca-Türkçe Lûgat*, Ankara.
- DURAN, Gülnur (2012). "Tezhip Sanatının Kullanım Alanları", TDV İslam Ansiklopedisi, C.41, 63-65. Ankara.
- DURAN, Gülnur (1999). "18. Yüzyıl Müzehhip, Çiçek Ressamı ve Lâke Üstadı Ali Üsküdârî", *Osmanlı Kültür ve Sanat*, 11, 126-130. Ankara.
- DURAN, Gülnur (2008). *Ali Üsküdârî Tezhip ve Rukanî Üstadı, Çiçek Ressamı*, İstanbul.
- DURAN, Gülnur (2009). "18. Yüzyıl Tezhip Sanatı", *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki (2003). *Mevlânâ Müzesi Müzelik Yazma Kitaplar Kataloğu*, Ankara.
- GÜMÜŞİŞİK, Gaye (2001). *Konya Mevlâna Müzesi'nde Bulunan Rüstem Paşa'nın Vakfettiği Tezhipli Kur'an-ı Kerimler*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., Ankara.
- KÜPELİ, Gülnihal (2009). "Tezhip Sanatında Yenilik Arayışları: II. Bâyezid Dönemi", *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara.
- MAHİR, Banu (1990). II. Bayezid Dönemi Nakkaşhanesinin Osmanlı Tezhip Sanatına Katkıları. *Türkiyemiz*, 60, 379-395. İstanbul.
- MAHİR, Banu (2009). "Osmanlı Bezeme Sanatında Saz Üslubu", *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara.
- MÜLAYİM, Selçuk (2008). *Araştırmacıya Notlar*, İstanbul.
- ÖZCAN, Ali Rıza (1990). *Klasik Devir Kur'an-ı Kerim'lerinin Tezhipli Sayfaları*, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ÖZEN, Mine Esiner (2003). *Türk Tezhip Sanatı*, İstanbul.
- ÖZKEÇECİ, İlhan, Şule Bilge (2007). *Türk Sanatında Tezhip*, İstanbul.

- ÖZÖNDER, Hasan (2003). *Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü*, Konya.
- ÖZTÜRK, Osman (2007). *Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde Bulunan Yazma Kur'an-ı Kerim'lerdeki Tezhip Örnekleri*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- SAYIN, Ayşe Zehra (2018), *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine Bölümü Safevi Dönemi Hamse-i Nizâmî Yazmalarının Tezhipleri (1512-1550)*, Doktora Semineri, N.E.Ü. Sos. Bil. Ens., Konya.
- TANINDI, Zeren (2009). "20. Yüzyıl Tezhip Sanatı", *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara.
- TANINDI, Zeren (2012). "Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı", *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara.
- TAŞKALE, Faruk (1994). *Tezhip Sanatının Kullanım Alanları*, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, M.S.Ü. Sos. Bil. Ens., İstanbul.
- TAŞKALE, Faruk (2009). "20.Yüzyıl Tezhip Sanatı", *Hat ve Tezhip Sanatı*, Ankara.
- TUNCEL, Mebruke (2002). *Osmanlı Dönemi Tezhip Sanatında Barok-Rokoko Üslubu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.S.Ü. Sos. Bil. Ens., İstanbul.
- ULUÇ, Lâle (2006). *Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar XVI. Yüzyıl Şiraz El Yazmaları*, İstanbul.
- UZUN, Mustafa (2004). Falnâme. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 12, 141-145. Ankara.
- YAZIR, Mahmud Bedreddin (1974). *Medeniyet Aleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli*, Ankara.
- Yeni Türk Ansiklopedisi (1985). "Tezhib", 11, 4089. İstanbul.

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

- Fotoğraf No 1:** TİEM: 438, Kur'an Cüzü, v.1a.
- Fotoğraf No 2:** İÜK. F. 1423, Mecmâü'l-acâib, v.13a.
- Fotoğraf No 3:** S.K. Süleymaniye 1025, En-Nihâye fi Garâibi'l-Hadîs, v.2b.
- Fotoğraf No 4:** S.K. Süleymaniye 1009, Firuzabadi, Kamusû'l-Muhit ve'l-Kabusi'l-Vasıt
- Fotoğraf No 5:** İÜK. F.1423, Mecmâü'l-acâib.
- Fotoğraf No 6:** TİEM 402, Kur'ân-ı Kerîm, v.1b-v.2a.
- Fotoğraf No 7:** İÜK. F.1426, v.48a.
- Fotoğraf No 8:** İ.Ü.K. T.Y. 5467, Dîvân-ı Muhibbî, 1b-2a Zahriye Sayfası
- Fotoğraf No 9:** TSMK. H.845, Guy-u Çevgan, 1539-40, v.1b-v.2a.
- Fotoğraf No 10:** TSMK. Y.332.
- Fotoğraf No 11:** TSMK. CY.412
- Fotoğraf No 12:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi
- Fotoğraf No 13:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Dış Cildi
- Fotoğraf No 14:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Dış Cildi
- Fotoğraf No 15:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, İç Cildi
- Fotoğraf No 16:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, İç Cildi
- Fotoğraf No 17:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi
- Fotoğraf No 18:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi
- Fotoğraf No 19:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi, Şemse
- Fotoğraf No 20:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi, Salbek
- Fotoğraf No 21:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 22:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi, Yazı Alanı
- Fotoğraf No 23:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi, Koltuk
- Fotoğraf No 24:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi, Sûre Başı
- Fotoğraf No 25:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi, Sûre Başı
- Fotoğraf No 26:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi, Arasuyu
- Fotoğraf No 27:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 28:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi, Kubbe
- Fotoğraf No 29:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi, Kubbe

- Fotoğraf No 30:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 31:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi, Tığ
- Fotoğraf No 32:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Meryem Sûresi Tezhibi
- Fotoğraf No 33:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Meryem Sûresi Tezhibi
- Fotoğraf No 34:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Meryem Sûresi Tezhibi
- Fotoğraf No 35:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Meryem Sûresi Tezhibi
- Fotoğraf No 36:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Meryem Sûresi Tezhibi
- Fotoğraf No 37:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Meryem Sûresi Tezhibi
- Fotoğraf No 38:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Meryem Sûresi Tezhibi
- Fotoğraf No 39:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Meryem Sûresi Tezhibi
- Fotoğraf No 40:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başlı Tezhibi
- Fotoğraf No 41:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başlı Tezhibi
- Fotoğraf No 42:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başlı Tezhibi
- Fotoğraf No 43:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başlı Tezhibi
- Fotoğraf No 44:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başlı Tezhibi
- Fotoğraf No 45:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başlı Tezhibi
- Fotoğraf No 46:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başlı Tezhibi
- Fotoğraf No 47:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Ketebe Tezhibi
- Fotoğraf No 48:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Ketebe Tezhibi
- Fotoğraf No 49:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Ketebe Tezhibi
- Fotoğraf No 50:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Vakfiye Sayfası Tezhibi
- Fotoğraf No 51:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Vakfiye Sayfası Tezhibi
- Fotoğraf No 52:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Vakfiye Sayfası Tezhibi
- Fotoğraf No 53:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Sayfa Örneği
- Fotoğraf No 54:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Güller
- Fotoğraf No 55:** K.M.M. 1, Kur'an-ı Kerim, Ön Kapak
- Fotoğraf No 56:** K.M.M. 3, Kur'an-ı Kerim, Ön Kapak
- Fotoğraf No 57:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 58:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 59:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Dış Cildi
- Fotoğraf No 60:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi
- Fotoğraf No 61:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi

- Fotoğraf No 62:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi
- Fotoğraf No 63:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi
- Fotoğraf No 64:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi
- Fotoğraf No 65:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi
- Fotoğraf No 66:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi
- Fotoğraf No 67:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi
- Fotoğraf No 68:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi
- Fotoğraf No 69:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 70:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 71:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 72:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 73:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 74:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 75:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 76:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başlı Tezhibi
- Fotoğraf No 77:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başlı Tezhibi
- Fotoğraf No 78:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Duraklar
- Fotoğraf No 79:** K.M.M. 8, Kur'an-ı Kerim, Güller
- Fotoğraf No 80:** S.K. Süleymaniye 1009, H.860/M.1455, El Kamusü'l-Muhit ve'l-Kabusü'l-Vasıt
- Fotoğraf No 81:** Şiraz? 1430-60, Halili Koleksiyonu
- Fotoğraf No 82:** TSMK. R.1726, H.838/M.1434-35, Makasıd'ül- Elhan
- Fotoğraf No 83:** TSMK. R.1726, H.838/M.1434-35, Makasıd'ül- Elhan
- Fotoğraf No 84:** TSMK. R.1726, H.838/M.1434-35, Makasıd'ül- Elhan
- Fotoğraf No 85:** TSMK. R.1726, H.838/M.1434-35, Makasıd'ül- Elhan
- Fotoğraf No 86:** K.M.M. 9, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 87:** K.M.M. 9, Kur'an-ı Kerim, Arka Kapak ve Miklep Cildi
- Fotoğraf No 88:** K.M.M. 9, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 89:** K.M.M. 9, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi, Sûre Başlı
- Fotoğraf No 90:** K.M.M. 9, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 91:** M.H.K 9420, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 92:** K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

- Fotoğraf No 93:** K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Ön Kapak
- Fotoğraf No 94:** K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Arka Kapak ve Miklep Cildi
- Fotoğraf No 95:** K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 96:** K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 97:** K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhib
- Fotoğraf No 98:** K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 99:** K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 100:** K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 101:** K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 102:** K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başlı Tezhibi
- Fotoğraf No 103:** K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başlı Tezhibi
- Fotoğraf No 104:** K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başlı Tezhibi
- Fotoğraf No 105:** K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başlı Tezhibi
- Fotoğraf No 106:** K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başlı Tezhibi
- Fotoğraf No 107:** K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Sûre Başlı Tezhibi
- Fotoğraf No 108:** K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Güller
- Fotoğraf No 109:** K.M.M. 6, Kur'an-ı Kerim, İç Cild
- Fotoğraf No 110:** K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, İç Cild
- Fotoğraf No 111:** K.M.M. 6, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 112:** K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 113:** K.M.M. 6, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 114:** K.M.M. 25, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 115:** TSMK. H.765, Hamse-i Nizâmî, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 116:** TSMK. H.760, Hamse-i Nizâmî, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 117:** TSMK. H.758, Hamse-i Nizâmî, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 118:** TSMK. H.756, Hamse-i Nizâmî, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 119:** K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi
- Fotoğraf No 120:** K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Ön, Arka ve Miklep Cildi
- Fotoğraf No 121:** K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi
- Fotoğraf No 122:** K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi
- Fotoğraf No 123:** K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi
- Fotoğraf No 124:** K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

- Fotoğraf No 125:** K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 126:** K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 127:** K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 128:** K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 129:** K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi
- Fotoğraf No 130:** K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Duraklar
- Fotoğraf No 131:** K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Güller
- Fotoğraf No 132:** K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Sûre Baş1 Tezhibi
- Fotoğraf No 133:** K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Sûre Baş1 Tezhibi
- Fotoğraf No 134:** K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Falnâme Tezhibi
- Fotoğraf No 135:** K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Falnâme Tezhibi
- Fotoğraf No 136:** K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Falnâme Tezhibi
- Fotoğraf No 137:** K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Falnâme Tezhibi
- Fotoğraf No 138:** K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Falnâme Tezhibi
- Fotoğraf No 139:** TSMK. H. 749, M.1591, Hamse-i Nizamî, 310b-311a.
- Fotoğraf No 140:** TSMK. H. 749, M.1591, Hamse-i Nizamî, 310b-311a.

ÇİZİMLER LİSTESİ

- Çizim No 1:** K.M.M. 3, Kur'an-1 Kerim, Zahriye Tezhibi
Çizim No 2: K.M.M. 3, Kur'an-1 Kerim, Zahriye Tezhibi
Çizim No 3: K.M.M. 3, Kur'an-1 Kerim, Zahriye Tezhibi
Çizim No 4: K.M.M. 3, Kur'an-1 Kerim, Zahriye Tezhibi
Çizim No 5: K.M.M. 3, Kur'an-1 Kerim, Serlevha Tezhibi
Çizim No 6: K.M.M. 3, Kur'an-1 Kerim, Serlevha Tezhibi
Çizim No 7: K.M.M. 3, Kur'an-1 Kerim, Serlevha Tezhibi
Çizim No 8: K.M.M. 3, Kur'an-1 Kerim, Serlevha Tezhibi
Çizim No 9: K.M.M. 3, Kur'an-1 Kerim, Serlevha Tezhibi
Çizim No 10: K.M.M. 3, Kur'an-1 Kerim, Serlevha Tezhibi
Çizim No 11: K.M.M. 3, Kur'an-1 Kerim, Serlevha Tezhibi
Çizim No 12: K.M.M. 3, Kur'an-1 Kerim, Serlevha Tezhibi.
Çizim No 13: K.M.M. 3, Kur'an-1 Kerim, Serlevha Tezhibi
Çizim No 14: K.M.M. 3, Kur'an-1 Kerim, Serlevha Tezhibi
Çizim No 15: K.M.M. 3, Kur'an-1 Kerim, Ketebe Tezhibi
Çizim No 16: K.M.M. 3, Kur'an-1 Kerim, Ketebe Tezhibi
Çizim No 17: K.M.M. 3, Kur'an-1 Kerim, Ketebe Tezhibi
Çizim No 18: K.M.M. 9, Kur'an-1 Kerim, Serlevha Tezhibi
Çizim No 19: K.M.M. 9, Kur'an-1 Kerim, Serlevha Tezhibi
Çizim No 20: K.M.M. 9, Kur'an-1 Kerim, Serlevha Tezhibi
Çizim No 21: K.M.M. 25, Kur'an-1 Kerim, Serlevha Tezhibi
Çizim No 22: K.M.M. 25, Kur'an-1 Kerim, Serlevha Tezhibi
Çizim No 23: K.M.M. 25, Kur'an-1 Kerim, Serlevha Tezhibi
Çizim No 24: K.M.M. 25, Kur'an-1 Kerim, Serlevha Tezhibi
Çizim No 25: K.M.M. 25, Kur'an-1 Kerim, Serlevha Tezhibi
Çizim No 26: K.M.M. 25, Kur'an-1 Kerim, Serlevha Tezhibi
Çizim No 27: K.M.M. 25, Kur'an-1 Kerim, Serlevha Tezhibi
Çizim No 28: K.M.M. 25, Kur'an-1 Kerim, Sûre Başı Tezhibi
Çizim No 29: K.M.M. 41, Kur'an-1 Kerim, Zahriye Tezhibi
Çizim No 30: K.M.M. 41, Kur'an-1 Kerim, Zahriye Tezhibi

Çizim No 31: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Zahriye Tezhibi

Çizim No 32: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Çizim No 33: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Çizim No 34: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Çizim No 35: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

Çizim No 36: K.M.M. 41, Kur'an-ı Kerim, Serlevha Tezhibi

